

บทบาทของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลต่อการศึกษาในประเทศไทย
พ.ศ. 2444-2544

สารนิพนธ์
ของ
ธนพล ทับทิม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

ตุลาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

331.0912593

ธ 152 น

ร.3

บทบาทของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลต่อการศึกษาในประเทศไทย
พ.ศ. 2444-2544

บทคัดย่อ
ของ
ธนพล ทับทิม

1-2 กพ. 2549

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ตุลาคม 2548

h 2582245

ชนพล ทับทิม. (2548). *บทบาทของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลต่อการศึกษาในประเทศไทย พ.ศ. 2444-2544*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วงเดือน นาราสัจจ์

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลต่อการศึกษาในประเทศไทยพ.ศ. 2444-2544

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การบริหารงานด้านการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในประเทศไทย ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและศรัทธาในการอุทิศตนของคณะมิชชันนารีกลุ่มนี้ จากนั้นมีการขยายงาน ด้วยการเปิดโรงเรียนทั้งในกรุงเทพฯ และส่วนภูมิภาค การดำเนินงานด้านการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล จัดให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมไทย ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรม

การจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลยังครอบคลุมถึงระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาด้วย นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับงานสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะกับเด็กผู้ยากไร้และด้อยโอกาส

ผลจากการจัดการศึกษาในประเทศไทยของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล มีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาประเทศ เพราะบุคลากรที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนคณะเซนต์คาเบรียล สามารถประกอบอาชีพในสังคมและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ

THE ROLES OF THE BROTHERS OF SAINT GABRIEL IN THAI EDUCATION,
1901 – 2001

AN ABSTRACT
BY
THANAPON TABTIM

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Master of Education Degree in History
at Srinakharinwirot University
October 2005

Thanapon Tabtim. (2005). *The Roles of the Brothers of Saint Gabriel in Thai Education, 1901-2001*. Master's Project, M.Ed.(History). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Assist. Prof. Dr. Wongduen Narasuj.

This project aims to study and analyze the roles of the Brothers of Saint Gabriel in Thai education, 1901 – 2001.

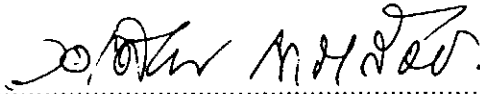
It is found that the Brothers of Saint Gabriel's administration of education in Thailand was based on their belief and faith in sacrifice and devotion. Many schools were established both in Bangkok and in the country, their educational administration was conducted in accordance with country's social conditions, scientific and technological progress as well as social moralities.

The Brothers of Saint Gabriel's administration of education include vocational and higher education as well. Besides, the Brothers of Saint Gabriel also pay attention to social works especially for poor and children with less opportunity.

The outcome of their administration of education in Thailand partly helped to promote country's development since the graduated students are well-performed professions and being qualified citizens of the country.

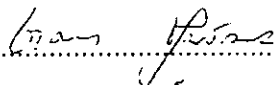
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง บทบาทของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลต่อการศึกษาในประเทศไทย
(พ.ศ.2444-2544) ของธนพล ทับทิม ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

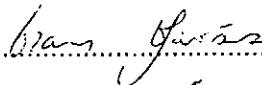
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วงเดือน นาราสะจี้)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

คณะกรรมการสอบ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

ประธาน

(รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มุลศิลป์)

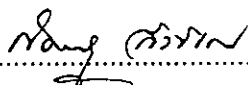
กรรมการสอบสารนิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วงเดือน นาราสะจี้)

กรรมการสอบสารนิพนธ์

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติมา สังข์เกษม)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

วันที่ 14 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2548

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับคณาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วงเดือน นาราสัจจ์ ที่กรุณารับเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำช่วยเหลือ ตรวจสอบแก้ไขงานจนสารนิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบสารนิพนธ์ทั้งยังให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์แก่งานวิจัยเป็นอย่างมาก

ขอขอบพระคุณภราดาวิริยะ จันทวโรดม ภราดาศักดา กิจเจริญ อาจารย์นพเสถียร สรโชติ ที่กรุณาเอื้อเฟื้อข้อมูล รวมไปถึงนายแพทย์ประวัฒน์ จันทฤทธิ์ นิสิตแพทย์กิตติภาพ สมบูรณ์นิธิผล ทุกท่านล้วนเป็นศิษย์เก่าคุณภาพจากโรงเรียนในคณะเซนต์คาเบรียล

ท้ายสุดขอขอบพระคุณมารดา พี่ น้อง ผองเพื่อนและนิสิตผู้คุ้นเคยทุกๆ คนในคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้กำลังใจกำลังใจที่ดีเยี่ยมตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำงานวิจัย

คุณความดีที่อาจจะเกิดขึ้นจากงานฉบับนี้ ขออุทิศให้บิดาผู้ปลูกฝังให้มีความรัก ความสนใจ ในวิชาประวัติศาสตร์ ตลอดจนภราดาคณะเซนต์คาเบรียลที่ได้ล่วงลับไปแล้วทุกท่าน

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
จุดมุ่งหมายของการศึกษา.....	5
ความสำคัญของการศึกษา.....	5
ขอบเขตของการศึกษา.....	5
วิธีดำเนินการศึกษา.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
แหล่งศึกษาค้นคว้า.....	6
2 การศึกษาของไทยก่อนการเข้ามาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล.....	7
1. พื้นฐานการศึกษาเดิมของไทย.....	7
2. การเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย.....	11
2.1 บทบาทของคณะมิชชันนารีจากโปรตุเกส.....	13
2.2 บทบาทของคณะมิชชันนารีจากฝรั่งเศส.....	17
3. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยคณะมิชชันนารีในระยะแรก.....	21
4. การศึกษาของไทยในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	27
5. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยคณะมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์.....	30
6. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยคณะมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิก.....	34
6.1 การก่อตั้ง Le Collège de L' Assomption.....	37
7. การปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	40
3 การดำเนินการจัดการศึกษาโดยภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในระยะแรก.....	42
1. ประวัติต้นกำเนิดของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล.....	42
1.1 การขยายงานของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล.....	50
1.2 การเข้ามาประเทศไทยของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล.....	53

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
2. การบริหาร Le Collège de L' Assomption	54
3. บทบาทของภราดาอีแลร์ ต่อ Le Collège de L' Assomption.....	57
4. ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานในระยะแรก.....	66
 4 พัฒนาการของการดำเนินการจัดการศึกษาโดยภราดาคณะเซนต์คาเบรียล....	 68
1. การขยายงานระดับสามัญศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล.....	70
1.1 ระยะก่อนพ.ศ.2461.....	70
1.2 ระยะพ.ศ. 2461 – 2475	71
1.3 ระยะพ.ศ. 2476 – 2503	74
1.4 ระยะพ.ศ. 2504 – 2522	76
2. ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงาน.....	78
2.1 การดำเนินนโยบายของรัฐ.....	79
2.2 การบริหารจัดการโรงเรียน.....	79
3. การขยายงานระดับอาชีวศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล.....	81
3.1 โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ (พ.ศ.2482-ปัจจุบัน).....	81
3.2 โรงเรียนอัสสัมชัญเทคนิคนครพนม (พ.ศ.2522-ปัจจุบัน).....	82
4. การขยายงานระดับอุดมศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล.....	83
4.1 มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (พ.ศ.2515-ปัจจุบัน)	83
5. การบริหารงานภายในคณะเซนต์คาเบรียล.....	84
6. ผลการดำเนินการจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล.....	88

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่

5 สรุป..... 90

บรรณานุกรม..... 93

ภาคผนวก..... 103

ประวัติย่อผู้วิจัย..... 114

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 บาทหลวงเอมิล กอลมเบต์.....	38
2 ภราดาฮิลาริอุส มารี (ฟ.ฮีแลร์).....	58
3 หนังสือดรุณศึกษา.....	63
4 แผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านและสถาบันการศึกษาในคณะเซนต์คาเบรียล.....	87

บทที่ 1

บทนำ

ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล (The Brothers of Saint Gabriel) เป็นคณะนักบวชชาย ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ได้รับการสถาปนาโดยนักบุญหลุยส์ มารี กริญอง เดอ มงฟอร์ต (Saint Louis Marie Grignon De Montfort) ในพ.ศ.2248¹ ถือกำเนิดขึ้นมาในองค์กรของคณะสงฆ์ ประเทศฝรั่งเศสเดิมมีชื่อว่าคณะแม่พระ (คณะพระจิต) ให้ความช่วยเหลือบาทหลวงในการดูแล ทรัพย์สินของวัด ภายหลังได้มีหน้าที่ในการสอนหนังสือเพื่อการกุศล ในพ.ศ.2367 ได้แยกตัวออกมา เป็นคณะภราดา และต่อมาจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (Napoleon 3 III) แห่งจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ได้ทรงออกพระราชกฤษฎีการับรอง “คณะภราดาผู้ให้การศึกษาอบรมแห่งเซนต์คาเบรียล”² ผู้สมัคร เข้าเป็นภราดามักมาจากครอบครัวที่ยากจนและจะต้องมาดำเนินชีวิตร่วมกันภายในบ้าน (House of Formation) ที่มีกฎเกณฑ์อย่างเข้มงวด เพื่อรับการฝึกฝนให้ยึดถือความบริสุทธิ์ (Chastity) ความยากจน (Poverty) และความนบนอบ (Obedience) เป็นหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รวมทั้งต้องเรียนรู้เกี่ยวกับ วิธีการสอนหรือวิชาครู เพื่อสนองเป้าหมายในการอุทิศตนให้แก่สังคมด้านการสอนหนังสือ เมื่อประเทศ ฝรั่งเศส มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 3 ในพ.ศ. 2413 รัฐได้ลด บทบาทการจัดการศึกษาของฝ่ายศาสนจักร มีการออกกฎหมายที่บังคับให้เยาวชนต้องเข้าเรียนเฉพาะ สถานศึกษาของรัฐหรือเอกชนที่ไม่ได้สังกัดในคณะนักบวช รวมทั้งมีการจำกัดจำนวนนักบวชให้ลดน้อยลง³ ยกเลิกการบวชเพื่อถวายตัวตลอดชีพ ดังนั้นตั้งแต่พ.ศ.2431 ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลจึงได้เดินทางไปประกอบกิจกรรมนอกประเทศในฐานะมิชชันนารี (Missionary) คณะเซนต์คาเบรียล⁴ และเข้ามา ปฏิบัติงานในประเทศไทยด้วย

¹ มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย. (2544). *ศตวรรษสมโภช*. หน้า 11.

² หลุยส์ โบว์โน. (2540). *ประวัติศาสตร์ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล*. แปลโดย สุรเดช วิสุทธิวรรณ. หน้า 29.

³ สมใจ ไพโรจน์ธีระรัชต์. (2524). *ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสสมัยใหม่*. หน้า 146-147.

⁴ หลุยส์ โบว์โน. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 59-60.

ก่อนหน้านี้ ได้มีบาทหลวงที่เป็นมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิกจากคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส (Mission Etrangères de Paris : M.E.P.) เดินทางเข้ามาประเทศไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาในพ.ศ.2205 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้บาทหลวงคณะนี้เผยแผ่ศาสนาคริสต์ให้ทั่วราชอาณาจักร¹ ครั้นสิ้นรัชสมัยของพระองค์ สมเด็จพระเพทราชา ไม่โปรดปรานฝรั่งเศส การเผยแผ่ศาสนาดำเนินไปอย่างจำกัด² ในสมัยธนบุรีก็ได้เกิดปัญหาความขัดแย้งเนื่องจากบาทหลวงห้ามผู้ที่เป็คาทอลิกเข้าร่วมพิธีทางศาสนาพุทธ เป็นเหตุให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงประกาศเนรเทศบาทหลวงออกนอกประเทศ³ ในสมัยรัตนโกสินทร์ คณะมิชชันนารี นิกายโรมันคาทอลิกจาก M.E.P. นี้ได้ฟื้นฟูศาสนาคริสต์ขึ้นอีก มีการก่อตั้งวัดคาทอลิกขึ้นใหม่ ผู้ที่เป็นคาทอลิกในขณะนั้นส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติที่อาศัยรวมกันอยู่เป็นค่ายคริสตัง อาทิ ที่วัดสวนท่น⁴ วัดคอนเซ็ปชัน วัดกาลหว่าร์ วัดฝรั่งซิส ซาเวียร์ วัดช่างดาครูส โดยมีบาทหลวงเป็นผู้นำสำคัญทั้งทางศาสนาและสังคมของค่ายคริสตังนั้น⁵ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูประบบสังคมและการศึกษา มิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิกจึงได้เริ่มมีบทบาททางด้านการศึกษาใน พ.ศ.2428 บาทหลวงเอมิล กอลมเบต์ (Emile Colombet) ชาวฝรั่งเศส เจ้าอาวาสวัดสวนท่นได้ก่อตั้ง "Le Collège de L'Assomption"⁶ ซึ่งพัฒนามาจากโรงเรียน Anglo – Franco – Siamese ที่ท่านเปิดสอนเด็กคาทอลิกที่กำพร้าและยากจนในละแวกวัด มารับนักเรียนทั่วไปไม่จำกัดเชื้อชาติหรือศาสนา การดำเนินงานเป็นไปได้ดีด้วยดี ประชาชนนิยมส่งบุตรหลานมาเรียน จำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ทำให้บาทหลวงกอลมเบต์ต้องทำงานหนัก ดังนั้นจึงได้เดินทางไปประเทศฝรั่งเศสใน พ.ศ.2444 เพื่อติดต่อกราดาคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามาดำเนินงานของโรงเรียนสืบต่อจากท่าน โดยมีภราดา 5 คนเดินทางมาถึงประเทศไทยในวันที่ 20 ตุลาคม ปีเดียวกัน⁷

¹ กรมศิลปากร. (2508ก). *ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 8*. หน้า 9.

² สุพรรณิ กาญจนันฐิติ. (2507). *บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์*. หน้า 16.

³ กรมศิลปากร. (2508ข). *ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 9*. หน้า 500-501.

⁴ ปัจจุบันคืออาสนวิหารอัสสัมชัญ

⁵ *ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย*. (2539). หน้า 156-159.

⁶ ปัจจุบันคือโรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ.

⁷ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2541). *อัสสัมชัญประวัติ*. หน้า 39

ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลที่เข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทยตั้งแต่ในระยะแรก ต่างยึดมั่นในอุดมการณ์อันสืบเนื่องมาจากปณิธานของคณะฯ ที่ว่า “จุดมุ่งหมายเฉพาะของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลคือการอุทิศตัวเพื่อให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนแก่เยาวชน เฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนสำหรับบุตรหลานของผู้ใช้แรงงาน...”¹ โดยพยายามดำเนินการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งอบรมศีลธรรม จรรยาแก่นักเรียนตามแนวความมุ่งหมายของการศึกษาคาทอลิกที่มุ่งเป้าหมายและการพัฒนามนุษย์ตามศักยภาพที่มีเพื่อนำไปสู่สังคม² ด้านการจัดการเรียนการสอนคณะฯ ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส ซึ่งสอดคล้องกับในขณะนั้นที่ไทยอยู่ในยุคปรับปรุงประเทศและเปิดรับวิทยาการตะวันตก สำหรับวิชาภาษาไทย ภราดาอีแลร์ชาวฝรั่งเศสมีความสนใจศึกษาจนแตกฉาน ในพ.ศ.2453 ได้แต่งหนังสือแบบเรียน “ดรุณศึกษา” เพื่อใช้แทนตำรามูลบทบรรพกิจ³ การดำเนินงานของคณะฯ มีความก้าวหน้า ต่อมาจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นจนต้องขยายสาขาของโรงเรียนออกไป ในพ.ศ.2463 ได้ก่อตั้งโรงเรียนเซนต์คาเบรียล กรุงเทพฯ และดูแลโรงเรียนเซนต์ปอล จังหวัดฉะเชิงเทรา นอกจากนี้ในบางช่วงคณะฯ ยังได้รับมอบหมายให้บริหารงานโรงเรียนในสังกัดของสังฆมณฑลคาทอลิก รวมทั้งการให้ความอนุเคราะห์ทุนทรัพย์แก่เด็กยากจน ตลอดจนผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา โดยจัดให้เข้ารับการศึกษานในโรงเรียนสามัญหรือโรงเรียนฝึกอาชีพตามความรู้ความสามารถของผู้เรียน

การบริหารงานของคณะเซนต์คาเบรียลในประเทศไทย เริ่มมีโครงสร้างที่ชัดเจนในพ.ศ.2463 โดยมีฐานะเป็นเขตแห่งสยาม (District of Siam) ต่อมาในพ.ศ.2491 ได้ปรับฐานะเป็นแขวงแห่งประเทศไทย (Province of Thailand) มีอธิการเจ้าคณะแขวงเป็นผู้ปกครองภราดา โดยขึ้นตรงต่อศูนย์กลางของคณะเซนต์คาเบรียล ประเทศฝรั่งเศส⁴ ในเวลาใกล้เคียงกันคณะฯ ได้ตั้ง House of Formation ขึ้นสำหรับฝึกหัดคนไทยผู้ที่จะอุทิศตนเป็นภราดาเพื่อรับช่วงดำเนินการจัดการศึกษา ส่วนจำนวนภราดา

¹ มีศักดิ์ ว่องประชาบุญกุล. (2527). *การวิเคราะห์โครงสร้างการบริหารของโรงเรียนมูลนิธิภราดาคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย*. หน้า 5. (อ้างอิงจาก *Constitutions de l' Institut des Freres de Saint Gabriel*. p. 13).

² ประทีป ม.โกมลมาศ. (2539). 330 ปี การศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย สร้างคน สร้างชาติ. ใน 24 ปี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน: *บนเส้นทางปฏิรูปการศึกษา*. หน้า 89.

³ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2540ก). *วรรณกรรม ฟ.อีแลร์ ดรุณศึกษา*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁴ ในพ.ศ.2505 ได้ย้ายศูนย์กลางของคณะฯ ไปที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี

ชาวต่างประเทศได้ลดน้อยลงตามลำดับ เนื่องจากการไม่มีการส่งชุดใหม่มาเพิ่มเติมผลัดเปลี่ยนกันเหมือนแต่ก่อน ภราดาที่อยู่แต่เดิมก็สูงอายุและมรณภาพ ประกอบกับทางคณะฯ มีนโยบายให้ภราดาชาวไทยดำเนินการจัดการศึกษาในประเทศไทยได้เอง จึงจัดตั้งเป็นมูลนิธิภราดาคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย¹ ในพ.ศ.2544 มีสถาบันการศึกษาอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของคณะฯ ที่จัดการศึกษาระดับสามัญศึกษา 11 แห่ง ระดับอาชีวศึกษา 2 แห่ง และระดับอุดมศึกษา 1 แห่ง การดำเนินงานของคณะฯ ที่ผ่านมามีได้ผลิตบุคลากรเป็นจำนวนมากออกไปประกอบอาชีพในหลายสาขา มีโอกาสในการทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติเสมอมา

การเข้ามาปฏิบัติงานของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในประเทศไทยครบ 100 ปี ในพ.ศ.2544 แสดงถึงความสามารถในการดำเนินการจัดการการศึกษาให้แก่เยาวชนที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยเป็นผลมาจากการร่วมกันวางรากฐานของภราดาชาวต่างประเทศรุ่นแรก ๆ และได้รับการสานต่อจากภราดาชาวไทยในรุ่นต่อมา ผลงานเหล่านี้เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการศึกษาในประเทศไทยโดยภาคเอกชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งที่ผ่านมายังไม่มีงานที่ศึกษาวิจัยเรื่องนี้โดยตรง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ในการเข้ามาดำเนินการจัดการศึกษา และผลที่มีต่อสังคมไทย ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึง พ.ศ. 2544

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องบทบาทของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลต่อการศึกษาในประเทศไทยนั้น ยังไม่พบงานวิจัยที่กล่าวถึงเรื่องนี้โดยเฉพาะ ที่ปรากฏเป็นเพียงการวิเคราะห์โครงสร้างและรูปแบบพฤติกรรมการบริหารเฉพาะโรงเรียนระดับสามัญศึกษาที่อยู่ในความดูแลของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล โดยไม่รวมถึงการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและระดับอุดมศึกษา งานวิจัยที่สำคัญได้แก่

1. มีศักดิ์ ว่องประชาบุญกุล (2527). *การวิเคราะห์โครงสร้างการบริหารของโรงเรียนมูลนิธิภราดาคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ เอกบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากการศึกษา ผู้วิจัยได้เน้นการวิเคราะห์โครงสร้างการบริหารของโรงเรียนที่อยู่ในความดูแลของมูลนิธิภราดาคณะเซนต์คาเบรียลและข้อเสนอแนะโดยมีส่วนหนึ่งในบทที่ 1 ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของภราดา การเข้ามาดำเนินการจัดการศึกษา และการก่อตั้งโรงเรียนขึ้นในประเทศไทย โดยในระยะแรกมีโครงสร้างการบริหารที่เป็นรูปแบบ

¹ มีศักดิ์ ว่องประชาบุญกุล. (2527). *เล่มเดิม*. หน้า 6.

รูปแบบของการปฏิบัติที่เป็นประเพณีการปกครองและการอยู่ร่วมกันของบุคคลที่ยึดในอุดมการณ์และจุดมุ่งหมายเดียวกัน โดยอาศัยหลักธรรมของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เป็นแนวทางการประพฤติสืบต่อกันมา

2. สุรกิจ ศรีสาณกุลวงศ์. (2537). *การวิเคราะห์รูปแบบพฤติกรรมบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย ตามแนวคิดของลิเคิร์ท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากการศึกษา ผู้วิจัยได้กล่าวถึง การศึกษารูปแบบพฤติกรรมการบริหารที่เกิดขึ้นในโรงเรียนของมูลนิธิภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ตามแนวคิดของลิเคิร์ทและข้อเสนอแนะ โดยมีส่วนหนึ่งในบทที่ 1 ได้กล่าวถึงภารกิจของมูลนิธิ ที่มีปรัชญา วัตถุประสงค์และนโยบายในการใช้เป็นหลักดำเนินการจัดการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาวิธีดำเนินการจัดการศึกษาของคณะเซนต์คาเบรียล ตั้งแต่พ.ศ. 2444 – 2544
3. เพื่อวิเคราะห์ผลของการดำเนินการจัดการศึกษาของคณะเซนต์คาเบรียลที่มีต่อสังคมไทย

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงประวัติและความเป็นมาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในประเทศไทย
2. ทำให้ทราบถึงวิธีดำเนินการจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ตั้งแต่ พ.ศ. 2444-2544
3. ทำให้เข้าใจถึงผลของการดำเนินการจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลที่มีต่อสังคมไทย

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ จะศึกษาบทบาทของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลต่อการศึกษาในประเทศไทยตั้งแต่พ.ศ.2444 – 2544

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ จะใช้วิธีการตามกระบวนการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอรายงานในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) เป็นหลักและข้อมูลจากการบอกเล่า (Oral History) ของบุคคลที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้บริหารทั้งที่เป็นภราดาและฆราวาส คณะครู ศิษย์เก่า สถาบันการศึกษาของคณะเซนต์คาเบรียล

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภราดา (Brother) หมายถึง นักบวชชายในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ไม่ได้รวมอยู่ในฐานันดรสงฆ์ เป็นผู้อุทิศตนเพื่อรับใช้สังคม อาทิ ดูแลผู้ป่วย แจกจ่ายอาหาร รวมไปถึงการสอนหนังสือให้แก่เยาวชนผู้ยากไร้ [ถ้าเป็นหญิงเรียกว่า ภคินี (Sister)]
2. คณะเซนต์คาเบรียล (Saint Gabriel) หมายถึง คณะนักบวชชายที่ได้เข้ามาปฏิบัติงานด้านการศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2444

แหล่งศึกษาค้นคว้า

หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

วิทยาลัยแสงธรรม

ห้องสมุดโรงเรียนของคณะเซนต์คาเบรียล

บทที่ 2

การศึกษาของไทยก่อนการเข้ามาของবাদาคณะเซนต์คาเบรียล

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นต่อชีวิต เพราะช่วยให้บุคคลสามารถเสริมสร้างศักยภาพของตนเองให้เป็นกำลังสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาประเทศทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม¹ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ประกาศใช้ในพ.ศ.2542 ซึ่งถือเป็นแม่บทการศึกษาของความเป็นชาติไทยได้ให้นิยามคำว่า “การศึกษา” ไว้ในมาตรา 4 ว่า

การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต²

1. พื้นฐานการศึกษาเดิมของไทย

การศึกษาของไทยตั้งแต่เริ่มต้นมีลักษณะเป็น “โบราณศึกษา” ที่ดำเนินงานตามแบบแผนประเพณีไทยทั่วไปที่มีรากฐานจากบ้าน วัด และวัง³ ไม่มีโรงเรียน ไม่มีครูอาชีพ ไม่มีหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และไม่มีการรับรองวิทยฐานะ แต่เป็นการศึกษาที่มีประสิทธิภาพพอสมควร โดยเน้นเรื่องการประพฤติตนเป็นคนดี มีความรู้ มีคุณธรรมและจริยธรรม สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ตรงกับที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบันกำหนดเป้าหมายไว้เช่นเดียวกัน⁴ ผู้ที่ได้รับการศึกษาในสมัยก่อนมีจำนวนไม่มากนัก แต่สามารถอ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ การศึกษาดังกล่าวนี้อาศัยกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นความคิด ความเชื่อ ภายใต้อุดมการณ์พุทธศาสนาและค่านิยมตามประเพณีของสังคมไทยในขณะนั้น⁵

¹ ลิปพนธ์ เกตุทัต. (2524). *การปฏิรูปการศึกษา*. หน้า 6.

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*.

³ กระทรวงศึกษาธิการ. (2525). *200 ปีของการศึกษาไทย*. หน้า 39.

⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 5.

⁵ วารุณี โอสการมย์. (2524). *การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2475*. หน้า 6.

1.1 การศึกษาในบ้าน

บ้านเป็นสถาบันครอบครัวที่ให้การศึกษอบรมในชั้นแรก โดยการถ่ายทอดพฤติกรรมและความรู้จากบิดามารดาถึงบุตร เพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี มีความรับผิดชอบ นับเป็นการสืบสานวัฒนธรรมในบ้าน การศึกษาในบ้านภายหลังได้พัฒนาเป็นการฝึกฝนวิชาชีพที่มุ่งเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งเป็นการภายในของแต่ละครอบครัว การประกอบอาชีพของคนไทยในสมัยก่อน จึงมักเป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษต่อกันมาเกือบทั้งสิ้น บุคคลภายนอกทั่วไปที่ใครจะได้ศึกษาเพื่อมีวิชาความรู้ติดตัวสืบไปจะต้องไปขอศึกษอบรมจากครอบครัวที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นแล้วคอยรับถ่ายทอดวิชาเท่าที่โอกาสจะอำนวย¹

ต่อมาการฝึกฝนวิชาชีพเฉพาะด้านของแต่ละครอบครัวที่ถ่ายทอดสืบกันมาได้ขยายตัวในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งประกอบวิชาชีพตามความเชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ และมีการสงวนไว้ให้ลูกหลานได้อาศัยเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตกันต่อไป วิชาชีพของไทยในสมัยก่อนจึงเป็นสิ่งที่หวงแหนกันยิ่งนัก เพราะจะถ่ายทอดให้กับคนในวงศ์ตระกูล และศิษย์ที่ได้รับการเลือกสรรแล้วเท่านั้น

1.2 การศึกษาในวัด

การศึกษาของไทยผูกพันกับสถาบันศาสนา นับตั้งแต่ไทยได้รับพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ คติความเชื่อทางพุทธศาสนาจึงเป็นข้อกำหนดวิถีชีวิตของผู้คนและการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมทั้งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทั้งสิ้น วัดจึงเป็นศูนย์รวมของชุมชนและเป็นแหล่งกำเนิดของศิลปวิทยาการแขนงต่างๆ ทั้งในแง่การรักษาและการสืบทอด² พร้อมกับทำหน้าที่เป็นสถานศึกษาโดยมีพระสงฆ์ผู้ประพฤติชอบ ปฏิบัติชอบ มีความรู้ด้านอักษรวิธี รับบทบาทเป็นครูด้วยเช่นกัน

การศึกษาในวัดได้เริ่มต้นในสมัยสุโขทัย โดยบิดา มารดาจะนำบุตรชายไปฝากตัวเป็นศิษย์วัดตามสำนักปู่ครู (พระสงฆ์) ซึ่งในสมัยนั้น “มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีปู่ครู... มีเถร มีมหาเถร”³

¹ เสถียร สุภโสภณ. (2514). *ประวัติการโรงเรียนราษฎรในเมืองไทย และทำเนียบโรงเรียนราษฎร*. หน้า 9.

² พระยาอนุমানราชชน. (2532). *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน*. หน้า 89.

³ กรมศิลปากร. (2515). *ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1*. หน้า 9.

วิชาที่เรียนได้แก่ ภาษาไทย และวิชาสามัญชั้นต้น¹ และเน้นการอบรมด้านความประพฤติและการมีคุณธรรมตามหลักพุทธศาสนา นอกจากเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว พ่อขุนรามคำแหงมหาราชยังทรงเป็นครูด้วย ดังปรากฏในหลักศิลาจารึกว่า “...พ่อขุนรามคำแหงนั้น หาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลายหาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลาย ให้รู้บุญรู้ธรรมแท้...”²

การศึกษาในวัดยังคงสืบเนื่องมาถึงสมัยอยุธยา ซึ่งมีการสร้างวัดเพิ่มขึ้น สถาบันศาสนาได้ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา และยังเปิดโอกาสให้บุคคลเลื่อนฐานะของตนเองได้ ตามที่โยส เขาเต็น พ่อค้าชาวฮอลันดาที่เดินทางเข้ามายังอยุธยาได้บันทึกไว้ในพ.ศ. 2179 ว่า

...ปล่อยให้เด็กวิ่งเล่นตามอำเภอใจไปจนอายุ 5-6 ขวบแล้วจึงนำไปมอบไว้ที่วัดให้พระท่านอบรมสั่งสอนจนอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในหัตถกรรมต่างๆ พระท่านสอนทั้งทางหนังสือและทางธรรม จนมีความรอบรู้เข้ารับราชการได้ เมื่ออายุครบบวช เด็กพวกนี้ก็จะบวชก่อนแล้วจึงสึกออกมาเข้ารับราชการ...”³

จะเห็นได้ว่า การศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไปในสมัยอยุธยายังคงจัดให้มีขึ้นในวัด วิชาความรู้ที่มีการถ่ายทอด อาจมิได้มีจุดมุ่งหมายเพียงให้นำไปดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อประกอบอาชีพตามที่บรรพบุรุษได้ทำสืบเนื่องต่อกันมาเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้ได้รับการศึกษาเข้ารับราชการได้ภายหลังจากที่ผ่านการบวชเรียนเป็นพระสงฆ์แล้ว อย่างไรก็ตาม การศึกษาในวัดก็มีข้อจำกัด ที่เปิดโอกาสให้เฉพาะเด็กผู้ชาย นอกจากนี้คุณภาพการศึกษายังขึ้นอยู่กับความรู้ของพระสงฆ์ ความตั้งใจของศิษย์ รวมทั้งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ไม่กว้างขวาง ครอบคลุมวิชาการต่างๆ ดังที่ปรากฏในปัจจุบันแต่อย่างใด

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). *ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435-2507*. หน้า 3.

² กรมศิลปากร. (2515). *เล่มเดิม*. หน้า 10.

³ โยส เขาเต็น. (2504). *จดหมายเหตุของโยส เขาเต็น พ่อค้าชาวฮอลันดาในสมัยพระเจ้าทรงธรรมและพระเจ้าปราสาททอง*. แปลโดย ขจร สุขพานิช. หน้า 30-31.

1.3 การศึกษาในวัง

สถาบันที่จัดการศึกษาเริ่มต้นจากบ้านไปสู่วัด สำหรับประชาชนทั่วไป และวังหรือราชสำนัก ที่ดำเนินการโดยนักปราชญ์ ราชบัณฑิต ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ บุคคลที่มีโอกาสเข้ารับการศึกษได้แก่ เจ้านายราชตระกูล และบุตรหลานขุนนางชั้นผู้ใหญ่ที่มีอำนาจทางการเมืองเท่านั้น การศึกษาในวังมีขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังเช่นพระเจ้าลิไททรงได้รับการศึกษาอย่างดีมีความรู้แตกฉาน ได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์ “ไตรภูมิพระร่วง” ของพระองค์ ที่ทรงค้นคว้าจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาประมาณ 30 เรื่อง และบรรยายให้เห็นภาพของภูมิทั้งสามคือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้ง

การศึกษาของเจ้านายราชตระกูลทั้งพระราชโอรสและพระราชธิดา ขณะยังทรงพระเยาว์ จะศึกษาร่วมกันในราชสำนัก เมื่อเจริญพระชันษาในวัยสมควรก็จะแยกกัน โดยพระราชโอรสจะทรงผนวชตามที่สมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงพระยาตำรากราชานุภาพได้ทรงกล่าวว่า

...ตามประเพณีมีสืบมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ระเบียบการศึกษาของพระราชกุมาร เมื่อเรียนอักษรสมัยเบื้องต้นแล้ว พอพระชันษาถึง 14 ปี ต้องออกทรงผนวชเป็นสามเณรเพื่อศึกษาศีลธรรม...และเมื่อเจริญพระชันษาถึง 21 ปี ต้องทรงผนวชเป็นพระภิกษุเพื่อศึกษาพระศาสนาและวิชาที่สูง...²

วัดจึงมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้แก่เจ้านายราชตระกูลด้วยเช่นกัน สำหรับการศึกษาในวังหรือราชสำนักเป็นการจัดขึ้นเพื่อพระราชวงศ์ หรือเฉพาะบุคคลกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่การที่ในวังเป็นที่รวมของนักปราชญ์ ราชบัณฑิต ทำให้คุณภาพการศึกษาสูงกว่าของประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ มีข้อที่แตกต่างออกไปก็คือการศึกษาในวังเปิดโอกาสให้สตรี ดังจะเห็นได้จากพระราชธิดาและสตรีผู้สูงศักดิ์ในราชสำนักมีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ในขณะที่การศึกษาในวัดเปิดโอกาสให้เฉพาะเด็กผู้ชายเท่านั้น

การศึกษาตามแบบแผนประเพณีไทยดังกล่าวนี้นี้ ดำเนินการต่อเนื่องกันมา โดยไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จนเมื่อชาติตะวันตกได้เข้ามาติดต่อค้าขาย

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). เล่มเดิม. หน้า 2.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำรากราชานุภาพ. (2531). ประวัติบุคคลสำคัญ. หน้า 5.

กับไทย พร้อมกับการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกโดยคณะมิชชันนารีในสมัยอยุธยาได้ระยะหนึ่ง จึงเริ่มมีการจัดการศึกษาตามแบบตะวันตกขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการการศึกษาของไทย

2. การเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย

ศาสนาคริสต์ถือกำเนิดขึ้นในดินแดนปาเลสไตน์ที่อยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิโรมัน มีพระเยซูเป็นองค์ศาสดาและอัครสาวกทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาตามที่ได้ทรงมอบหมายไว้ว่า “ท่านจงไปสั่งสอนนานาชาติทั่วโลก และทำให้เป็นศิษย์ของเรา จงโปรดศีลล้างบาปแก่เขาในนาม แห่งพระบิดา พระบุตร และพระจิต จงสั่งสอนให้เขาปฏิบัติต่อเรา ทุกอย่างที่เราได้สั่งสอนท่านเอาไว้ เราจะอยู่กับท่านตลอดไปจนสิ้นโลก”¹ ซึ่งผลของความเพียรพยายามที่มีแรงจูงใจมาจากความเชื่อและศรัทธาของบรรดาอัครสาวก ทำให้ศาสนาคริสต์แผ่ขยายออกไปจนได้รับการยอมรับให้เป็นศาสนาประจำจักรวรรดิโรมัน จึงเรียกกันต่อมาว่า “โรมันคาทอลิก” (Roman Catholic)² โดยมีศูนย์กลางของศาสนจักรอยู่ที่กรุงโรม และมีพระสันตะปาปา (Pope) เป็นประมุขสูงสุด ศาสนาคริสต์ได้หยั่งรากอย่างมั่นคงมาตามลำดับ และเพิ่มบทบาทมากขึ้นจนมีอิทธิพลสูงสุดในการเข้าควบคุมวิถีชีวิตของผู้คนตลอดยุคกลางของยุโรปในระยะต่อมา โดยเน้นเรื่องการปฏิบัติและศรัทธาในพระเจ้าอย่างเคร่งครัด ภายใต้ความเชื่อว่าศาสนาคริสต์เท่านั้นคือศาสนาเที่ยงแท้ ผู้ที่เป็นสมาชิกของพระศาสนจักรเท่านั้นจึงจะได้รับความรอด ดังคำสอนที่ว่า “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด”³

นโยบายการออกสำรวจดินแดนใหม่ทางทะเลของมหาอำนาจในยุโรปช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 เพื่อแสวงหาเส้นทางค้าขายกับชาวตะวันออกโดยตรงและขยายอิทธิพลเข้าไปยึดครองเป็นอาณานิคม ได้นำไปสู่การประสานประโยชน์ร่วมกับฝ่ายศาสนจักรที่ต้องการเผยแผ่ศาสนาคริสต์

¹ พระวรสาร โดยนักบุญมัทธิว บทที่ 29 ข้อ 19-20. (มธ. 29: 19-20).

² เป็นชื่อเรียกให้แตกต่างไปจากเดิมที่เรียกว่า คาทอลิก หมายถึง ความเป็นสากลและเพื่อให้มีความชัดเจนว่ามีข้อต่างจากนิกายอื่น (เสรี พงศ์พิศ (2531). ศาสนาคริสต์. เชียงรอน หน้า 77.)

³ เสรี พงศ์พิศ. (2527). *คาทอลิกกับสังคมไทย สี่ศตวรรษแห่งคุณค่าและบทเรียน*. หน้า 6.

(อ้างอิงจาก Denzinger-Schoenmetzer, *Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum de Rebus Fidel et Morum* Ed. 34, Herder 446).

แก่เพื่อนมนุษย์ตามความเชื่อและศรัทธา ชาตินิโฆอาจำเป็นต้องการดินแดนกับทรัพยากร จึงนำคณะมิชชันนารี เข้าไปปฏิบัติงานเพื่อมุ่งหวังให้ศาสนาเป็นเครื่องชี้นำการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของพื้นเมืองดั้งเดิม ให้มีความใกล้เคียงกับตนเพื่อประโยชน์ในการปกครอง เพราะเชื่อว่าเมื่อทำให้พวกเขาคลั่งใจมานับถือศาสนาคริสต์ ก็จะละทิ้งศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมเดิมที่ล้าหลังมารับวัฒนธรรมใหม่และเป็นพวกของตน¹

สเปนและโปรตุเกสเป็นมหาอำนาจผู้นำการออกสำรวจทางทะเลระยะแรก และมักมีกรณีพิพาทกันเกี่ยวกับดินแดนที่ค้นพบใหม่ ในพ.ศ.2036 พระสันตปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ 6 (Alexander VI) ทรงประนีประนอมโดยการมอบสิทธิอุปถัมภ์ศาสนา (Padroado) ให้แก่โปรตุเกสในดินแดนด้านตะวันออก ส่วนด้านตะวันตกมอบให้สเปน² แต่ก็ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องของเส้นกำหนดเขตแดน ปีต่อมาทั้งสองประเทศจึงตกลงทำสนธิสัญญาทอร์เดซิลัส (Treaty of Tordesillas) ที่ว่าด้วยการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในดินแดนที่ตนเข้ายึดครอง³ ดังนั้นเมื่อวาสโก ดา กามา (Vasco da Gama) นักเดินเรือชาวโปรตุเกสได้แล่นเรืออ้อมทวีปแอฟริกามาถึงเมืองกาลิคุฏ (Calicut) ของอินเดียเป็นครั้งแรกในพ.ศ.2041 และเข้ายึดครองเมืองกัว (Goa) เป็นสถานีกาการค้า จากนั้นได้ตั้งเป็นศูนย์กลางอำนาจและศาสนาเพื่อปกครองดินแดนด้านตะวันออกในพ.ศ.2053⁴ โดยแต่งตั้งอфонซู ดือ อัลบูแควร์ (Afonso de Albuquerque) เป็นผู้สำเร็จราชการ โปรตุเกสนับเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เป็นผู้เปิดเส้นทางเดินเรือมาถึงภูมิภาคตะวันออก และเข้ามาติดต่อกับไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา รวมทั้งได้ส่งคณะมิชชันนารีที่มีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ระยะแรกภายใต้ความอุปถัมภ์ของกษัตริย์โปรตุเกส ครั้นอิทธิพลของโปรตุเกสเสื่อมลง คณะมิชชันนารีจากฝรั่งเศสจึงได้เข้ามามีบทบาทแทนที่ในระยะต่อมา

¹ ฟรังซัวส์ อูตาร์ท. (2524). *ศาสนากับสังคมเอเชีย*. แปลโดย บัณฑูร อ่อนดำ และเสรี พงศ์พิศ, หน้า 15-18.

² สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์. (2537). *ประวัติศาสตร์พระศาสนจักรคาทอลิกไทย*. ใน *25 ปีไทย-วาติกัน*. หน้า 88.

³ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี. (2515). *ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน (ค.ศ.1453-1914)*. หน้า 142-143.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 149.

2.1 บทบาทของคณะมิชชันนารีจากโปรตุเกส

ในพ.ศ.2054 รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 โปรตุเกสได้เข้ายึดครองมะละกา ซึ่งเป็นเมืองที่สำคัญในการรับส่งสินค้าระหว่างจีนกับอินเดีย และเคยอยู่ในความปกครองของไทยมาก่อน แต่โปรตุเกสเกรงจะเกิดปัญหาความขัดแย้งตามมา เนื่องจากโปรตุเกสมีนโยบายที่จะเปิดการค้าขายกับไทย ประกอบกับมีความสนใจในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่เป็นจุดประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งของการขยายอำนาจมายังดินแดนแถบนี้ อัลบูแควร์จึงส่งดูอาร์ต ฟิรน์านดีซ (Duarte Fernandes) เป็นทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยเป็นครั้งแรก และมีการแลกเปลี่ยนคณะทูตกันในเวลาต่อมา¹ โดยในพ.ศ.2056 พระเจ้าดอง มานุเอลที่ 1 (Don Manuel I) กษัตริย์ของโปรตุเกสได้มีพระราชสาส์นไปยังพระสันตะปาปาเลโอที่ 10 (Leo X) แสดงให้เห็นถึงความสนพระทัยที่จะเผยแผ่ศาสนาคริสต์ว่า

...เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งความรู้สึกขอบคุณและมิตรภาพอันยั่งยืนในอนาคต ผู้สำเร็จราชการได้ส่งของขวัญหลายชิ้นไปถวายพระเจ้าแผ่นดินสยามเป็นการตอบแทน พร้อมทั้งจัดส่งผู้มีประสบการณ์ และความสามารถหลายคนไปสังเกตการณ์สถานที่ต่างๆ ภายในประเทศ เรามั่นใจว่าภารกิจของเราครั้งนี้ จะได้รับพระกรุณาจากพระเจ้าและจะยังส่งผลต่อการเผยแผ่คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก...²

ในพ.ศ. 2059 อัลบูแควร์ ได้ส่งดูอาร์ต กูเอลญู (Duarte Coelho) เป็นราชทูตผู้มีอำนาจเต็มจากพระเจ้าดอง มานุเอลที่ 1 เข้ามาเจรจาข้อตกลงระหว่างทั้งสองประเทศที่นำไปสู่การทำสนธิสัญญาฉบับแรกที่ไทยทำกับชาติตะวันตก โดยระบุว่าโปรตุเกสจะจัดหาอาวุธปืนและกระสุนดินดำให้กับไทย พร้อมทั้งยินยอมให้ไทยตั้งเข้าไปตั้งถิ่นฐานที่มะละกาได้ โดยฝ่ายไทยจะอำนวยความสะดวกด้านการค้าและให้สิทธิพิเศษต่างๆ แก่ชาวโปรตุเกสในไทย นอกจากนี้ยังยินยอมให้ชาวโปรตุเกสเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เพื่อค้าขายในไทยรวมทั้งการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ได้อย่างเสรี³ และเพื่อเป็นสักขีพยานของสนธิสัญญาฉบับนี้ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ราชทูตนำไม้กางเขนที่มีตราสัญลักษณ์ของประเทศโปรตุเกสไปตั้งไว้ที่กลางใจเมืองด้วย⁴

¹ มาเรีย ดา กงไซเซา ฟลอริซ. (2547). *ชาวโปรตุเกสและสยามสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16*. แปลโดย มธุรส ศุภผล. หน้า 13-17.

² กรมศิลปากร. (2528). *470 ปีแห่งมิตรสัมพันธ์ระหว่างไทยและโปรตุเกส*. แปลโดย นันทนา ดันติเวสส. หน้า 38-39.

³ สมชัย อนุมานราชธน. (2509). *การทูตของไทยสมัยอยุธยา*. หน้า 6-7.

⁴ W.A.R. Wood. (1982). *A History of Siam*. p. 98.

การเข้ามาของชาวโปรตุเกส นอกจากจะนำไปสู่การขยายผลประโยชน์ด้านการค้าร่วมกันของทั้งสองประเทศแล้ว ไทยยังได้รับความช่วยเหลือในการปรับปรุงกองทัพให้มีความทันสมัย โดยเฉพาะการใช้อาวุธปืนไฟที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าอาวุธประเภทอื่นๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น ในพ.ศ.2091 รัชสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช ชาวโปรตุเกสจำนวน 120 คน ได้รับความดีความชอบจากการร่วมออกรบกับทหารไทยในสงครามกับเชียงใหม่ โดยฝ่ายไทยมีชัยชนะ พระองค์ได้พระราชทานที่ดินให้ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยเป็นหมู่บ้านโปรตุเกส และสร้างโบสถ์ (วัด) คาทอลิกเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา¹ ที่ดินพระราชทานผืนนี้ตั้งอยู่บริเวณทางตอนใต้ของตัวเกาะเมือง ด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จัดเป็นหมู่บ้านชาวต่างชาติที่มีพื้นที่มากที่สุดในอยุธยา²

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการสร้างโบสถ์คาทอลิกแห่งแรกของไทยขึ้นแล้ว การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในขณะนั้น ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีคณะมิชชันนารีมาประจำเพื่อปฏิบัติศาสนกิจแต่อย่างใด จนเวลาผ่านไประยะหนึ่ง กลุ่มพ่อค้าชาวโปรตุเกสได้เรียกร้องไปยังสังฆราชโปรตุเกสแห่งมะละกาให้ส่งบาทหลวงเข้ามาในอยุธยา³ ดังนั้นในพ.ศ.2110 รัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรตุเกสจึงได้ส่งมิชชันนารีคณะแรกเดินทางเข้ามาในไทยอย่างเป็นทางการ โดยเป็นบาทหลวงจากคณะโดมินิกัน (Dominican) นำโดย บาทหลวงเยโรนิโม ดา ครูซ (Jeronimo da Cruz) กับบาทหลวงเซบาสเตียว ดา กานโต (Sebastiao da Canto)⁴ มาประจำอยู่ในโบสถ์ที่ชาวโปรตุเกสสร้างขึ้นบริเวณตอนกลาง

¹ Fernand Mendez Pinto. (1969). *The Voyages and Adventures of Fernand Mendez Pinto*. Translated by Henry Cogan. p. 262.

² ชาวโปรตุเกสอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้จนถูกพม่าเผาทำลายเมื่อพ.ศ. 2310 กลายเป็นที่รกร้าง ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเข้าไปอยู่อาศัยและขยายตัวเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้นตามลำดับ ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลลำภาดัม อำเภอบางบาลศรีอยุธยา (ปฏิวัฒน์ พุ่มพวงษ์แพทย. (2528). ข้อมูลที่ได้จากหมู่บ้านชาวต่างประเทศ. ใน *หลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีสมัยอยุธยา*. หน้า 2-3.)

³ นันทิยา สว่างวุฒิชรรม. (2528). เอกสารภาษาโปรตุเกสที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยุธยา. ใน *หลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีสมัยอยุธยา*. หน้า 17.

⁴ สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์. (2537). *เล่มเดิม*. หน้า 66. (อ้างอิงจาก Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum Historica, Tomo X Acta Capitulum Generalium, Vol V, (1901), p. 149-153; A. Walz, O.P., *Compendium Historiae Ordinis Praedicatoru.*, (1948), p. 497.)

ของหมู่บ้าน¹ แต่บาทหลวงทั้งสองอยู่ปฏิบัติศาสนกิจได้ไม่นาน ก็เกิดกรณีพิพาทกับชาวมุสลิม บาทหลวงเยโรมิโนถูกทำร้ายถึงแก่กรรมภาพ ส่วนบาทหลวงเซบาสเตียวได้รับบาดเจ็บ² ประกอบกับไทยมีสงครามกับพม่าในพ.ศ. 2112 การเผยแผ่ศาสนาคริสต์จึงต้องหยุดชะงักไประยะหนึ่ง

ในพ.ศ.2125 รัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา โปรตุเกสได้ส่งมิชชันนารีคณะฟรานซิสกัน (Franciscan) เข้ามา³ นำโดยบาทหลวงฟรานซิส เดอ มัลติลดา (Francis De Maltilda) กับบาทหลวงดิเอโก ซิเมเนส (Diego Ximenes) ได้สร้างโบสถ์ฟรานซิสกันขึ้นที่บริเวณทางทิศเหนือของหมู่บ้าน⁴ และต่อมาในพ.ศ.2150 รัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ โปรตุเกสได้ส่งมิชชันนารีคณะเยซูอิต (Jesuit) เข้ามา นำโดยบาทหลวงบัลทาซา เซเกียรา (Balthasar Segueira)⁵ ซึ่งได้สร้างโบสถ์เซนต์พอล (Saint Paul) ขึ้นที่บริเวณทางทิศใต้ท้ายหมู่บ้าน จากบันทึกของเอนเกลเบิร์ต แกมเฟอร์ (Engelbert Kaempfer) แพทย์ชาวเยอรมันที่เดินทางเข้ามาในไทยเมื่อพ.ศ.2233 ได้กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวต่างชาติในสมัยนี้ว่า

¹ เรียกชื่อตามคณะว่าโบสถ์โดมินิกัน (ชาว โดมิงโก) ในพ.ศ.2310 ถูกพม่าเผาทำลายพร้อมกับหมู่บ้านโปรตุเกส กรมศิลปากรได้ดำเนินการบูรณะบริเวณที่เป็นซากอาคารโบสถ์และพื้นที่ใกล้เคียงเสร็จสิ้นเมื่อ พ.ศ.2538 ได้พบโครงกระดูกมนุษย์และโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องใช้ต่างๆ ทั้งทางศาสนาและในชีวิตประจำวันอันเป็นหลักฐานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ (ศิริพันธ์ ดาบเพ็ชร. (2538). "ศาสนาการชาว โดมิงโก จุดเริ่มต้นแห่งการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยา," ใน *ไทย-โปรตุเกสหลายศตวรรษแห่งสายสัมพันธ์*. หน้า 43-54.)

² กรมศิลปากร. (2528). *เล่มเดิม*. หน้า 4.

³ สุรัช ชุ่มศรีพันธุ์. (2537). *เล่มเดิม*. หน้า 66. (อ้างอิงจาก L. REREZ, O.F.M. (1916), Origen de las Misiones Franciscanas en El Extremo Oriente Extracto del Archivo Ibero Americano, p. 109-112. M. de RIBADENEIRA, O.F.M. (1947), Historia de las Islas del Archipielago Filipino Y Reinos de La Gran China, Tartaria, Cochinchina, Malaca, Siam, Cambodge Y Japan, p. 161-182.)

⁴ ศิริพันธ์ ดาบเพ็ชร. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 44.

⁵ สุรัช ชุ่มศรีพันธุ์. (2537). *เล่มเดิม*. หน้า 67. (อ้างอิงจาก J.BURNAY,S.J., (1953) Notes Chronologiques sur les Mission Jesuits du Siam au XVII Siecle, in Archivum Historicum Societatis Jesu, XXII p. 171.)

...ณ แห่งหนึ่งทางด้านใต้...อีกหน่อยฟากเดียวกันมีหมู่บ้านของชาวญี่ปุ่น...พวกมอญ และชาวมะละกาฟากตรงข้ามมีหมู่บ้านของเชื้อสายโปรตุเกสที่ได้เมียผิวดำ และได้ลงไป เป็นโบสถ์สร้างอุทิศแด่นักบุญโดมิโก เป็นโบสถ์ของบาทหลวงโดมินิกัน เบื้องหลังโบสถ์นี้มี โบสถ์ย่อมๆ อีกหลังหนึ่งเป็นโบสถ์ชื่อ เซนต์ออสติน เป็นของบาทหลวง 2 ท่านไม่ไกลจาก นี้เท่าใดนัก มีโบสถ์เบซูลิตชื่อ เซนต์พอลซึ่งเลียนแบบมาจากโบสถ์ใหญ่ในเมืองกัว'

ในแผนที่จากบันทึกของลาลูแบร์ (La Loubère) ก็ได้แสดงอาณาบริเวณของหมู่บ้าน โปรตุเกสและตำแหน่งของโบสถ์ไว้ด้วยคือ Les Jacobins (Dominican) Portugais อยู่ทางทิศเหนือ และ Les Jesuites Portugais อยู่ทางทิศใต้

จากบันทึกของชาวต่างชาติทั้งสองทำให้ทราบว่า มีโบสถ์ของชาวโปรตุเกสอย่างน้อยจำนวน 2 แห่ง ส่วนโบสถ์ของคณะฟรานซิสกัน ไม่พบหลักฐานทางเอกสาร แต่จากการขุดค้นพื้นที่พบอาคารโบสถ์ ในบริเวณทางทิศเหนือของหมู่บ้านโปรตุเกส³ หลักฐานทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าชาวโปรตุเกสได้สร้าง โบสถ์คาทอลิกเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาขึ้นในสมัยอยุธยาเป็นจำนวน รวม 3 แห่งด้วยกัน

บทบาทของคณะมิชชันนารีจากโปรตุเกสในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ระยะแรกยังไม่มีความเด่นชัดมากนัก เนื่องจากการปฏิบัติงานที่ต้องดำเนินไปตามสิทธิอุปถัมภ์ศาสนา และขึ้นอยู่กับการดำเนินนโยบายของกษัตริย์โปรตุเกสเป็นสำคัญ โปรตุเกสได้ใช้วิธีการผสมกลมกลืน กับคนพื้นเมืองด้วยการแต่งงาน เพื่อผลประโยชน์ทางด้านการค้าและศาสนาในเอเชีย⁴ ดังจะเห็นได้ จากการมีชุมชนชาวโปรตุเกสในอยุธยาที่ดำเนินวิถีชีวิตตามขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและ ศาสนาในกลุ่มของตนเอง ซึ่งได้ถูกถ่ายทอดและผสมผสานเข้าสู่สังคมในอยุธยาอย่างต่อเนื่องอีกด้วย อาทิ ภาษาโปรตุเกส วัฒนธรรมการบริโภค (การทำขนมหวาน) อย่างไรก็ตามแม้พวกมิชชันนารี

¹ เอนเยลเบิร์ต แกมเฟอร์. (2545). *ไทยในจดหมายเหตุแกมเฟอร์*. แปลโดย อัมพร สายสุวรรณ. หน้า 71-72.

² เดอ ลา ลูแบร์. (2510). *จดหมายเหตุลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. หน้า 23.

³ ศิริพันธ์ ตาบเพชร. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 48.

⁴ เกียว อุก ลี. (2539). *การเผยแพร่ศาสนาคริสต์กับการตอบสนองของชาวพื้นเมืองในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ระหว่าง ค.ศ.1511-1990*. หน้า 81.

จะพยายามเผยแผ่ศาสนาของตน แต่คนไทยซึ่งยึดมั่นในพุทธศาสนามาเป็นเวลาช้านานก็ยอมรับนับถือศาสนาใหม่นี้น้อยมาก ในเวลาต่อมาอิทธิพลของโปรตุเกสในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเสื่อมลงไป เพราะถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศสเปน ฮอลันดา อังกฤษและฝรั่งเศสได้ขยายอิทธิพลเข้ามาแทนที่ แต่การปฏิบัติงานด้านศาสนกิจของคณะมิชชันนารีจากโปรตุเกสยังคงดำเนินต่อไป หากจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มชาวโปรตุเกสเท่านั้น

2.2 บทบาทของคณะมิชชันนารีจากฝรั่งเศส

การทำงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ดำเนินไปตามสิทธิอุปถัมภ์ศาสนาของสเปนและโปรตุเกส คณะมิชชันนารีจึงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องและตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าและการเมืองของมหาอำนาจทั้งสองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้การปฏิบัติงานก็ไม่ประสบผลเท่าที่ควร พระสันตะปาปาเกรกอรีที่ 15 (Gregory XV) จึงได้ทรงสถาปนาสมณกระทรวงเผยแผ่ความเชื่อ (Propaganda Fide) ขึ้นในพ.ศ. 2165 เพื่อให้อำนาจกลับคืนมาเป็นของฝ่ายศาสนจักร โดยมีนโยบายในการจัดส่งคณะมิชชันนารีระดับพระสังฆราช (Bishop) ที่ถือเป็นผู้แทนพระสันตปาปา (Apostolic Vicar) ไปยังดินแดนต่างๆ ซึ่งยังไม่ได้อยู่ภายใต้การยึดครองของสเปนและโปรตุเกส ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมา ภารกิจของคณะมิชชันนารีกลุ่มนี้คือการจัดตั้ง “สามเณรลัย” (Seminary) ให้เป็นสถานศึกษาในการฝึกอบรมคนพื้นเมืองที่มีความเชื่อและศรัทธาเพื่อเตรียมบวชเป็นบาทหลวงปฏิบัติศาสนกิจและเผยแผ่ศาสนาในหมู่ประชาชนด้วยตนเอง เป็นการให้ศาสนาคริสต์ได้หยั่งรากอย่างมั่นคงในดินแดนนั้น อันนำไปสู่การก่อตั้งศาสนจักรท้องถิ่น¹ นโยบายและภารกิจดังกล่าวนี้เอง ที่ต่อมาได้เปิดโอกาสให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (Louis XIV) แห่งฝรั่งเศส ซึ่งเป็นมหาอำนาจในยุโรปแทนที่สเปนและโปรตุเกสทรงให้การสนับสนุนเพื่อตั้งศาสนาเป็นเครื่องมือในการขยายอำนาจทางการเมืองและการค้า รวมทั้งการล่าอาณานิคม โดยอ้างความชอบธรรมภายใต้ลัทธิกัลลิกัน (Gallicanism)

¹ บาทหลวงอเล็กซานเดอร์ เดอ โรด (Alexander de Rhodes) จากคณะเยซุอิต ได้เคยเสนอแนวคิดก่อนหน้านี้นี้ในการที่จะให้จัดส่งพระสังฆราชไปยังภูมิภาคต่างๆ เพื่อบวชบาทหลวงพื้นเมือง (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์. (2537). เล่มเดิม. หน้า 68.)

ที่เห็นว่ากษัตริย์ควรจะปกครองศาสนาด้วย¹ ประกอบกับความเสื่อมอิทธิพลของฝ่ายศาสนจักรที่จำเป็นต้องยอมรับในดุลอำนาจของยุโรปที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในพ.ศ.2202 พระสันตปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ 7 (Alexander VII) จึงได้ทรงสถาปนาคณะมิสซังต่างประเทศแห่ง กรุงปารีส (Mission Etrangère de Paris : M.E.P.) ภายใต้ความอุปถัมภ์ของราชสำนักฝรั่งเศส เพื่อเป็นการสนองนโยบายและการกิจของสมณกระทรวง² โดยมุ่งเป้าหมายการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ไปยังดินแดนในภูมิภาคตะวันออกไกล และวางแนวทางการปฏิบัติงานที่กำหนดให้คัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมมาเป็นมิชชันนารี ให้ความเคารพในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมของชนชาติอื่นๆ ห้ามเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ให้มีความอดทนอดกลั้นเมื่อเผชิญกับความลำบาก อีกทั้งหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะก่อให้เกิดความวุ่นวาย และจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้นักศึกษาแก่เยาวชนทั่วไปด้วย³ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินการจัดการศึกษาในดินแดนต่างๆ ของคณะมิชชันนารี

คณะมิชชันนารี M.E.P. ชุดแรกที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย นำโดยสังฆราชปีแอร์ ลังแบร์ต เดอ ลามอตต์ (Pierre Lambert de la Motte) และบาทหลวงเดตีเยร์ (Deydier) ทั้งหมดมาถึงอยุธยาในพ.ศ.2205⁴ รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยมีจุดประสงค์เพื่อจะใช้เป็นเส้นทางผ่านไปเวียดนามและจีน แต่ได้ทราบข่าวการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในเวียดนาม จึงจำเป็นต้องหยุดพำนักรอดูสถานการณ์ และพบว่าไทยเป็นประเทศที่ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาตามที่สังฆราช ลังแบร์ตได้บันทึกไว้ว่า

¹ เจ.เอ็ม. ทอมป์สัน. (2525). *ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ.1494-1789*. แปลโดย นันทา โชติกะพุกคณะ และนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. หน้า 188-190.

² สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์. (2537). *เล่มเดิม*. หน้า 70.

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน โรแบร์ต กอลเต แบล. (2524, กันยายน-ธันวาคม). คำแนะนำจากสมณกระทรวงเผยแผ่ความเชื่อถึงพระสังฆราชในเขตมิสซัง (วิการิโอ อาโปสโตลิก) ของคณะมิสซังต่างประเทศฯ ค.ศ. 1659. *แสงธรรมปริทัศน์*. 3 (3) : 58-60.

⁴ อาเดรียง โลเนย์. (2546). *ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811*. แปลโดย ปอล ซาเวียร์. หน้า 2.

...ข้าพเจ้าเชื่อว่าในโลกนี้จะหาเมืองไหนที่จะมีศาสนาทุกอย่าง และที่อนุญาตให้ปฏิบัติตามศาสนานั้น ๆ ได้เท่ากับเมืองไทย เห็นจะหาไม่ได้แล้ว พวกที่ไม่นับถือศาสนา คริสเตียนก็ดี พวกเข้ารีตก็ดี พวกมเหหมัดก็ดี ซึ่งแยกกันออกเป็นคณะเป็นหมู่ก็ปฏิบัติการศาสนาตามลัทธิของตัวเองได้ทุกอย่างโดยไม่มีข้อห้ามปรามกีดขวางอย่างใดเลย...พวกเข้ารีตลัทธิคาทอลิกมีอยู่ประมาณ 2,000 คน คนเหล่านี้โดยมากเป็นชาวโปรตุเกส ซึ่งได้ถูกไล่มาจากอินเดีย จึงได้หนีเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองไทย...ก็ปฏิบัติการศาสนาได้ทุกอย่างเหมือนกัน'

การเข้ามาของคณะมิชชันนารี M.E.P. ชุดแรก แม้ในระยะแรกจะไม่เน้นงานการเผยแผ่ศาสนามากนัก เนื่องจากมีเป้าหมายในการเดินทางไปเวียดนามและจีน แต่ก็ต้องพบกับความขัดแย้งจากการไม่ยอมรับของคณะมิชชันนารีจากโปรตุเกสที่ได้รับสิทธิอุปถัมภ์ศาสนาในการปฏิบัติงานอยู่ก่อน และถือสิทธิ์ปกครองผู้ที่เป็นคาทอลิก โดยขึ้นตรงกับสังฆราชโปรตุเกสที่เมืองกัว จนเมื่อคณะมิชชันนารีจาก M.E.P. ชุดต่อมาที่เดินทางเข้ามาสมทบ นำโดยสังฆราชฟรังซัว บัลลู (François Pallu) ในฐานะผู้แทนพระสันตะปาปาเช่นกัน พร้อมด้วยบาทหลวงหลุยส์ ลาโน (Louis Laneau) บาทหลวงแฮงค์ (Hainques) บาทหลวงแบรงโด (Brindeau) และผู้ช่วยที่เป็นฆราวาสชื่อชาเมอซอง ฟัวซี (Chameson Foissy) มาถึงอยุธยาในพ.ศ. 2207² ทั้งหมดได้ร่วมกันปรึกษาหารือเกี่ยวกับสถานการณ์ไปเวียดนามที่ยังไม่สงบ ประกอบกับไทยให้ได้เสรีภาพในการนับถือศาสนา จึงตกลงใจที่จะอยู่ปฏิบัติงานในไทย เพราะเห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในภูมิภาคตะวันออกไกล อย่างไรก็ตาม เพื่อหาข้อยุติเรื่องของความขัดแย้งกับคณะมิชชันนารีจากโปรตุเกส มิชชันนารีฝรั่งเศสจึงจำเป็นต้องขออำนาจการถือสิทธิ์ปกครองผู้ที่เป็นคาทอลิกในไทย ซึ่งหลังจากทางกรุงโรมได้พิจารณาเรื่องนี้อยู่ระยะหนึ่ง พระสันตะปาปาเคลเมนต์ที่ 1 (Clement I) จึงได้ทรงออกสมณกฤษฎีกาประกาศ

¹ กรมศิลปากร. (2506). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 15 ภาคที่ 27*. หน้า 240.

² อาเดรียง โลเนย์. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 10.

สถาปนา “เทียบสังฆมณฑลสยาม” (Vicariatus Anostolicus of Siam) ในวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2212¹ และแต่งตั้งให้สังฆราชลาโนเป็นมุขนายกมิสซัง (Vicariate Apostolic) องค์แรก

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงให้การต้อนรับคณะมิชชันนารีจากฝรั่งเศสเป็นอย่างดี มิได้ทรงแสดงพระองค์ว่ารังเกียจศาสนาคริสต์² ทั้งนี้เพราะทรงมีพระราชประสงค์ที่จะได้ฝรั่งเศสไว้เป็นพันธมิตรเพื่อถ่วงดุลกับฮอลันดา ซึ่งกำลังมีที่ท่าจะคุกคามไทย คณะมิชชันนารีจึงเป็นกลุ่มผู้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้ฝรั่งเศสเปิดสัมพันธไมตรีทางการทูตกับไทย³ ยังผลให้มีการแลกเปลี่ยนคณะราชทูต อัญเชิญพระราชสาสน์ไปเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 หลายครั้ง บริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสได้จัดตั้งสถานการค้าขึ้นที่อยุธยาเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2223⁴ รวมทั้งคณะมิชชันนารีจากฝรั่งเศสก็ได้เดินทางเข้ามาในไทยเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ⁵ โดยเฉพาะคณะเยซุอิต ได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นทีปรีक्षाในราชสำนัก เนื่องจากมีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เช่น การแพทย์ ดาราศาสตร์ วิศวกรรม และการคำนวณ เป็นต้น การเผยแผ่ศาสนามิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะ

¹ หมายถึง เขตปกครองทางศาสนาที่มีสังฆราชซึ่งได้รับแต่งตั้งจากพระสันตปาปาให้เป็นประมุขแต่ยังต้องขึ้นตรงกับสมณกระทรวงเผยแผ่ความเชื่อ สำหรับ “เทียบสังฆราชมณฑลสยาม” ได้รับการยกฐานะเป็น “สังฆมณฑล” ในพ.ศ.2508 โดยสังฆราชมีอำนาจในการปกครองโดยตรง ปัจจุบันแบ่งออกเป็น 10 เขต (Diocese) ประกอบด้วย กรุงเทพฯ ราชบุรี จันทบุรี เชียงใหม่ ท่าแร่-หนองแสง อุบลราชธานี อุดรธานี นครราชสีมา นครสวรรค์ และสุราษฎร์ธานี (อาเดรียง โลเนย์. (2546). เล่มเดิม. หน้า 28. และเสรี พงศ์พิศ. (2527). เล่มเดิม. หน้า 199.)

² ทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงมีความศรัทธาและเลื่อมใสในศาสนาคริสต์ จึงได้มีความพยายามที่จะโน้มน้าวพระทัยให้พระองค์เป็นคาทอลิก เพื่อเป็นการเพิ่มพูนพระเกียรติยศพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ และนำไปสู่วิกฤตการณ์ช่วงปลายรัชสมัย

³ พลับพลึง มูลศิลป์. (2523). ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศสสมัยอยุธยา. หน้า 73.

⁴ กรมศิลปากร. (2511). ประชุมพงศาวดาร เล่ม 26 ภาคที่ 14. หน้า 71.

⁵ นิโคลาส แซร์แวส. (2506). ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. หน้า 221.

ในอยุธยาเท่านั้น ยังได้ขยายออกไปถึงพิษณุโลก ตะนาวศรี ถลาง ลพบุรี สุโขทัย และบางกอก¹ แต่ผู้ที่เข้ารีตเป็นคาทอลิกส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานค้าขายอยู่ในไทยเป็นส่วนใหญ่ สำหรับคนไทยนั้นมีน้อยคน ที่แม้ทางการมิได้ห้ามปรามแต่ก็เป็นเรื่องยากที่จะกลับใจเปลี่ยนศาสนา เพราะผู้ที่เป็นคาทอลิกมักจะอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและแยกตัวออกมาจากสังคมของชาวพุทธทำให้ต้องแปลกแยกจากสังคมเดิมของพวกเขา²

3. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยคณะมิชชันนารีในระยะแรก

ภารกิจหลักประการแรกของคณะมิชชันนารีจาก M.E.P. คือการจัดตั้งสามเณรลัยที่เรียกว่า วิทยาลัยกลาง (General College) หรือบ้านเณรขึ้นในพ.ศ.2209 ที่บ้านปลาเห็ด ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาดัดกับบ้านฉนวน ซึ่งเป็นที่ดินที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดพระราชทานให้ตามที่คณะมิชชันนารีมีหนังสือกราบบังคมทูล เพื่อสร้างโบสถ์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งอาคารที่พักของคณะมิชชันนารีชื่อว่า “ค่ายนักบุญยอแซฟ” (Saint Joseph)³ สามเณรลัยแห่งนี้ได้จัดการศึกษาโดยนำเอาระบบโรงเรียนตามแบบตะวันตกมาใช้เป็นแห่งแรกในไทย ซึ่งนอกจากจะมีจุดประสงค์หลักในการฝึกหัดคนพื้นเมืองให้ชาวเป็นบาทหลวงและบุคลากรช่วยงานเผยแผ่ศาสนาแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คนพื้นเมืองมาเข้าเรียนได้อีกด้วย ซึ่งเป็นไปตามที่สมณกระทรวงฯ ได้วางแนวปฏิบัติไว้ก่อนหน้านี้ วิธีการดังกล่าวมุ่งหวังให้คนในท้องถิ่นอยู่ใกล้ชิดกับบาทหลวง เพื่อรับความรู้เกี่ยวกับศาสนาคริสต์และวิทยาการแบบยุโรป ซึ่งอาจจะทำให้เปลี่ยนเจตคติและนำไปสู่การเปลี่ยนศาสนาในที่สุด⁴

¹ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้พระราชทานที่ดินริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตามที่พระสังฆราชลาในทูลขอเพื่อสร้างวัดคอนเซ็ปชัน (Conception) ขึ้นในพ.ศ. 2217.

² เสรี พงศ์พิศ. (2531). *เล่มเดิม*. หน้า 83-84.

³ อาเดรียง โลเนย์. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 19-20.

ปัจจุบันพื้นที่แห่งนี้ประกอบด้วยวัดนักบุญยอแซฟและโรงเรียนยอแซฟอยุธยา ตั้งอยู่ในเขตตำบลสำเภาล่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

⁴ คณะมิชชันนารีได้ใช้วิธีการนี้สืบต่อมา โดยเมื่อออกไปเผยแผ่ศาสนาและสามารถตั้งถิ่นฐานได้ในที่ใดก็มักจะสร้างโรงเรียนติดกับวัดด้วยเสมอไป.

ในปีแรกของการก่อตั้งสามเณรลัษณ์ักบุญยอแซฟ พระสังฆราชลาโนได้รับแต่งตั้งให้เป็นอธิการ มีนักเรียนจำนวน 13 คน สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้โปรดให้เด็กไทยจำนวน 10 คน มาเข้าเรียนด้วย¹ แต่เนื่องจากอยุธยาในขณะนั้นเป็นดินแดนแห่งเดียวทางภูมิภาคตะวันออกที่อนุญาตให้ชาวต่างชาติทุกชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยได้ จึงปรากฏว่าในพ.ศ. 2215 นักเรียนของสามเณรลัษณ์ักบุญยอแซฟมีจำนวนประมาณเกือบ 100 คน เข้าใจว่ามาจากหลายเชื้อชาติด้วยกัน และคงเป็นคาทอลิกอยู่ก่อนแล้ว โดยมีเณรจากประเทศต่างๆ เดินทางมาศึกษา เพื่อรับการบวชเป็นบาทหลวงกลับไปปฏิบัติงานยังดินแดนของตน รวมไปถึงผู้ที่หนีภัยการเบียดเบียนศาสนาเข้ามาในไทย โดยเฉพาะชาวญวนกับชาวญี่ปุ่น การก่อตั้งสามเณรลัษณ์ักบุญยอแซฟแสดงให้เห็นว่า ไทยเป็นดินแดนแห่งเสรีภาพทางศาสนาอย่างแท้จริง² สามเณรลัษณ์ักบุญยอแซฟจึงมีลักษณะเป็นโรงเรียนนานาชาติแห่งแรกของไทยที่นักเรียนทุกคนต้องศึกษาภาษาละติน เพื่อใช้เป็นภาษากลางในการสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรที่มีการจัดให้เรียนในวิชาสามัญและวิชาปรัชญากับเทวศาสตร์ รวมทั้งวิทยาการสมัยใหม่ภายใต้กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลที่เป็นระบบเดียวกับการศึกษาของยุโรปในขณะนั้น³

ในพ.ศ. 2222 สามเณรลัษณ์ักบุญยอแซฟได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่ดินแห่งใหม่ ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระราชทานให้บริเวณบ้านมหาพราหมณ์⁴ เพื่อจัดให้มีอาณาเขตที่เป็นสัดส่วนเฉพาะสถานศึกษา ต่อมาในพ.ศ. 2229 ออกญาวิไชยเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) ขุนนางเชื้อสายกรีก ผู้ทรงอิทธิพลในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ให้ความอุปถัมภ์กิจกรรมของคณะมิชชันนารี โดยออกเงินสร้างอาคารเรียนขึ้นใหม่อีกแห่งหนึ่งในตัวเมืองอยุธยาให้ชื่อว่า “วิทยาลัยคอนสแตนติเนียน” (Constantinean College)⁵ บาทหลวงเดอ ชัวซีย์ (Abbè de Choisey) ชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาอยุธยาในพ.ศ.2228 ได้กล่าวถึงการดำเนินงานของสามเณรลัษณ์ักบุญยอแซฟในไทยว่า

¹ กรมศิลปากร. (2508ง). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 18 ภาคที่ 32*. หน้า 156.

² ปรีชา จินตเสรีวงศ์. (2531). *แนวทางการพัฒนาสังคมของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย*. หน้า 75-76.

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน *วิวัฒนาการของการศึกษาคาทอลิกในสมัยอยุธยา*. ใน วิวัฒน์ แพร่ศิริ. (2543). *วิวัฒนาการและอนาคตภาพของการศึกษาคาทอลิกกับการพัฒนาสังคมไทย*. หน้า 112-170.

⁴ อาเดรียง โลเนย์. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 63-64.

ปัจจุบันคือตำบลมหาพราหมณ์ เขตอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

⁵ ภายหลังเมื่อออกญาวิไชยเยนทร์เสียชีวิตในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สถานศึกษาแห่งนี้ได้ย้ายไปรวมกับสามเณรลัษณ์ักบุญยอแซฟที่มหาพราหมณ์ (สุพรรณิ กาญจนวัชรจิตติ. (2507). *เล่มเดิม*. หน้า 14.)

...มีทั้งชาวจีน ชาวญี่ปุ่น ชาวดังเกีย ชาวญวนใต้ ชาวมอญ ชาวสยาม สามเสือนักบวช ยาว กรอมขาทั้งสิ้น ข้าพเจ้านึกไปว่าตัวเองกำลังอยู่ที่สำนักเสมินารี ณ แซงต์ ลาซาร์ (Saint Lazare) ...คงจะเป็นสำนักศึกษาที่ดีมากเป็นแน่นอน นักเรียนเตรียมบวชเหล่านั้นจักเป็นนักบวช ในภวภาคหน้า...พวกเขาเรียนวิชาปรัชญากับเทววิทยาเช่นเดียวกับที่กรุงปารีสเหมือนกัน และ เมื่อพบว่าผู้ใดมีความสามารถแล้ว ก็จะได้ส่งตัวกลับคืนไปยังประเทศของตนเพื่อเทศนาสั่งสอน พระศาสนาต่อไป..¹

บาทหลวงเดอ ชัวซี ยังได้เข้าฟังการตอบข้อปุจฉาในวิทยานิพนธ์หัวข้อเทววิทยาของ นักเรียนสามเณรเชื้อสายไทย-โปรตุเกสที่มีผลการเรียนดีรายหนึ่งคือ อันโตนิโอ ปินโต (Antonio Pinto) จึงเสนอความคิดที่จะให้ไปเข้าสอบที่มหาวิทยาลัยซอร์บอน² (Sorbonne) โดยในพ.ศ.2229 ปินโตได้ ติดตามคณะทูตไทยที่เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส นำโดยออกพระวิสุทสุสุนทร (โกศปาณ) เพื่อไปสอบในระดับปริญญาชั้นสูงที่มหาวิทยาลัยซอร์บอน และยังมีโอกาสเข้าสอบเฉพาะพระพักตร์ สมเด็จพระสันตะปาปาอินโนเซนต์ที่ 11 (Innocent XI) ที่กรุงโรม ผลการสอบเป็นที่พอพระทัยของ พระองค์เป็นอย่างมาก ได้ประทานอนุญาตให้ปินโตบวชเป็นบาทหลวงในขณะที่มีอายุเพียง 22 ปี³ และ เดินทางกลับไทยเพื่อมาปฏิบัติศาสนกิจในเวลาต่อมา

ความมุ่งหมายของคณะมิชชันนารีมิได้อยู่ที่การศึกษาของสามเณรลัทธิเท่านั้น แต่ยังมี ความพยายามในการที่จะให้ความสำคัญสำหรับการศึกษาของสตรีด้วย โดยพระสังฆราชลียงแบร์ต ได้ก่อตั้งคณะนักบวชสตรีขึ้นเป็นแห่งแรกของไทยในพ.ศ.2215 มีชื่อว่า “ผู้รักไม้กางเขน” (Amantes de la Croix)⁴ มีหน้าที่ช่วยงานการเผยแผ่ศาสนา พร้อมกับรับการฝึกฝนอบรมเพื่อเป็นครูสอนหนังสือ รวมไปถึงงานด้านการเรือนที่เป็นหน้าที่ของสตรีทั่วไป แต่บทบาทและผลงานโดยภาพรวมยังไม่มี ความเด่นชัดมากนัก เนื่องจากแนวคิดในการก่อตั้งคณะนักบวชสตรีไม่ได้รับการสนับสนุนจากมิชชันนารี คนอื่น ๆ เท่าที่ควร เพราะเห็นว่าเทียบสังฆมณฑลสยามควรได้รับการพัฒนาไปอีกระยะหนึ่งก่อน

¹ เดอ ชัวซี. (2516). จดหมายเหตุรายวัน การเดินทางไปสู่ประเทศสยามในปีค.ศ.1685 และ 1686. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. หน้า 359-360.

² แหล่งเดิม. หน้า 423.

³ อาเดรียง โลเนย์. (2546). เล่มเดิม. หน้า 86-87.

⁴ นับเป็นจุดเริ่มต้นคณะนักบวชสตรีของไทยในเวลาต่อมาคือ คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี คณะรักกางเขน แห่งอุบล และคณะรักกางเขนแห่งท่าแร่ (สหพันธอธิการเจ้าคณะนักบวชในประเทศไทย. (2545). นักบวชหญิง และชายในประเทศไทย. หน้า 43.)

นอกจากสามารถดำเนินการจัดการศึกษาของไทยได้ในระดับเดียวกับยุโรปแล้ว ยังมีหลักฐานที่แสดงว่าในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่อที่ฝรั่งเศส ถึง 3 ครั้ง คือในพ.ศ. 2227 ส่งไป 6 คน ครั้งที่ 2 ในพ.ศ. 2228 ส่งไป 12 คน และครั้งที่ 3 ใน พ.ศ.2230 ส่งไป 5 คน สุดท้ายคัดเลือกเด็กหนุ่มซึ่งเป็นบุตรของขุนนางผู้มีตระกูลสูง ให้ไปศึกษาที่ วิทยาลัยหลุยส์ เลอ กรังด์ (Louis Le Grand) พร้อมกับเรียนรู้ขนบธรรมเนียมชั้นสูงของผู้ดี ชาวฝรั่งเศสด้วย¹ อย่างไรก็ตามในรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชาที่มีความขัดแย้งกับฝรั่งเศส ได้ทรงให้นำ นักเรียนไทยทั้งหมดกลับมาอยุธยา และไม่ปรากฏหลักฐานที่แสดงว่านักเรียนไทยที่ผ่านการศึกษา ในฝรั่งเศสมาแล้วนั้น ได้นำความรู้มาพัฒนาบ้านเมืองไปสู่ความเจริญอย่างไรบ้าง

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การเข้ามาปฏิบัติงานของคณะมิชชันนารีเป็นไปด้วยดีคือ การเรียนรู้ และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาษาไทยที่เป็น รากฐานสำคัญ พระสังฆราชลาโนนับเป็นมิชชันนารีที่มีความสนใจในภาษาไทยมากเป็นพิเศษ ท่านได้ ศึกษาภาษาไทยจนแตกฉาน สามารถแต่งตำราไวยากรณ์สยาม-บาลี และพจนานุกรมสยาม² ซึ่งควร นับได้ว่าเป็นตำราไวยากรณ์ภาษาไทยเล่มแรกที่แต่งขึ้นโดยชาวต่างประเทศ³ มาจนถึงพ.ศ.2230 ได้ปรากฏว่ามีหนังสือที่สังฆราชลาโนเรียบเรียงไว้เป็นจำนวนถึง 26 เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นหนังสือคำสอน สำหรับเล่มที่มีความสำคัญคือ “ปุจฉา วิสัชนา ว่าด้วยพระคริสต์ธรรมและพุทธศาสนา” ที่เป็นการยก เอาความคิดของคู่ต่อสู้ต่างสำนักมาหาเหตุผลหักล้าง สรุปความถูกต้องหรือความเหนือกว่าของตน ในลักษณะการโต้เถียงทางศาสนาที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการสอนหลักธรรมทางศาสนาคริสต์ ของบาทหลวงและครูสอน⁴ ซึ่งการเขียนหนังสือเป็นทำนองการโต้แย้งเช่นนี้ น่าจะเป็นการกระตุ้นให้ เกิดบรรยากาศของการถกเถียงทางวิชาการที่สำคัญในหมู่นักปราชญ์ราชบัณฑิตและในราชสำนักด้วย

¹ กรมศิลปากร. (2507ข). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 16 ภาคที่ 27*. หน้า 178.

² อาเดรียง โลเนย์. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 62.

³ ปรีดี พิศภูมิวิถี. (2545). ความสนใจในเอกสารไทยของชาวฝรั่งเศสในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช. ใน *ปุมราชธรรม*. หน้า 118. (อ้างอิงจาก วีระจักร วรรณดี. (2530, มกราคม) หนังสือไวยากรณ์ที่ชาว ต่างประเทศเขียนขึ้นในสมัยอยุธยาและสมัยก่อนรัตนโกสินทร์. *อักษรศาสตร์*. 10 (1) : 70-80.)

⁴ เสรี พงศ์พิศ. (2527). *เล่มเดิม*. หน้า 33-34.

ปัจจุบันเอกสารต้นฉบับของหนังสือเล่มนี้ได้เก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส

การที่คณะมิชชันนารีเริ่มมีบทบาทด้านการศึกษามากขึ้น น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับปรุงการศึกษาของไทย โดยได้มีการเรียบเรียง "หนังสือจินตามณี" ขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบเรียนภาษาไทยเล่มแรกตามที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชฯ ได้ประทานข้อวินิจฉัยในเรื่องนี้ว่า

...สมเด็จพระนารายณ์ทรงดำริว่า ถ้าฝ่ายไทยเองไม่เอาเป็นธุระจัดการบำรุงการเล่าเรียน ให้อ่านหนังสือก็เสียเปรียบฝรั่งเศส พระโหราธิบดี คงเป็นปราชญ์มีชื่อเสียงว่าเชี่ยวชาญอักษรสมัย อยู่ในครั้งนั้น จึงมีรับสั่งให้เป็นผู้แต่งตำราสอนหนังสือไทยขึ้น... ถึงรัชกาลหลังๆ จึงมีผู้รู้หนังสือไทย สันตติขึ้นเป็นลำดับ จนสามารถแต่งกลอน เล่นเพลงยาวกันได้ชุกชุมสืบต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ..¹

จากข้อวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพแสดงให้เห็นว่า หนังสือจินตามณียังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนางานด้านวรรณกรรมของไทยอีกด้วย และในช่วงปลายอยุธยาก็ได้มีแบบเรียนภาษาไทยเกิดขึ้นตามมาได้แก่ ประถม ก. กา และประถม ก. กา หัดอ่าน สุนันทกุมาร เรียบเรียงด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ที่นิยมกันมากในขณะนั้น โดยประถม ก. กา หัดอ่านจะสอดแทรกเนื้อหาที่เน้นในเรื่องความขยันหมั่นเพียร เพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพตามความถนัด² ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและค่านิยมของผู้คนในยุคสมัยต่อมา ที่หันมาให้ความสำคัญกับการศึกษามากยิ่งขึ้น

ไทยยังได้รับประโยชน์จากวิทยาการสมัยใหม่ที่คณะมิชชันนารีนำเข้ามา นอกเหนือจากงานจัดการด้านการศึกษาอีกด้วย อาทิ การตั้งสถานพยาบาลที่มีการดำเนินงานตามแบบตะวันตก โดยไม่คิดค่าธรรมเนียมการรักษา³ การผลิตน้ำประปาขึ้นใช้เป็นครั้งแรกภายในพระราชวังที่เมืองลพบุรี ซึ่งอาคารบางส่วนได้รับเอาสถาปัตยกรรมแบบฝรั่งเศสมาใช้⁴ การบูรณะป้อมปราการที่เมืองบางกอก ด้านทิศตะวันตกและสร้างขึ้นใหม่ด้านทิศตะวันออกให้มีความทันสมัยทั้งสองแห่ง⁵ การริเริ่มทางด้าน

¹ ธนิต อยู่โพธิ์. (2543). *บันทึกเรื่องจินตามณี*. หน้า 164-165. (อ้างอิงจาก สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2475). *บันทึกสมาคมวรรณคดี*. 1 (5) : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

² ชววิช ปุณโณทก. (2542). *วิวัฒนาการหนังสือแบบเรียนวิชาภาษาไทย*. หน้า 73-94.

³ นิโคลาส แซร์แวนส. (2506). *เล่มเดิม*. หน้า 58-60.

⁴ พลับพลึง มุลศิลป์. (2523). *เล่มเดิม*. หน้า 136-137.

⁵ ปัจจุบันเหลืออยู่แห่งเดียวคือป้อมวิชัยประสิทธิ์ภายในบริเวณกองทัพเรือ

ดาราศาสตร์สมัยใหม่โดยการสำรวจปรากฏการณ์จันทร์ปรากฏและสุริยุปราคาที่นำไปสู่การสร้าง หอดูดาวแห่งแรกของไทยที่วัดสันเปาโลในเมืองลพบุรี¹ ตลอดจนการจัดทำแผนที่ขึ้นหลายฉบับได้แก่ แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แผนที่ปากน้ำเจ้าพระยา แผนที่มหานครแสดงที่อยู่อาศัยของชาวต่างประเทศ เป็นต้น² แสดงให้เห็นถึงบทบาทของมิชชันนารีในการนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมไทย

การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่ดำเนินไปพร้อมกับงานพัฒนาสังคมภายใต้วิทยาการสมัยใหม่ มีอันต้องหยุดชะงักลงในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ด้วยสาเหตุทางด้านการเมือง เนื่องมาจากการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของพระองค์ที่ไม่สามารถรักษาดุลอำนาจได้อย่างแท้จริง โดยที่ทรงยินยอมให้กองทหารฝรั่งเศสภายใต้การชักนำของออกญาวิไชยเยนทร์เข้ามาตั้งอยู่ที่เมืองบางกอกและมะริด ซึ่งเปรียบเสมือนประตูของประเทศ³ ก่อให้เกิดความหวาดระแวงของขุนนางฝ่ายที่เกรงว่าฝรั่งเศสจะเข้ายึดครองไทย ดังนั้นในพ.ศ. 2231 พระเพทราชาซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ จึงได้เป็นผู้นำก่อการยึดอำนาจจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงพระประชวรและเสด็จสวรรคตในเวลาต่อมา โดยกำจัดออกญาวิไชยเยนทร์และขับไล่กองทหารฝรั่งเศสออกนอกราชอาณาจักร⁴ ได้เกิดเหตุจลาจลที่ทำให้ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ถูกเบียดเบียนอยู่ระยะหนึ่ง แต่เมื่อสถานการณ์สงบลงแล้ว พระเพทราชาก็ทรงอนุญาตให้คณะมิชชันนารีเผยแผ่ศาสนาได้ต่อไปตามเดิม แต่การปฏิบัติงานของคณะมิชชันนารีนับตั้งแต่รัชสมัยของพระเพทราชาไม่กว้างขวางนัก ด้วยถูกจำกัดบทบาทให้ลดน้อยลง ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของสามเณรลัย มีการโยกย้ายสถานที่ระหว่างอยุธยากับมหาพราหมณ์อยู่หลายครั้ง จำนวนนักเรียนในบางช่วงอยู่ระหว่าง 20-35 คน ทำให้การศึกษาไม่พัฒนาอย่างต่อเนื่องเท่าที่ควร⁵ จนเมื่อไทยเริ่มมีสงครามกับพม่าในพ.ศ.2308 สามเณรลัยจึงต้องย้ายออกจากอยุธยา

¹ การสังเกตปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ ณ ราชอาณาจักรสยาม. (2543). ใน *จดหมายเหตุดาราศาสตร์จากฝรั่งเศสเกี่ยวกับราชอาณาจักรสยามในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช*. หน้า 17-21.

² ขจร สุขพานิช. (2523). เอกสารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์. ใน *ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา*. หน้า 166.

³ พลับพลึง มุลศิลป์. (2523). *เล่มเดิม*. หน้า 241.

⁴ กรมศิลปากร. (2507ข). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 16 ภาคที่ 27*. หน้า 263-264.

⁵ วิวัฒน์ แพรศิริ. (2543). *เล่มเดิม*. หน้า 161-162.

เพื่อไปหาสถานที่ใหม่อยู่หลายแห่ง และในที่สุดก็ได้ตั้งขึ้นที่เมืองวิรัมปัตนัม (Virampatnam) ในอินเดีย แต่ในพ.ศ. 2326 ก็ต้องปิดลงเป็นการชั่วคราวก่อนที่จะเปิดดำเนินการอีกครั้งที่ปีนังในเวลาต่อมา¹

การศึกษาในระบบโรงเรียนแบบตะวันตกที่ดำเนินงานโดยคณะมิชชันนารีจากฝรั่งเศส ซึ่งเชื่อกันว่ามีมาตรฐานเดียวกับยุโรปนั้น เมื่อพิจารณาจากจุดประสงค์หลักของการจัดตั้งสามเณรลัซเพื่อผลิตพระสงฆ์พื้นเมืองออกมาปฏิบัติงานเผยแผ่ศาสนา จะเห็นได้ว่าเป็นการจัดขึ้นเพื่อคนเฉพาะกลุ่มที่แม้จะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผู้นำอยู่บ้างในระยะแรกด้วยเหตุผลทางด้านการเมือง แต่ประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังไม่เห็นความสำคัญและให้การยอมรับแต่อย่างใด เนื่องมาจากความผูกพันกับพุทธศาสนา โดยยังคงให้ความสำคัญกับการศึกษาในวัดที่พระสงฆ์มีบทบาทการเป็นครู อีกทั้งวิชาความรู้แบบตะวันตกที่นำมาถ่ายทอดก็มิได้มีความสอดคล้อง และนำไปปรับใช้ในชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีไทยเท่าใดนัก แต่ก็ถือได้ว่าการศึกษาที่เป็นรูปแบบใหม่ในขณะนั้น ได้มีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และจัดเป็นการศึกษาที่ดำเนินงานโดย “ภาคเอกชน” เป็นครั้งแรกของไทยอีกด้วย

การศึกษาของไทยในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

การศึกษาในรูปแบบของโบราณศึกษาที่ดำเนินมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงในสมัยธนบุรี ที่เป็นช่วงระยะเวลาของการกอบกู้เอกราชและฟื้นฟูประเทศ โดยวัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทในการจัดการศึกษาเช่นที่ผ่านมา ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงรับราชการอยู่กับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ในตำแหน่งหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ได้นำนายฉิม บุตรชาย (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) ไปฝากให้ศึกษาอักษรวิธีในสำนักพระวันรัต (ทองอยู่) วัดบางหว้าใหญ่²

¹ อาเดรียง โลเนย์. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 248-250.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2511). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2*. หน้า 5.

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แม้จะยังคงมีสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านในบางช่วงเวลา แต่การฟื้นฟูสรรพวิทยาการที่สูญหายกระจัดกระจายไปในสมัยอยุธยาได้ดำเนินต่อมา มีการชำระรวบรวมพระไตรปิฎก กฎหมายตราสามดวง รวมทั้งวรรณคดีฉบับที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะการแปลวรรณกรรมอิงพงศาวดารของประเทศใกล้เคียงเป็นภาษาไทย เช่น สามก๊ก ราชาริราช และได้มีการจัดตั้งโรงทานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเพื่อแสดงธรรม และแจกทานแก่คนยากจนพร้อมกับสอนอักษรวิธี เลขคณิตแก่บุตรหลานสามัญชน นับเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกวัดสำหรับประชาชนทั่วไป¹ แต่ยังคงดำเนินไปอย่างไม่แพร่หลายนัก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นแหล่งความรู้ทั่วไป โปรดให้จารึกสรรพวิทยาการลงบนแผ่นศิลาในบริเวณวัด เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนผู้สนใจมาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง² สำหรับแบบเรียนภาษาไทยได้มีเพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยใช้สืบทอดกันมาจากสมัยอยุธยาได้แก่ ประถมมาลา ประถมจินตามณี (ฉบับกรมหลวงวงศาธิราชสนิท) รวมทั้งหนังสือที่ใช้อ่านประกอบอาทิ จันทรโครพ (ฉบับกาพย์) กาพย์พระไชยสุริยา สวัสดิรักษา เป็นต้น³ แต่หนังสือเหล่านี้มีเนื้อหาความรู้เพียงระดับเบื้องต้นส่วนที่มีเนื้อหาความรู้เฉพาะทาง พบว่ามีตำราทางแพทยศาสตร์ โหราศาสตร์ และพิไชยสงครามอยู่เป็นจำนวนมาก แต่หนังสือกลุ่มนี้ไม่ได้สอนให้ผู้เรียนใช้เหตุผล แต่จะให้เชื่อและยอมรับว่าเป็นความจริง อีกทั้งยังมุ่งปลูกฝังคุณธรรมทางศาสนาที่มีความเชื่อในทางไสยศาสตร์และโชคลางปะปนอยู่ด้วย⁴

ทั้งหมดนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นความพยายามในการที่จะเพิ่มพูนความรู้แก่ประชาชนที่ทำให้การศึกษาตามแบบแผนประเพณีขยายตัวออกไปมากขึ้น สำหรับวิธีการจัดการศึกษายังไม่อาจสรุปได้ว่ามีพัฒนาการที่ดีขึ้น เนื่องจากวัดและวังยังคงเป็นสถานศึกษาเล่าเรียนที่สำคัญเช่นเดียวกับในสมัยอยุธยา

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2511). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2*. หน้า 87.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2506). *ประชุมศิลาจารึกวัดพระเชตุพน*. หน้า 1-2.

³ ธวัช ปุณโณทก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 115.

⁴ พินาดา ยังเจริญ ; และ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. (2529). *การศึกษาและผลกระทบต่องสังคมไทย สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2394)*. หน้า 78-86.

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ได้มีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาของไทยคือ การที่อิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกเริ่มแผ่ขยายเข้ามาในเอเชีย นับแต่อังกฤษรบชนะพม่าครั้งแรกใน พ.ศ. 2369 และรบชนะจีนครั้งสงครามฝิ่นใน พ.ศ. 2385 ทำให้ไทยตระหนักถึงอันตรายจากมหาอำนาจ จึงต้องทบทวนการดำเนินนโยบายเพื่อลดการคุกคามดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงเห็นว่า ควรใช้การประนีประนอมที่นำไปสู่การเปิดสัมพันธไมตรีกับชาติตะวันตกขึ้นอีก ภายหลังจากที่ยุติลง นับตั้งแต่สมัยอยุธยา ทั้งนี้เพื่อรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเมืองไว้เป็นสำคัญ¹ ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีกลุ่มคนไทยที่หันมาให้ความสนใจในวิทยาการตะวันตก และพยายามศึกษาเรียนรู้เพื่อนำมาปรับปรุงสมรรถนะของคนไทย² โดยคณะมิชชันนารีกลุ่มใหม่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำเข้าวิทยาการตะวันตกพร้อมกับการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) ภายใต้อุดมการณ์ที่เชื่อว่า การสั่งสอนให้คนนอกศาสนาทยอยรับนับถือศาสนาเดียวกับตนเป็นการชักนำให้บุคคลเหล่านั้นไปสู่อารยธรรมที่เจริญแล้ว³ ซึ่งโดยหลักความเชื่อก็เหมือนกับนิกายโรมันคาทอลิกที่ถือว่าการชักนำคนนอกศาสนามาเป็นศิษย์พระเยซูนั้นเป็นพันธกิจสำคัญและรีบด่วน⁴ ดังนั้นวิธีการเผยแผ่ศาสนาของทั้งสองนิกายจึงไม่มีความแตกต่างกันมากนัก แต่คณะมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์มีคุณสมบัติที่คนไทยให้ความสนใจและนับถือ เนื่องจากเป็นผู้ได้รับการศึกษาในทางวิชาการมาอย่างดี

¹ วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา. (2514). *แผ่นดินพระนั่งเกล้า*. แปลโดย พันเอกนิจ ทองโสภิต. หน้า 288.

² กลุ่มคนไทยที่สนใจเรียนรู้วิทยาการตะวันตกในขณะนั้น ถูกจัดให้เป็น “ชนชั้นนำ หัวก้าวหน้า” ได้แก่ วชิรญาณภิกขุ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวงษาสนิท จมื่นไวยวรนาถ (ช่วง บุนนาค) จมื่นราชามาตย์ (ข้า บุนนาค) และนายโหมด อมาตยกุล ซึ่งต่อมาบุคคลกลุ่มนี้ได้ก้าวเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญ และเป็นแรงผลักดันที่นำไปสู่การปรับประเทศไทยให้ทันสมัย (วิไลเลขา ถาวรธนาสาร (2545). *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก*. หน้า 30-37.)

³ วงเดือน นาราสัจจ์. (2532). บทบาทของมิชชันนารีอเมริกันในประเทศไทยในคริสต์ศตวรรษที่ 19 : ความแตกต่างระหว่างศาสนาประจำสังคมไทยและอเมริกัน. ใน *รวมบทความประวัติศาสตร์*. หน้า 77.

⁴ สะอาด ไชยวัฒน์. (2519). *การศึกษาประวัติศาสตร์เปรียบเทียบงานธรรมทูตของโรมันคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย*. หน้า 31.

มีความรู้ความสามารถในเทคโนโลยีตะวันตกอันทันสมัย ตลอดจนความคิดอ่านที่เป็นเหตุเป็นผลในเชิงวิทยาศาสตร์ ต่างกับคณะมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิก ที่ได้รับการศึกษาเน้นไปในทางศาสนา มากกว่าทางโลก¹ แต่ทั้งสองนิกายต่างก็มีความมุ่งมั่นที่จะสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนศาสนาในที่สุด

5. การดำเนินการจัดการศึกษา โดยคณะมิชชันนารี นิกายโปรเตสแตนต์

ในพ.ศ. 2371 มิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ 2 คนแรกได้เดินทางมาถึงประเทศไทยคือ นายแพทย์คาร์ล ออกัสตัส กุตสลาฟ (Dr. Carl Augustus Gutzlaff) ชาวเยอรมัน จากสมาคมมิชชันนารีเนเธอร์แลนด์ และศาสนาจารย์จาคอบ ทอมลิน (Rev. Jacobs Tomlin) ชาวอังกฤษจากสมาคมมิชชันนารีลอนดอน โดยมีจุดประสงค์จะมาเผยแผ่ศาสนาให้แก่คนจีนที่อาศัยอยู่ในไทย แม้จะไม่ประสบผลเท่าใดนัก แต่ก็เห็นว่าเมืองไทยยังมีความเหมาะสมที่จะเข้ามาเผยแผ่ศาสนาได้ จึงมีรายงานไปถึงคณะกรรมการมิชชันนารีอเมริกันเพื่องานธรรมทูตในต่างประเทศ (American Board of Commissioners for Foreign Missions : A.B.C.F.M.) เพื่อขอให้จัดส่งคณะมิชชันนารีมาสืบ² หลังจากนั้นในพ.ศ. 2376 คณะมิชชันนารีชาวอเมริกันก็ได้เริ่มเดินทางเข้ามาปฏิบัติงานในเมืองไทยตามลำดับ โดยมาจากคณะ A.B.C.F.M. และคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน (American Presbyterian)³

คณะมิชชันนารี นิกายโปรเตสแตนต์ได้เริ่มต้นบทบาททางด้านการศึกษารับขึ้นในพ.ศ. 2379 เมื่อนางแดน บีช บรัดเลย์ (Mrs. Dan Beach Bradley) ภริยาของนายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ (Dr. Dan Beach Bradley) มิชชันนารีชาวอเมริกันจากคณะ A.B.C.F.M. ได้ชักชวนให้เด็กหญิงกลุ่มเล็กๆ มาเรียนหนังสือที่บ้านพัก จนเมื่อเธอได้เสียชีวิตลงในพ.ศ. 2388 นางสตีเฟน แมตตูน (Mrs. Stephen Mattoon) ภริยาของศาสนาจารย์สตีเฟน แมตตูน (Rev. Stephen Mattoon) มิชชันนารีชาวอเมริกัน

¹ ดำรง ไกรศรีวรณ. (2528). การพิมพ์กับหมอบรัดเลย์. ใน *หมอบรัดเลย์กับสังคมไทย*. หน้า 7.

² กรมศิลปากร. (2508ค). *ประชุมพงศาวดารเล่ม 18 ภาคที่ 31*. หน้า 1-26.

³ เคนเนท อี. แวลส์. (2501). *ประวัติศาสตร์โปรเตสแตนต์ในประเทศไทย ค.ศ. 1828-1958*.

ได้เป็นผู้สานงานนี้สืบต่อมาร่วมกับนางบริดเลย์ ซึ่งเป็นภริยาคนที่ 2 ของหมอบริดเลย์ และยังเปิดโอกาสให้เด็กชายได้เข้ามาเรียนด้วย¹ ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์สมบัติในพ.ศ. 2394 ยังได้โปรดให้นางแมตทูน นางบริดเลย์ และนางจอห์น ที. โจนส์ (Mrs. John T. Jones) เข้าไปสอนภาษาอังกฤษให้แก่สตรีในราชสำนักเป็นระยะเวลาหนึ่งอีกด้วย²

การริเริ่มให้มีการสอนหนังสือเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่ในบ้านพักของสตรีอเมริกันดังกล่าว ได้นำไปสู่การเปิดโรงเรียนขึ้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2395 ที่หมู่บ้านของชาวมอญ บริเวณทิศใต้ของคลองบางหลวง ซึ่งเป็นเวลาใกล้เคียงกันกับที่มิชชันนารีคณะเพรสไบทีเรียนนำโดยศาสนาจารย์แมตทูน และนายแพทย์แซมมวล อาร์โนลด์ เฮาส์ (Dr. Samuel Arnold House) ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เช่าที่ดินบริเวณกุฎจีน ใกล้วัดอรุณราชวราราม เพื่อจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กชายขึ้น เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2395 มีชื่อว่า “คริสเตียน บอย สกูล” (Christian Boy School) ต่อมาโรงเรียนของนางแมตทูนที่ดำเนินการมาได้ระยะหนึ่งก็ย้ายมารวมกับโรงเรียนแห่งนี้ ในช่วงแรกของการเปิดโรงเรียนต้องประสบกับปัญหาการหาเด็กมาเข้าเรียนไม่ได้ จึงต้องใช้ทั้งวิธีการจ้างและการซื้อเด็กจากบิดามารดาที่ส่วนใหญ่เป็นคนจีน ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจการศึกษาในระบบใหม่ และเกรงว่าจะถูกคณะมิชชันนารีโน้มน้าวให้เปลี่ยนศาสนา การจัดการเรียนการสอนในระยะแรกจึงใช้ภาษาจีน แต่คงจะมีการใช้ภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาหลักของคณะมิชชันนารีอยู่ด้วย เมื่อโรงเรียนดำเนินงานมาจนถึงพ.ศ. 2400 ได้ย้ายไปตั้งที่บริเวณสำเหร่ ซึ่งเป็นที่ดินที่คณะมิชชันนารีได้ซื้อไว้เป็นกรรมสิทธิ์ ต่อมาเมื่อมีเด็กไทยมาเข้าศึกษาเพิ่มมากขึ้น จึงได้เปลี่ยนมาใช้ภาษาไทยและมีการจัดหลักสูตรที่สอนวิชาสามัญที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ พร้อมกับการฝึกฝนวิชาชีพไปด้วย ทำให้ได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ

ในพ.ศ. 2431 ศาสนาจารย์จอห์น แอนเดอร์สัน เอคิน (Rev. John Anderson Akin) มิชชันนารีชาวอเมริกัน ได้ก่อตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กชายขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่บริเวณกุฎจีน มีชื่อว่า “บางกอก คริสเตียน ไฮสกูล” (Bangkok Christian High School) มีนักเรียนจำนวน 4 คน ซึ่งคณะเพรสไบทีเรียนได้รับเข้าไว้ในสังกัด และย้ายไปรวมกับคริสเตียน บอย สกูล ที่สำเหร่ในพ.ศ. 2433

¹ โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย. (2541). *อนุสรณ์ 120 ปี กุสตรวิวัฒน์-วัฒนาวิทยาลัย พ.ศ. 2417-2537*. หน้า 53-54.

² เคนเนท อี แวลส์. (2501). *เล่มเดิม*. หน้า 30.

เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “สำเหร่ บอย คริสเตียน ไฮสคูล” (Samray Boy's Christian High School) โรงเรียนแห่งนี้ได้ย้ายสถานที่อีกครั้ง ในพ.ศ. 2446 มาตั้งอยู่บนถนนประมวญ กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นที่ดินของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) ที่ศาสนาจารย์เอคิน และศาสนาจารย์ เจ. บี. ดันแลป (Rev. J.B. Danlap) ชื้อมาด้วยเงินเรียไรจากภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ จำนวน 20 ชั่ง (1,600 บาท) พร้อมกับก่อสร้างอาคารเรียนใหม่ด้วยเงินที่ศาสนาจารย์ดันแลปเรียไรจากสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนถึง 10,000 ดอลลาร์ และเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน” มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือได้ว่าเป็น “โรงเรียนเอกชน” แห่งแรกของไทย¹

สำหรับการศึกษาของสตรีที่จัดเป็นระบบโรงเรียน ได้เริ่มต้นมาจากแนวทางที่คล้ายกัน กล่าวคือ ในพ.ศ. 2401 นางแฮเรียต เอ็ม เพตทิต (Mrs. Harriet M. Petit) ภริยานายแพทย์เฮาส์ ได้ชักชวนให้เด็กหญิงกลุ่มเล็ก ๆ มาเรียนหนังสือ และอ่านพระคัมภีร์ไบเบิล รวมทั้งสอนให้รู้จักการใช้จักรเย็บผ้าเพื่อเป็นการฝึกฝนวิชาชีพ² ต่อมาในพ.ศ. 2413 คณะมิชชันนารีได้มอบหมายให้นายแพทย์ เอส ซี ยอร์จ (Dr.S. C. George) ชื้อที่ดินริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ได้ปากคลองบางกอกน้อย บริเวณพื้นที่ของพระราชวังหลังแต่เดิม เพื่อจัดตั้งโรงเรียนสำหรับสตรี และได้เริ่มก่อสร้างอาคาร แต่ยังไม่ทันแล้วเสร็จก็ต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากนายแพทย์ยอร์จต้องเดินทางกลับสหรัฐอเมริกา นางแฮสซิงจึงเข้ามารับการสานต่อ โดยในช่วงที่เดินทางกลับไปพักผ่อนที่สหรัฐอเมริกา เธอได้ออกตระเวนพูดตามโบสถ์ต่าง ๆ เพื่อเรียไรเงินมาสร้างโรงเรียนสำหรับสตรีในเมืองไทย ซึ่งประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี กลุ่มสตรีอเมริกันคณะเพรสไบทีเรียนที่เมืองทroy มลรัฐนิวยอร์กมีความศรัทธาได้จัดหาเงินทุนจำนวน 3,000 ดอลลาร์ มาให้สร้างโรงเรียน มีชื่อว่า “Harriet M. House School for Girls” เปิดสอนใน พ.ศ.2417 แต่คนไทยนิยมเรียกว่าโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง นับเป็นโรงเรียนประจำแห่งแรกสำหรับสตรี

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ประสงค์ สุขุม. (2545). *150 ปี จากกฎจันถึงประมวญ*. หน้า 43-60. และ พิชญ ธรรมภิญญ์. (2545). *150 ปี คบเพลิง บี บี ซี*. หน้า 77-137.

² ในพ.ศ. 2408 ศาสนาจารย์เอส. จี. แมคฟาร์แลนด์ (Rev. S.G. McFarland) กับภริยา และศาสนาจารย์ดาเนียล แมคกิลวารี (Rev. Daniel McGilvary) ได้ร่วมกันก่อตั้งโรงเรียนฝึกการฝีมือสำหรับสตรีและเด็กขึ้นที่จังหวัดเพชรบุรี ชื่อว่า “โรงเรียนอรุณสตรี” ซึ่งอาจจัดได้ว่าเป็นโรงเรียนเอกชนแห่งที่ 2 และเป็นโรงเรียนสำหรับสตรีแห่งแรก ต่อมามีการจัดตั้งโรงเรียนชายขึ้นชื่อว่า “โรงเรียนประดิษฐ์วิทยาคม” ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ร่วมกันเป็น “โรงเรียนอรุณประดิษฐ์” และเปิดทำการมาจนถึงปัจจุบัน (เสถียร สุกโสมณ. (2514). *เล่มเดิม*. หน้า 50-56. และประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2547). มิชชันนารีโปรเตสแตนต์กับการปฏิรูปและการจัดการศึกษาในประเทศไทย. ใน *175 ปี พันธกิจคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย*. (ค.ศ.1828-2003). หน้า 129.)

มีนางเฮาส์เป็นอาจารย์ใหญ่คนแรก นักเรียนชุดแรกที่เข้ามาศึกษาอยู่ประจำในโรงเรียนนี้ เป็นเด็กหญิงที่คณะมิชชันนารีเคยสอนในบ้านของตนเองมาก่อน เมื่อนางเฮาส์ได้เดินทางกลับมาสหรัฐอเมริกาพร้อมกับสามีไปได้ระยะหนึ่ง คณะมิชชันนารีได้ขอให้นางสาวเอ็ดนา ซารห์ โคล (Miss Edna Sarah Cole) ย้ายจากจังหวัดเชียงใหม่เพื่อมาบริหารงานโรงเรียนแห่งนี้ โดยต่อมาได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่ทุ่งบางกะปิ ริมคลองแสนแสบ และเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย” มาจนถึงปัจจุบัน¹

การจัดตั้งโรงเรียนของคณะมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนต์ ได้ดำเนินต่อมาตามลำดับ โดยขยายออกไปยังจังหวัดอื่นๆ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง ราชบุรี น่าน เชียงราย และนครศรีธรรมราช อีกด้วย²

มิชชันนารีที่มีบทบาทสำคัญในการทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมไทยเป็นอย่างมาก คือ ศาสนาจารย์ นายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ (Rev. Dr. Dan Beach Bradley) หรือหมอบรัดเลย์ ชาวอเมริกัน ซึ่งนอกจากจะพัฒนางานด้านการแพทย์และสาธารณสุขตามวิชาชีพของตนแล้ว ยังได้มีส่วนในการวางรากฐานการศึกษาของไทยด้วยการตั้งโรงพิมพ์หนังสือไทยด้วยแท่นพิมพ์ที่นำมาเข้ามาจากสิงคโปร์ในพ.ศ. 2379³ โดยเริ่มจากการพิมพ์หนังสือประเภทคำสอนศาสนา สำหรับเอกสารราชการที่พิมพ์เป็นครั้งแรกคือประกาศห้ามสูบบุหรี่ในพ.ศ. 2382 และต่อมาได้ขยายไปสู่การรับจ้างพิมพ์หนังสือทั่วไปที่นับเป็นการเผยแพร่ความรู้ในสาขาต่างๆ ด้วยเช่น ตำราแพทย์ ประมวลกฎหมาย พงศาวดารวรรณคดี เป็นต้น ส่งผลให้หนังสือมีจำนวนมากขึ้นและราคาถูก นับเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการศึกษาให้ขยายตัวออกไป

หมอบรัดเลย์ยังได้เป็นผู้ริเริ่มออกหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของไทยที่ชื่อว่า “หนังสือจดหมายเหตุ” (The Bangkok Recorder) เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2387⁴ ออกเป็นรายเดือนได้ 2 ปีก็หยุดกิจการและมาเริ่มดำเนินงานอีกครั้งในพ.ศ.2408 โดยออกเป็นรายปักษ์ หมอบรัดเลย์รับหน้าที่ทุกอย่าง ตั้งแต่เป็นเจ้าของ บรรณาธิการ ผู้เขียนข่าว ผู้สื่อข่าว ผู้หาโฆษณาและเก็บเงินค่าสมาชิก หนังสือจดหมายเหตุ นอกจากจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เสนอข่าวสารและวิชาการใหม่ๆ ที่ทันสมัย รวมทั้งการสอน

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย. (2541). *เล่มเดิม*. หน้า 27-52.

² สุพรรณิ กาญจนันฐิติ. (2507). *เล่มเดิม*. หน้า 106-108.

³ กรมศิลปากร. (2508ก). *เล่มเดิม*. หน้า 107-108.

⁴ หนังสือจดหมายเหตุ (The Bangkok Recorder) 1, : 4 กรกฎาคม 2387. หน้า 1.

ภาษาอังกฤษแล้ว ยังจัดเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ดังจะเห็นได้จากใน พ.ศ.2408 บรรณาธิการได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในไทยเพื่อ “...สั่งสอนศิลปศาสตร์วิชาการความรู้...และมีปัญญาริक्तรองคิดการกระทำการทำงานให้สำเร็จตลอดไปได้ พอสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเมืองสยามจะวางพระทัย ใ้ราชการใหญ่แก่เขาได้ไม่ต้องกลัวว่าจะเสีย ราชการ...”¹ และหลังจากนั้นก็ยังมีผู้แสดงความคิดเห็นด้วย เพราะเข้าใจว่าจะมีผลกระทบต่อพุทธศาสนา โดยกล่าวว่า “...ถ้าตั้งตึกใหญ่ขึ้น หากครูมาสอนหนังสือและวิชาการต่างๆ ขึ้นตั้งว่าแล้ว ครูนั่นก็จะไม่ สอนแต่หนังสือและวิชาอย่างเดียว ก็คงสอนทางศาสนาที่ครูนับถือด้วย เด็กนั้นโตใหญ่ขึ้น ก็คงจะถือ ลัทธิต่างๆ ...คนที่นับถือพุทธศาสนาก็จะหมดไป...”² นับเป็นมุมมองและแนวคิดที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการ จัดตั้งมหาวิทยาลัย ที่ทำให้ยังไม่มีการพัฒนาการศึกษาขั้นสูงในขณะนั้น

6. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยคณะมิชชันนารี นิกายโรมัน คาทอลิก

การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมัน คาทอลิกในเทียบสมณทลสยาม ภายใต้การดำเนินงาน ของคณะ M.E.P. สมัยธนบุรีต่อเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยังคงไม่ประสบผลในหมู่คนไทย มากนัก แม้จะได้มีการสร้างวัดซางตาครุส (Santa Croix) ขึ้นในพ.ศ. 2312³ แต่ผู้ที่เข้ารับเป็นคาทอลิก ส่วนใหญ่มักเป็นคนต่างชาติโดยเฉพาะคนจีน ตามที่สังฆราชกูเด (Coudé) เจ้าอาวาสวัดซางตาครุส กล่าวว่า “ที่นี่มีคนจีนมาก ดูเหมือนจะสอนคนจีนให้กลับใจง่ายกว่าคนไทย พระเจ้าแผ่นดินไม่ห้ามเขา เป็นคริสต์ และเขาเป็นเหมือนคนต่างด้าว มิชชันนารีที่รู้ภาษาจีน จะทำประโยชน์ในเมืองไทยได้มาก”⁴ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้บรรดามิชชันนารีต้องศึกษาภาษาจีนเพิ่มเติมจากที่เคยศึกษาแต่ภาษาไทยเท่านั้น

¹ หนังสือจดหมายเหตุฯ (The Bangkok Recorder) 1, : 1 มิถุนายน 2408. หน้า 37-38.

² แหล่งเดิม.: 19 ตุลาคม 2408. หน้า 141-142.

³ ตั้งอยู่บริเวณกุฎีจีน ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันตก เป็นที่ดินซึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราชทานแก่ผู้ที่เป็นคาทอลิกเชื้อสายโปรตุเกสในสมัยอยุธยาที่อพยพหนีภัยสงครามกับพม่า โดยบาทหลวงกอร์ (Gor) เป็นผู้รวบรวมเพื่อให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยรวมกันเป็นชุมชน (โรงเรียนซางตาครุสคอนแวนต์. (2539). การสร้างวัดซางตาครุส. ใน *เก้าวทศวรรษซางตาครุสคอนแวนต์*. หน้า 22-23.)

⁴ กรมศิลปากร. (2507ก). *ประชุมพงศาวดารเล่ม 7*. หน้า 450-451.

อย่างไรก็ดีคณะ M.E.P. ยังได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการที่จะฟื้นฟูสามเณรลัยขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นสถานศึกษาสำหรับฝึกหัดและอบรมคนพื้นเมืองเป็นบาทหลวง หลังจากที่สามเณรลัยนักบุญยอแซฟต้องย้ายออกไปจากไทยเพราะภัยสงครามกับพม่า สังฆราชเลอ บอง (Le Bon) มุขนายกมิสซังในขณะนั้น ได้มอบหมายให้บาทหลวงการ์โนลต์ (Garnault) จัดตั้งสามเณรลัยแห่งใหม่ขึ้นที่วัดช้างตากูในพ.ศ.2315 และได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่วัดสวนท่อนที่สร้างเสร็จในพ.ศ.2365¹ ต่อมาได้ย้ายออกจากกรุงเทพฯ ไปตั้งอยู่ที่บางนกแขวก สมุทรสงครามและที่ศรีราชาชลบุรี ตามลำดับ²

มิชชันนารีจากคณะ M.E.P. ผู้มีบทบาทสำคัญในการเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคือ สังฆราชฌอง แบปติสต์ ปาลเลอกัวซ์ (Jean Baptist Pallegoix) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นมุขนายกเทียบสังฆมณฑลสยามในพ.ศ.2384 ท่านเป็นผู้มีความสามารถ มีความรอบรู้อย่างกว้างขวางในศาสตร์หลายๆ ด้าน รวมทั้งภาษาต่างๆ ท่านได้ใช้เวลาที่อยู่ในไทยศึกษาภาษาไทยและภาษาบาลีสันสกฤตจนแตกฉาน เมื่อครั้งที่ยังเป็นเจ้าอาวาสวัดคอนเซ็ปชัน ได้มีโอกาสถวายการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ดาราศาสตร์ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาละติน ให้แก่ขัณฑ์วิทยาสรรพคุณประทับอยู่ที่วัดราชาธิวาสด้วย³

¹ พระสังฆราชฟลอรังส์ (Florens) จากคณะ M.E.P. เป็นผู้สร้างขึ้น โดยซื้อที่ดินซึ่งเดิมเป็นสวนกล้วย ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันออก และให้ชื่อว่า Assomption มีความหมายว่า แม่พระผู้ได้รับเกียรติขึ้นสวรรค์ ทั้งกายและวิญญาณ ปัจจุบันคืออาสนวิหารอัสสัมชัญ (วัดสมโภชอาสนวิหารอัสสัมชัญ. (2538). หน้า 71-73.)

² ในพ.ศ.2508 ได้ตั้งขึ้นใหม่ที่นครปฐมมีชื่อว่า "สามเณรลัยนักบุญยอแซฟ สามพราน" เพื่อสนองนโยบายที่ให้มีการจัดตั้งสามเณรลัยทุกสังฆมณฑล โดยจัดการศึกษาในระดับสามัญก่อนไปเข้ารับการอบรมปรับพื้นฐาน 1 ปีที่บ้านเนรกลาง (พระวิสุทธิวงศ์) นครราชสีมา เพื่อเตรียมเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่วิทยาลัยแสงธรรมต่อไป (อ.ประจักษ์. (2533, ตุลาคม). ประวัติสามเณรลัยนักบุญยอแซฟ สามพราน. สารวัตรสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. 1 (1) : 13-17.)

³ ฌอง แบปติสต์ ปาลเลอกัวซ์. (2547). *บันทึกเรื่องมิสซังแห่งกรุงสยาม*. แปลโดย เพ็ญฤทัย วาสนุมา. หน้า 70, 72.

ผลงานสำคัญของสังฆราชปาลเลอกัวซ์ที่นับว่ามีคุณค่าอย่างสูงคือ การจัดทำพจนานุกรมที่มีชื่อว่า “สัพพะ พะจะนะ พาสาไท” ซึ่งเป็นพจนานุกรม 4 ภาษา โดยมีคำศัพท์หลักเป็นภาษาไทยที่เรียงลำดับด้วยอักษรโรมัน A-Z ตามเสียงอ่านที่ถอดจากภาษาไทยเป็นอักษรโรมันให้ความหมายเป็นภาษาละติน ฝรั่งเศส และอังกฤษ พร้อมตัวอย่างการใช้ศัพท์ ถือได้ว่าเป็นพจนานุกรมฉบับบุกเบิกที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนามาสู่พจนานุกรมที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน¹ และได้แต่งหนังสือเรื่อง “Description du Royaume Thai ou Siam” (เล่าเรื่องกรุงสยาม) ที่ทำให้ชาวต่างชาติได้รู้จักเมืองไทยมากขึ้น หนังสือทั้งสองเล่มนี้ได้นำไปตีพิมพ์ที่ฝรั่งเศสในพ.ศ.2397 นอกจากนี้ยังมี “Memoire sur la Mission de Siam” (บันทึกเรื่องมิสซังกรุงสยาม) และหนังสือประเภท คำสอนศาสนาอีกหลายเล่ม

นอกจากการฟื้นฟูสามเณรลัทธิขัณใหม่ดังกล่าวแล้ว คณะ M.E.P. ยังได้ให้ความสำคัญกับการจัดตั้งโรงเรียนภายในวัดคาทอลิกที่เป็นศูนย์รวมของผู้นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงเป็นชาวต่างชาติมาอาศัยอยู่รวมกันเป็นค่ายคริสตัง โดยมีบาทหลวงเป็นผู้นำสำคัญทั้งในทางศาสนาและสังคม ในสมัยสังฆราชปาลเลอกัวซ์ มีค่ายคริสตังกระจายกันอยู่ในกรุงเทพฯ ที่วัดคอนเซ็ปชัน วัดช้างตากูรูด วัดกาลหว่าร์ (Galvar)² วัดสวนท่าม วัดฟรังซิส เซเวียร์ (Francis Xavier)³ และอีกแห่งหนึ่งที่จันทบุรี เด็ก ๆ ในค่ายจะไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนภายในวัด แม้ว่าจะยังไม่จัดให้เป็นระบบและทางการนัก ตามที่สังฆราชปาลเลอกัวซ์ได้บันทึกเกี่ยวกับธรรมเนียมการเล่าเรียนในวัดคาทอลิกขณะนั้นว่า

¹ ในพ.ศ. 2439 พระสังฆราชหลุยส์ เวย์ (Louis Vey) ได้ปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมเนื้อหาอีกหลายประการ พร้อมกับตัดคำภาษาละตินออกไป เหลือแต่ฝรั่งเศสและอังกฤษ เปลี่ยนชื่อเป็น “ศรีพจนานุกรมภาษาไทย” (ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ. (2535). *การทำพจนานุกรมไทย : อดีต-ปัจจุบัน พ.ศ. 2389-2533*. หน้า 40-49.)

² สร้างขึ้นในพ.ศ.2330 อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันออก โดยชาวโปรตุเกสจากอยุธยาที่อพยพหนีภัยสงครามกับพม่า ต่อมาถูกผสมกลมกลืนไปกับชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณใกล้เคียงย่านเยาวราชและตลาดน้อย (100 ปีศรีกาลหว่าร์. (2540). หน้า 10-27).

³ สร้างขึ้นในพ.ศ.2377 บนที่ดินที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ พระราชทานแก่ชาวเวียดนามที่เป็นคาทอลิก ซึ่งเข้ามาขอสวามิภักดิ์ เพื่อให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน (ทวีธาวัชรสมโภช วัดนักบุญฟรังซิส เซเวียร์. (2527). หน้า 31-32.)

... โรงเรียนของเราเป็นศาลาเล็ก ๆ ยกพื้นบนเสา... เปิดรับลมทั้งสี่ด้าน เวลาเช้าและเย็น ใช้ติ๊กลองเรียกพวกเด็ก ๆ มีการสอนให้อ่าน เขียน ร้องเพลงสวด เลขวิธีเบื้องต้น และ พระคริสต์ธรรม...เด็กคริสตังทั้งสองเพศจะถูกบังคับให้เข้าโรงเรียนแต่อายุน้อยจนกระทั่งได้เข้าพิธีรับเข้าเป็นคริสต์ศาสนิกแล้ว และรับศีลมหาสนิทเป็นครั้งแรก...¹

แสดงให้เห็นว่า การเปิดโรงเรียนของคณะมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิกในขณะนั้น เป็นการจัดขึ้นเพื่อคนเฉพาะกลุ่มที่ยังไม่แพร่หลายนัก แม้จะมีชุมชนของคริสตังเพิ่มจำนวนมากขึ้นแล้วก็ตาม

6.1 การก่อตั้ง Le Collège de L' Assomption

ความพยายามในการจัดการศึกษาของคณะมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิก ยังคงดำเนินต่อมา โดยในพ.ศ.2420 บาทหลวงเอมิล กอลมเบต์ ชาวฝรั่งเศสจากคณะ M.E.P. ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสวนท่าหน้า ได้รวบรวมเด็กคาทอลิกที่กำพร้าและยากจนในละแวกวัดให้มาเรียนหนังสือ และตั้งเป็นโรงเรียนเล็ก ๆ มีชื่อว่า Franco-Siamese School² โดยใช้สถานที่ของสามเณรลาโยที่ย้ายออกไปอยู่บางนกแขวก สมุทรสงคราม อีก 2 ปีต่อมาได้เพิ่มการสอนด้วยภาษาอังกฤษเป็น Anglo-Franco-Siamese School แต่ประชาชนทั่วไปยังไม่ให้ความสนใจเท่าใดนัก มีนักเรียนเพียง 12 คน บาทหลวงกอลมเบต์จึงต้องโน้มน้าวผู้ปกครองให้เห็นความสำคัญของการศึกษาและส่งบุตรหลานมาเข้าโรงเรียน แม้ต้องใช้ทั้งวิธีการจ้างหรือการอ้อนวอนซึ่งคล้ายกับเมื่อคราวที่คณะมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์เปิดโรงเรียนเป็นครั้งแรก

ความมุ่งหมายของบาทหลวงกอลมเบต์ในการตั้งโรงเรียนนี้ขึ้น ไม่เพียงแต่จะเกื้อกูลเลี้ยงดูเด็กกำพร้าเหล่านั้นให้ได้มีที่อยู่เรียนเท่านั้น หากยังหวังให้มีการพัฒนาเป็นสถาบันการศึกษาที่ดีที่สุดอีกด้วย Anglo-Franco-Siamese School แห่งนี้จึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น "Le Collège de L'Assomption" ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2428³ และขยายการรับนักเรียนชายเพิ่มขึ้นโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา บาทหลวงกอลมเบต์ได้จ้างนายโดโนแวน ชาวอังกฤษ มาเป็นครูใหญ่ของโรงเรียน เพื่อจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้เป็นระบบและเป็นทางการมากขึ้น จำนวนนักเรียน

¹ ฌอง แบปติสต์ ปาลเลอกัวซ์. (2519). เล่มเดิม. หน้า 810-811.

² มีศักดิ์ ว่องประชาบุญกุล. (2527). เล่มเดิม. หน้า 4.

³ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2541). เล่มเดิม. หน้า 28.

ภาพประกอบ 1 บาทหลวงเอมิล กอลมเบต์

จึงเพิ่มขึ้นตามลำดับจาก 33 คนเมื่อเริ่มเปิดโรงเรียนเป็น 80 คนในปลายปี และเพิ่มเป็น 130 คนในปีถัดไป อัตราการเพิ่มขึ้นเช่นนี้ทำให้บาทหลวงกลอมเบต์คิดวางแผนการสร้างอาคารเรียน ขึ้นใหม่เพื่อรองรับจำนวนนักเรียนในอนาคตได้อย่างพอเพียง แต่เทียบสังฆมณฑลสยามยังไม่มีทุนทรัพย์ที่จะให้การสนับสนุน จึงใช้วิธีการเรียบบอกบุญ โดยวางแผนผังของโรงเรียนทูลเสนอต่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ซึ่งทรงเห็นชอบด้วย ต่อมาบาทหลวงกลอมเบต์ได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทรัพย์เป็นพระองค์แรก จำนวน 50 ชั่ง (4,000 บาท)¹ บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นสูงก็ได้ร่วมบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลเป็นอันมาก รวมทั้งราษฎรทั่วไปที่มีจิตศรัทธา ขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์บางกอกใหม่ก็ได้ลงโฆษณาเชิญชวนให้บริจาคทรัพย์ในหมู่ชาวยุโรปอีกด้วย ยังผลให้สามารถรวบรวมทุนทรัพย์ได้อย่างพอเพียง และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมาทรงวางศิลาฤกษ์อาคารเรียนหลังใหม่เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2430

อาคารเรียนหลังใหม่ได้ก่อสร้างจนสำเร็จเมื่อพ.ศ. 2433 สามารถรับนักเรียนได้เพิ่มขึ้นจนมีจำนวนถึง 400 คนในอีก 6 ปีต่อมา โดยยังคงรับเฉพาะนักเรียนชายที่มาจากครอบครัวของคนทุกชั้น อาชีพ ทุกเชื้อชาติ ศาสนา รวมทั้งบุตรหลานของชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยขณะนั้น การที่โรงเรียนได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป ส่งผลให้คณะมิชชันนารีมีนโยบายด้านการศึกษามากขึ้น มิได้มุ่งผลิตบาทหลวงเพื่อเผยแผ่ศาสนาเท่านั้น แต่เน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถของเยาวชนไทย จนกล่าวได้ว่า Le Collège de L' Assomption เป็นสถานศึกษาที่กำหนดจุดประสงค์ระหว่างโรงเรียนกับสามเณรคล้ายให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ภาวดาโยแซฟ วัน คอย (Joseph Van Khoi) ได้อ้างถึงหนังสือพิมพ์ Siam Free Press ลงวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2438 (ค.ศ. 1895) ที่กล่าวถึงโรงเรียนแห่งนี้ว่า

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และสมเด็จพระบรมราชเทวี ยังได้ทรงพระกรุณาฯ ลงพระนามในสมุดเรียไรของโรงเรียนเป็นปฐมอีกด้วย (โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2541). เล่มเดิม. หน้า 77.)

...ไม่อาจที่จะกล่าวได้เลยว่า โรงเรียนให้การอบรมเฉพาะเรื่องกฎระเบียบของนักบวช แม้ว่าจะเป็นสถาบันของคาทอลิกอย่างแท้จริงก็ตาม แต่ก็เป็นที่นิยมของศาสนาอื่นในฐานะที่เป็นผู้ให้การศึกษาแก่เยาวชน ด้วยบทบาทดังกล่าวนี้ โรงเรียนจึงเป็นที่สนใจของชาวพระนคร ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่นับถือศาสนาใดก็ตาม ต่างก็ยอมรับในคุณค่าของโรงเรียนที่ดูแลโดยบาทหลวงชาวฝรั่งเศส แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าอยู่ทุก ๆ ปี...¹

จากรายงานดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า คนไทยเริ่มเปลี่ยนมุมมองต่อโรงเรียนของคณะมิชชันนารีจากที่ผ่านมามีเป็นไปเพื่องานด้านศาสนา เป็นการยอมรับการศึกษาแบบใหม่ที่จัดขึ้นในโรงเรียนแห่งนี้ ยังผลให้ประชาชนส่งบุตรหลานมาเรียนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ บาทหลวงกลอมเบต์ต้องรับภาระหนักนอกเหนือจากงานด้านศาสนกิจ จึงได้เดินทางกลับไปฝรั่งเศสเพื่อติดต่อให้ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามาดูแลและบริหารกิจการของโรงเรียนในเวลาต่อมา

7. การปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อิทธิพลและการคุกคามของชาติตะวันตกที่สืบเนื่องมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ และผลจากการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของคณะมิชชันนารีที่มีต่อวิทยาการในหลายสาขา ที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ของตนเอง ทำให้การรับรู้เรื่องราวของโลกกว้างขึ้น และมีความคิดที่เป็นเหตุผลเพิ่มมากขึ้น โดยส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีทั้งตามแบบไทยและตะวันตก ทำให้ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยในทุกๆ ด้าน เพื่อความอยู่รอดและเจริญก้าวหน้า จึงทรงปรับปรุงการศึกษาของไทยให้เข้าสู่ระบบใหม่ตามแบบตะวันตกที่นับเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปการศึกษา ในพ.ศ.2414 โปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง เพื่อฝึกหัดบรรดาเชื้อพระวงศ์และบุตรหลานขุนนาง “...ให้รู้หนังสือและคิดเลข ขนบธรรมเนียมราชการให้ชัดเจน จะได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณต่อไป...”² มีพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นผู้ดำเนินงานและได้แต่งแบบเรียนหลวง 6 เล่ม คือ มูลบทบรรพกิจ วรรณคดีนิกร อักษรประโยค สังขโยคภิธาน ไวพจน์พิचारณ์ พิศาลการ์ณฑ์³ เพื่อใช้ในการเรียนการสอนด้วย

¹ Joseph Van Khoi. (1972). *A Study of the Impact of Christian Missionaries on Education in Thailand 1662-1910*. p. 86.

² เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). หน้า 2.

³ แหล่งเดิม. หน้า 8.

ต่อมาโปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสอนภาษาอังกฤษขึ้นภายในพระบรมมหาราชวังอีกแห่งหนึ่ง เพื่อสอนวิทยาการตะวันตกที่สูงกว่าเดิม โรงเรียนหลวงทั้งสองแห่งนี้ตั้งอยู่ในบริเวณโรงทหรมหาดเล็ก ในระยะแรกจึงอยู่ภายใต้การดูแลของกรมทหรมหาดเล็ก¹ โดยจ้างนายฟรานซิส ยอร์จ แพตเตอร์สัน (Francis George Patterson) เป็นครูสอนจนถึงพ.ศ. 2419 จึงได้เลิกไป เนื่องจากครูต้องเดินทางไปกลับประเทศอังกฤษ

สำหรับการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อขยายโอกาสสู่ประชาชนทั่วไปนั้น โปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นที่วัดมหรณพารามเป็นแห่งแรกในพ.ศ.2427² จากนั้นได้ขยายไปเปิดโรงเรียนในวัดแห่งอื่นๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองจนมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามลำดับ ในพ.ศ.2430 โปรดให้ตั้งกรมศึกษาธิการ เพื่อรับหน้าที่ดูแลงานทางด้านการศึกษาแทนกรมทหรมหาดเล็ก ต่อมาในพ.ศ.2435 กรมศึกษาธิการก็ได้ยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงธรรมการ และเปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ

นอกจากนี้ยังได้ทรงดำเนินนโยบายการศึกษาของชาติ โดยคำนึงถึงความต้องการของบ้านเมืองและความเจริญของประเทศเป็นสำคัญ เนื่องจากในขณะนั้นรัฐมีความต้องการกำลังคนเพื่อรองรับให้ทันกับงานของราชการที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว จึงโปรดให้ตั้งโรงเรียนเพื่อฝึกหัดวิชาชีพชั้นสูงเฉพาะในแต่ละด้าน ได้แก่ โรงเรียนแผนที่ โรงเรียนแพทยากร โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนกฎหมาย และโรงเรียนมหาดเล็ก เป็นต้น โรงเรียนเหล่านี้จัดว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาระดับสูงของประเทศ และนำไปสู่การกำหนดรูปแบบของสถาบันอุดมศึกษาในเวลาต่อมาอีกด้วย³

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). *ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2435-2507*. หน้า 51.

² โรงเรียนวัดมหรณพาราม. (2527). *พระผู้เริ่มพระราชทานการศึกษาออกถึงประชาชน*. หน้า 85.

³ ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2516). *พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย*. หน้า 27-30.

บทที่ 3

การดำเนินการจัดการศึกษาโดยภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในระยะแรก

ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล เป็นคณะนักบวชชายในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก นับเป็นมิชชันนารีกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทยเมื่อพ.ศ.2444 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ และมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการจัดการศึกษาที่ยังคงสืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

1. ประวัติต้นกำเนิดของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล

ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลถือกำเนิดขึ้นที่ประเทศฝรั่งเศส ในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (Louis XIV) ซึ่งเป็นยุคที่บ้านเมืองมีความเป็นระเบียบและเจริญรุ่งเรืองในหลายด้าน อันเป็นผลมาจากการปกครองของพระองค์ที่มุ่งเน้นความยิ่งใหญ่และการเป็นมหาอำนาจ ขณะเดียวกันก็ทรงดำเนินนโยบายผิดพลาดในหลายประการ ก่อให้เกิดปัญหาที่แก้ไขได้ยากตามมา ที่สำคัญคือการก่อสร้างพระราชวังแวร์ซายที่สะท้อนให้เห็นถึงความหุหรรพุ่มเฟิยในราชสำนัก² การเนรเทศกลุ่มฮูเกอโนต์ (Huguenot) ซึ่งเป็นพวกโปรเตสแตนต์ในฝรั่งเศสที่มีความรู้ ความสามารถในทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมให้ออกนอกประเทศในพ.ศ.2228 ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ชาวฝรั่งเศสทุกคนนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเท่านั้น³ นอกจากนั้นนโยบายการทำสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านในการขยายพระราชอาณาจักร เพื่อเพิ่มพูนพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ ก็มีส่วนทำให้ประชาชน

¹ ก่อนหน้านั้นในพ.ศ.2428 นักบวชคณะพระกุมารเยซู (Infant Jesus Sisters) จากประเทศฝรั่งเศส นำโดยภคินี 3 องค์ ได้เดินทางจากสิงคโปร์เข้ามาในประเทศไทยตามคำเชิญของพระสังฆราชเวย์เพื่อสอนภาษาอังกฤษให้เด็กไทย โดยมีบ้านพักอยู่ที่หน้าวัดกัลหาวร์ ต่อมาในพ.ศ.2439 ได้เปิดโรงเรียนประจำที่บริเวณถนนสีลมจนถึงพ.ศ.2450 คณะภคินีได้ยุติการทำงานและเดินทางไปมาเลเซียก่อนจะกลับเข้ามาประเทศไทยอีกครั้งในพ.ศ.2499 ผลงานของคณะภคินีชุดนี้มีอาทิ การก่อตั้งโรงเรียนเลขานุการพระกุมารเยซูวิทยา (Holy) โรงเรียนแมรี อิมมาคูเลตคอนแวนต์ (Mary Immaculate Convent) การเปิดสถานรับเลี้ยงเด็ก เป็นต้น (สหพันธ์อธิการเจ้าคณะนักบวชในประเทศไทย. (2545). *เล่มเดิม*. หน้า 170-171.)

² เจ.เอ็ม.ทอมป์สัน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 177-180.

³ *แหล่งเดิม*. หน้า 192-198.

ต้องประสบกับความเดือดร้อน ยังผลให้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เริ่มเสื่อมความนิยมมาโดยลำดับ

การดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้ส่งผลกระทบโดยรวมทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะสถาบันศาสนาของฝรั่งเศสที่ยังคงอยู่ภายใต้พระราชอำนาจของพระองค์ในการที่จะทรงแต่งตั้งพระชั้นผู้ใหญ่ให้มีตำแหน่งระดับสูง เพื่อให้มีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ทำให้พระกลุ่มนี้มุ่งหาผลประโยชน์โดยไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญกับงานด้านศาสนกิจเท่าใดนัก พระและกลุ่มนักบวชชั้นผู้น้อยในหลายคณะที่เก็บตัวอยู่ในอารามไม่ยุ่งเกี่ยวกับสังคมภายนอก จึงเริ่มหันมาปรับเปลี่ยนแนวคิดและบทบาทที่เห็นว่าควรจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมในการแก้ไขปัญหาค้นพื้นฐานที่ถูกกละเลยเช่น การให้การศึกษาแก่เด็ก ๆ ที่ยากจน การให้การรักษาพยาบาลแก่คนเจ็บ โดยไม่รับสิ่งตอบแทน ยังผลให้คณะนักบวชต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตออกจากอารามเพื่อไปช่วยเหลือสังคม¹ เป็นการสนองเป้าหมายในการถวายเป็นกุศลของนักบวชนิกายโรมันคาทอลิกเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก ตามที่องค์พระเยซูตรัสว่า “ทุกสิ่งที่ท่านทำกับพี่น้อง แม้ต่ำต้อยที่สุดท่านได้ทำต่อเราเอง...”²

นอกจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตของคณะนักบวชแล้ว ยังมีผลทำให้เกิดกลุ่มบุคคลที่ต้องการถวายเป็นนักบวชเพื่อช่วยเหลือสังคมเพิ่มมากขึ้นเช่น คณะเยียมเยียน (Visitation) ออกเยียมและรักษาผู้เจ็บป่วยตามบ้าน คณะภคินีเมตตาธรรมหรือธิดาโรงเรียน³ รักษาผู้เจ็บป่วยและให้การศึกษาแก่เด็ก ๆ เพื่อให้มีความรู้อ่านออกเขียนได้ และฝึกหัดอาชีพให้สามารถเลี้ยงตนเองได้ในอนาคต

¹ สายอรุณ ผิวเกลี้ยง. (2538). *พัฒนาการของการศึกษาที่จัดโดยภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย พ.ศ.2441-2537*. หน้า 19-20.

² พระวรสาร โดยนักบุญมัทธิว บทที่ 25 ข้อ 40.

³ ปัจจุบันคือ ภคินีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร (The Sisters of Saint Paul de Chartres) ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเมื่อพ.ศ.2441 ตามคำเชิญของพระสังฆราชเวย์ เพื่อมาช่วยงานการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ ก่อนที่จะมีบทบาทด้านการศึกษา โดยในช่วงพ.ศ.2448-2468 ภคินีคณะนี้ได้เข้าบริหารงานและก่อตั้งโรงเรียนสำหรับสตรีขึ้น ได้แก่ โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ โรงเรียนเซนต์คาทาลีนคอนแวนต์ โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ และโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ ตามลำดับ พร้อมกับได้ขยายงานด้านการศึกษาและการสังคมสงเคราะห์อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (สายอรุณ ผิวเกลี้ยง. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 40-55.)

จุดกำเนิดของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเริ่มต้นขึ้นที่ฝรั่งเศสในพ.ศ.2248 เมื่อบาทหลวง หลุยส์มารี กริญอง เดอ มงฟอร์ต¹ ได้ชักชวนภราดากลุ่มเล็กๆ ที่มีศรัทธาให้มาร่วมงานด้วยกันใน คณะแม่พระ (The Holy Spirit)² ที่ท่านก่อตั้งขึ้นก่อนหน้าเพื่อช่วยเหลืองานของบาทหลวงและ มอบหมายให้ดูแลโรงเรียนในเวลาต่อมา ตามที่มีบันทึกไว้ว่า

มีภราดาที่ร่วมงานกับมงฟอร์ตตั้งแต่ค.ศ.1705 (พ.ศ.2248) คือ ภราดามารูแรง ภราดาอื่นๆ ก็มี ฌาง, ปีแอร์, จาร์ค, นิโคลา, ฟิลิป, หลุยส์ และคาเบรียล...ในวันที่ 9 มิถุนายน ค.ศ.1715 (พ.ศ.2258) ช่วงเดือนกรกฎาคม และสิงหาคมปีเดียวกันนี้ มงฟอร์ตใช้เวลาที่ลาโรเชล (La Rochelle) ถึง 6 สัปดาห์เพื่อเปิดโรงเรียนเด็กชายหนึ่งโรงเรียนและเด็กหญิงหนึ่งโรงเรียน...³

การจัดตั้งโรงเรียนทั้งสองแห่งดังกล่าว เป็นไปตามจุดประสงค์เดียวกับกลุ่มนักบวชคณะอื่นๆ ของฝรั่งเศส เพื่อให้การศึกษาแก่เด็กผู้ยากไร้และด้อยโอกาสโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนสำหรับโรงเรียน ของเด็กหญิงนั้น บาทหลวงหลุยส์ มารี ได้มอบหมายภคินีกลุ่มเล็กๆ เป็นผู้ดูแล⁴ โดยให้นักบวชทั้งชาย

¹ เกิดเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2216 ที่เมืองมงฟอร์ต (Montfort) ได้รับการศึกษาในโรงเรียนของ คณะเยซุอิต (Jesuit College of St. Thomas Becket) เป็นเวลา 7 ปี โดยอยู่ภายใต้การดูแลของบาทหลวง ซึ่งเป็น น้าชาย ยังผลให้ได้รับการปลูกฝังในความเชื่อและศรัทธา จนได้บวชเป็นบาทหลวงในเวลาต่อมา พร้อมกับเริ่มออก ทำงานเทศนาธรรมและอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านตามบ้านสงเคราะห์ คนยากจน หลายแห่งในฝรั่งเศสก่อนที่จะ ขยายงานด้วยการเปิดโรงเรียนสำหรับเด็กผู้ยากไร้ขึ้น ซึ่งผลจากการดำเนินชีวิตที่เสียสละและอุทิศตนแก่เพื่อนมนุษย์ นี้เอง สมเด็จพระสันตะปาปาไพอุสที่ 12 (Pius XII) จึงได้ทรงประกาศแต่งตั้งให้บาทหลวงหลุยส์ มารี เป็นนักบุญ (Saint) เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2490 (คิริชัย ฟอนซีกา (2546.) นักบุญหลุยส์ มารี กริญอง เดอ มงฟอร์ต. แดหอโสภ. 31 (137) : 14-19.)

² ปัจจุบันคือธรรมทูตคณะพระนางมารี (The Company of Mary) ปฏิบัติงานอยู่ใน 35 ประเทศ แต่ไม่ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทย

³ หลุยส์ โบวีน. (2538). เล่มเดิม. หน้า 10.

⁴ ได้มีพัฒนาการมาเป็นภคินีคณะธิดาปรีชาญาณ (The Daughter of Wisdom) ปัจจุบันปฏิบัติงานอยู่ใน 21 ประเทศ แต่ไม่ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทย

และหญิงกลุ่มนี้อยู่ภายใต้การปกครองของกลุ่มบาทหลวง ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการมีฐานะเป็นองค์กรอย่างไม่เป็นทางการในคณะแม่พระ

บาทหลวงหลุยส์ มารี มีโอกาสได้อยู่ปฏิบัติภารกิจดังกล่าวนี้ไม่ได้นานนักก็ล้มป่วย และมรณภาพในพ.ศ.2259 ที่เมืองแซงต์ ลอแรงต์ (Saint Laurent) ขณะที่มีอายุได้เพียง 43 ปี แต่ก็ได้แสดงเจตนารมณ์ให้สานต่องานที่วางไว้ โดยระบุในพินัยกรรม มอบหมายให้บาทหลวงมูโล (Mulot) เป็นผู้ดูแลและจัดการทรัพย์สินที่มีผู้บริจาค เพื่อใช้เป็นทุนเลี้ยงชีพของกลุ่มภราดาพร้อมกับให้ดำเนินกิจการของโรงเรียนต่อไป ตามที่มีบันทึกไว้ว่า

ถ้ายังมีเงินกองกลางเหลืออยู่ ขอให้บาทหลวงมูโลใช้จ่ายเช่นบิดาที่ใจดี เพื่อบรรดาภราดาและตัวท่านเอง...บ้านเล็กๆ หลังหนึ่งซึ่งสภาพสตรีสูงศักดิ์ได้ยกให้ผม ถ้าก่อสร้างในที่เหล่านั้นไม่ได้ ก็ยกให้ภราดากลุ่มพระจิตทำเป็นโรงเรียนการกุศล...เครื่องประดับทุกชิ้นในขณะนั้นมอบให้ภราดาที่ดำเนินโรงเรียนให้สอยตราบเท่าที่โรงเรียนยังคงตั้งอยู่ที่นั่น...'

อย่างไรก็ดี ภายหลังการมรณภาพของบาทหลวงหลุยส์ มารี กลุ่มนักบวชที่เคยร่วมงานด้วยกันต่างแยกย้ายกันไประยะหนึ่งเพราะขาดผู้นำ จนถึงพ.ศ.2265 ภคินีมารี หลุยส์ (Marie Louis) ได้เข้ามามีบทบาทในการชักชวนให้นักบวชที่เคยร่วมงานกับบาทหลวงหลุยส์ มารี ให้กลับมารวมกลุ่มด้วยกันต่อไป² โดยต่างก็มีความมุ่งมั่นในการสานต่อเจตนารมณ์ร่วมกัน และเลือกไปปฏิบัติงานที่เมืองแซง ลอแรงต์ สถานที่ฝังศพของบาทหลวงหลุยส์ มารี และได้เป็นศูนย์กลางของกลุ่มภราดานับตั้งแต่นั้น

การกลับมารวมกลุ่มของนักบวชคณะพระจิตในครั้งนี้ ได้แยกบทบาทและภารกิจของนักบวชชายกับหญิงออกจากกันเหมือนกับที่เมืองลา โรแซล กลุ่มของบาทหลวงและภราดาจะรวมอยู่ด้วยกัน และพักอยู่ในบ้าน Chene Vert ในขณะที่กลุ่มของภคินีจะแยกออกมาและพักที่บ้าน Maison Longue โดยทั้งหมดได้เลือกให้บาทหลวงมูโลต์เป็นอธิการคณะพระจิต³ พร้อมกับยึดมั่นในแนวคิดของการปฏิบัติงาน

¹ เร เมร์เมต. (2545). หลุยส์ มารี กริฌอง เดอ มงฟอร์ต. แปลโดย สุรเดช วิสุทธีวรรณ. หน้า 289-290.

² หลุยส์ โบวโน. (2540). เล่มเดิม. หน้า 11-12.

³ แหล่งเดิม.

ที่จะให้การศึกษาแก่เด็กผู้ยากไร้และด้อยโอกาส โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งได้พัฒนามาเป็นปณิธานของนักบวชกลุ่มนี้ในเวลาต่อมา

ในพ.ศ.2332 ได้เกิดเหตุการณ์ปฏิวัติฝรั่งเศส (French Revolution) ล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างชนชั้นต่างๆ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน¹ ส่งผลกระทบต่อศาสนจักรที่จำต้องถูกลดบทบาท แต่การที่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้หยั่งรากอย่างมั่นคงในฝรั่งเศสเป็นเวลานาน และยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนชาวฝรั่งเศสมาอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมของคณะนักบวชจึงยังคงดำเนินต่อไป

เมื่อเนโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte) กระทำรัฐประหารยึดอำนาจในพ.ศ.2342 ที่นำไปสู่การปกครองระบอบกงสุล ได้มีความพยายามที่ดึงศาสนามาเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนอำนาจทางการเมืองด้วยการเจรจากับพระสันตะปาปาไพอัสที่ 7 (Pius VII) ที่นำไปสู่ข้อตกลงคอนคอร์ดัต (Concordat of 1801) ที่ระบุว่าศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกไม่ได้เป็นศาสนาประจำชาติของฝรั่งเศส แต่เป็นศาสนาของชาวฝรั่งเศสส่วนใหญ่ การประกอบศาสนกิจสามารถกระทำได้อย่างเสรีภายใต้กฎเกณฑ์ของฝ่ายรัฐ โดยฝ่ายศาสนจักรยินยอมเพิกถอนสิทธิในผลประโยชน์ และทรัพย์สินที่มีอยู่เดิมเพื่อแลกกับเงินอุดหนุนที่ฝ่ายรัฐจ่ายให้แก่คณะสงฆ์ ซึ่งก่อนที่จะรับต้องให้คำปฏิญาณแสดงความจงรักภักดีต่อรัฐด้วย นอกจากนี้การแต่งตั้งให้พระให้เข้าสู่ตำแหน่งในระดับสูงยังเป็นสิทธิของฝ่ายรัฐภายใต้การรับรองโดยพระสันตะปาปาอีกด้วย²

นโยบายของเนโปเลียนในระยะต่อมาภายหลังการสถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิของฝรั่งเศส ยังได้แสดงให้เห็นถึงอำนาจที่เพิ่มพูนและมั่นคงมากขึ้นตามลำดับ ครอบคลุมทั้งด้านการเมือง การปกครองรวมถึงศาสนจักร โดยในโรงเรียนทุกระดับการศึกษา มีการสั่งสอนอบรมเยาวชนให้ยึดมั่นว่า

¹ โครงสร้างทางสังคมของฝรั่งเศสก่อนการปฏิวัติ ได้แบ่งประชาชนออกเป็นชั้นชนหรือฐานันดร แยกกันอย่างเด็ดขาด 3 ระดับ คือ พระ (Clergy) ขุนนาง (Nobility) และสามัญชน (Commons) โดยพระกับขุนนางจัดเป็นชนชั้นอภิสิทธิ์ (Privileged) ที่ใช้ชีวิตอย่างหรูหราและฟุ่มเฟือย กตัญญูตริตสามัญชนส่วนใหญ่ซึ่งอยู่ในภาวะยากจน และมีความเป็นอยู่อย่างลำบาก (สมใจ ไพโรจน์ธีระวิทย์. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 1-8.)

² *เล่มเดิม*. หน้า 58-59.

ชาวคริสต์เียนยอมถือว่าบรรดาพระราชวงศ์ที่ปกครองประเทศมีพระคุณต่อตนและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกเราก็คือจักรพรรดินโปเลียนทรงมีพระคุณยิ่งเหนือเราที่เราจะต้องรัก เคารพ เชื่อฟัง จงรักภักดี รับราชการทหาร และเสียภาษีเพื่อชำระรักษาจักรพรรดิและราชบัลลังก์ของพระองค์ การเทิดพระเกียรติและสนองพระเดชพระคุณพระองค์ย่อมเปรียบเสมือนการเทิดพระเกียรติและสนองพระคุณพระผู้เป็นเจ้า...¹

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ยากไร้และด้อยโอกาสที่แซงต์ ลอแรงต์ โดยกลุ่มนักบวชคณะพระจิตภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสมาจนถึงสมัยนโปเลียน ยังคงดำเนินต่อมาอย่างไม่กว้างขวางนัก ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเข้ามาฟื้นฟูนักบวชกลุ่มนี้คือบาทหลวงคาเบรียล เดแอ (Gabriel Deshayes) อธิการองค์ที่ 7 ของคณะพระจิต ซึ่งมีนโยบายส่งเสริมให้นักบวชมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเพื่อขยายงานการศึกษาออกไป โดยเฉพาะกลุ่มภราดาได้จัดให้มีการฝึกหัดและอบรมให้มีความพร้อมในการออกไปเป็นครูสอนหนังสือเด็กๆ ทั่วไปตามโรงเรียนที่ไม่จำกัดว่าต้องเป็นเด็กผู้ยากไร้และด้อยโอกาสเท่านั้น² การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี ประกอบกับสถานการณ์ของฝรั่งเศสขณะนั้นได้กลับคืนมาสู่การปกครองด้วยระบอบกษัตริย์ในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 (Louis XVIII) พระองค์ทรงดำเนินนโยบายอนุรักษนิยมด้วยการสนับสนุนให้ศาสนจักรเข้ามามีบทบาทด้านการศึกษาดังเดิม ดังนั้นใน พ.ศ.2366 จึงได้ทรงออกพระราชกฤษฎีการับรองคณะภายใต้ชื่อว่า "ภราดาผู้อบรมสั่งสอนคณะพระจิต"³ โดยที่ยังคงเป็นองค์กรอยู่ภายใต้การปกครองของบาทหลวง ส่งผลให้ในเวลาใกล้เคียงกันกลุ่มนักบวชคณะต่างๆ เริ่มกลับเข้ามามีบทบาทด้านการศึกษาของฝรั่งเศสเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

การที่ภราดาคณะพระจิตมีภารกิจหลักที่ชัดเจนในการสอนหนังสือประกอบกับจำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น บาทหลวงคาเบรียลจึงมีแนวคิดที่จะให้กลุ่มภราดาแยกตัวออกไปจัดตั้งเป็นคณะนักบวช โดยเริ่มจากในพ.ศ.2368 ได้แต่งตั้งภราดาออกัสติน (Augustin) เป็นผู้ปกครองกลุ่มภราดา ก่อนที่จะแยกไปพำนักยังสถานที่แห่งใหม่ที่บ้านซูพรีโอ (Supriot) ซึ่งความเป็นอยู่ในระยะแรกนั้น "แสนจะลำบาก ต้องยัดเยียดกันอยู่ในห้อง ระเบียบยังต้องใช้เป็นทั้งห้องนอน ห้องเรียน ห้องประชุม

¹ ยูจีน เวบเบอร์. (2521). *ประวัติศาสตร์ยุโรปค.ศ.1450-ปัจจุบัน*. แปลโดย จันทรฉาย ภัคอุทัย. หน้า 292.

² หลุยส์ โบว์โน. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 14-16.

³ *แหล่งเดิม*.

ห้องพักผ่อน งานช่างไม้ ช่างตัดเย็บ และช่างรองเท้า ต้องทำแบบไม่เป็นที่เป็นทาง ชีวิตก็แสนจะยากแค้น...แต่ไม่มีใครเจ็บป่วยและทุกคนเป็นสุขดี...”¹

อย่างไรก็ตามภราดาคณะพระจิตได้พำนักที่บ้านหลังนี้อยู่ระยะหนึ่ง จนถึงพ.ศ.2385 หนึ่งปีภายหลังการมรณภาพของบาทหลวงคาเบรียล ภราดากลุ่มนี้จึงได้แยกตัวออกมาจากคณะพระจิต โดยมีภราดาออกัสตินได้รับเลือกให้เป็นอธิการองค์แรก และเพื่อเป็นการให้เกิดเกียรติแก่บาทหลวงคาเบรียล บ้านสุฟริโอแห่งนี้จึงเรียกกับต่อมาว่า “บ้านเซนต์คาเบรียล” อันเป็นที่มาของชื่อภราดาคณะเซนต์คาเบรียล² ซึ่งต่อมาในพ.ศ.2396 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ได้ออกพระราชกฤษฎีการับรองภราดากลุ่มนี้อีกครั้งภายใต้ชื่อว่า “คณะภราดาผู้ให้การศึกษาแห่งเซนต์คาเบรียล”

ผู้สมัครเข้าเป็นภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในระยะก่อตั้ง ส่วนใหญ่มักมาจากครอบครัวที่ยากจน และจะต้องมาดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในบ้านภายใต้กฎเกณฑ์อย่างเข้มงวด เพื่อรับการฝึกฝนในบุคลิกภาพให้ถึงความบริสุทธิ์ ความยากจนและความนบนอบเป็นหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หน้าที่สำหรับสมาชิกใหม่ของคณะคือ การเรียนรู้กฎระเบียบ ต้องเรียนบทภาวนา เพลงสวด คำสอน ฯลฯ มีหนังสือเวียนของอธิการที่จะต้องมีการคัดลอกอ่านกันหลายๆ ครั้งโดยอ่านให้ฟังทั้งกลุ่มและอ่านส่วนตัว โดยถือเป็นข้อกำหนดเพื่อให้เกิดการอบรมอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการย้ำเตือนเกี่ยวกับการลงโทษสำหรับผู้ประพฤติไม่ดี หนังสือเวียนของอธิการมีเนื้อความสำคัญในการแนะนำให้ระมัดระวังโลก คือการสำเหนียกในสังคมภายนอก เตือนเหล่าภราดาให้ถือกฎ ลดการสังสรรค์ให้น้อยลง มีการประหยัดให้มากขึ้น ระวังคำพูดที่อาจจะกระทบกระเทือนผู้อื่น และที่สำคัญเนื่องจากภราดามีเป้าหมายในการอุทิศตนให้แก่สังคมด้านการสอนหนังสือ จึงต้องศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนหรือวิชาครู ตามที่ภราดาออกัสติน อธิการองค์แรกซึ่งเคยสอนหนังสือมาหลายปี ได้สรุปการสอนไว้ในหนังสือ “คู่มือศรัทธา” และ “วิธีเป็นครูที่ดี” อธิการซีเมออน (Seemaon) ก็ได้เขียนเตือนไว้ในหนังสือเวียนฉบับลงวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2398 มีใจความสำคัญว่า “จะอย่างไรก็ตาม ภราดาที่รัก พวกเราต้องพยายามทำตนให้เหมาะสมกับการเป็นครู มิใช่ทางด้านศาสนาและคุณธรรมเท่านั้น แต่ในด้านวิชาโลกด้วย...”³

¹ หลุยส์ โบวีน. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 20.

² ได้มีข้อขัดแย้งเกี่ยวกับผู้ก่อตั้งคณะเซนต์คาเบรียลที่ว่าควรจะเป็นบาทหลวงหลุยส์ มารี หรือบาทหลวงคาเบรียลที่นำไปสู่ความตึงเครียดระหว่างกลุ่มภราดากับกลุ่มบาทหลวงในคณะพระจิตอยู่ระยะหนึ่ง ก่อนจะได้ข้อยุติลงอย่างเป็นทางการในพ.ศ.2511. (*แหล่งเดิม*. หน้า 24.)

³ *แหล่งเดิม*. หน้า 49.

ต่อมาอธิการยูจีน มารี (Eugene Marie) ก็ได้เขียนหนังสือเวียนเรื่อง “ความจำเป็นที่จะต้องศึกษา” ฉบับเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2407 ความตอนหนึ่งว่า “ครูที่ไม่ชอบศึกษาก็ไม่สมควรที่จะมาสอนเด็ก เพราะว่าจะสอนไม่เป็นทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ และทางด้านคุณธรรม ผู้ที่ก้าวหน้าก็ถอยหลัง ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวเราพัฒนาไป ท่านจะเป็นเพียงผู้เดียวที่อยู่นิ่งกับที่หรือ...”¹

นอกจากนี้ในบางช่วงที่ฝ่ายรัฐมีนโยบายให้ผู้ที่เป็นครูต้องผ่านการทดสอบเพื่อรับใบประกาศนียบัตรคณะเซนต์คาเบรียลก็ต้องปฏิบัติตาม รวมทั้งนักบวชคณะอื่นๆ ของฝรั่งเศสที่ต้องสอนหนังสือในขณะนั้น แสดงให้เห็นว่าภราดาของคณะเซนต์คาเบรียลจะต้องได้รับการฝึกฝนเพื่อให้เป็นทั้งนักบวชผู้มีคุณธรรมควบคู่ไปกับการเป็นครูที่ดีมีความรู้

อย่างไรก็ดี เนื่องจากการปฏิบัติงานของคณะภราดานั้นเป็นไปในลักษณะของการอุทิศตนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนเช่นเดียวกับนักบวชคณะอื่นๆ ภราดาจึงต้องประกอบอาชีพเสริมเพื่อเลี้ยงชีพและหารายได้มาจุนเจือคณะนอกเหนือจากทรัพย์สินที่ได้รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา ตามที่ได้บันทึกไว้ในสมัยของอธิการซูเบิร์ตว่า

มีการตั้งโรงกลั่นขึ้นที่ใกล้โรงสีและผลิตลิเคอร์รี่ห่อแฉง ซูเบิร์ต เหล้ายาชีสซัคและไวน์เออแมง ภราดาบางท่านกลายเป็นนักการตลาตไปไกลถึงอัลจีเรีย แผนกการเงินก็ยัมแย้มแจ่มใสขึ้น...มีการซื้อขายโยกย้ายเกิดขึ้นและไปตั้งอยู่ที่บอร์โด บนถนนคอมเมอร์ส...ภราดาเอบิล (เบอร์ซีเออร์ปิลองซี) ขายทั้งกาแฟ น้ำมัน และบรันดีด้วย แขวงตะวันตกได้รับกำไรพอสมควร...²

กิจการดังกล่าวน่าจะดำเนินไปด้วยดี และคงมีผลกำไรที่สูง เพราะในสมัยของอธิการซูเบิร์ตนี้เอง ได้มีการซื้อที่ดินเพิ่มเติมบริเวณใกล้เคียงกับบ้านเซนต์คาเบรียลเพื่อขยายพื้นที่รองรับกิจการของคณะที่ได้รับความนิยมมากขึ้น และในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนจักรที่อยู่เบื้องหลังของนักบวชคณะต่างๆ ที่สั่งสมเพิ่มพูนขึ้นตามลำดับอีกด้วย

¹ หลุยส์ โบวีน. (2540). เล่มเดิม. หน้า 49.

² แหล่งเดิม. หน้า 40-41.

1.1 การขยายงานของ GRATACON เซนต์คาเบรียล

จุดมุ่งหมายของการก่อตั้งคณะนักบวชทั้งชายและหญิงของประเทศฝรั่งเศสเป็นไปเพื่อ งานด้านสังคมสงเคราะห์ และการให้การศึกษาแก่เด็กผู้ยากไร้และด้อยโอกาส การปฏิบัติงานของ GRATACON เซนต์คาเบรียลจึงได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไป คณะได้ขยายงานด้วยการจัดส่ง GRATACON ออกไปประจำยังโรงเรียนในหลายเขตของประเทศฝรั่งเศส แต่ก็ยังเป็นกิจกรรมที่จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ ภายในประเทศเท่านั้น แม้ว่าในสมัยของบาทหลวงคาเบรียล จะเคยมีแนวคิดและความพยายามอย่างต่อเนื่องในการเปิดโรงเรียนสำหรับคนหูหนวกและตาบอดที่สหรัฐอเมริกาแล้วก็ตาม แต่เมื่อบาทหลวง คาเบรียลถึงแก่กรรมภาพเมื่อพ.ศ.2384 แผนการดังกล่าวจึงถูกระงับไป¹

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการขยายงานไปยังต่างประเทศของคณะนักบวชฝรั่งเศสในเวลาต่อมา นอกเหนือจากความเชื่อและศรัทธาในพระเจ้าก็คือ สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ ซึ่งภายหลังจากการปฏิวัติใหญ่ในพ.ศ.2332 เป็นต้นมา นับเป็นช่วงเวลา que ฝรั่งเศสมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อยู่หลายครั้ง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการทดลองเพื่อหาระบบการปกครองให้มีความเหมาะสมมากที่สุด² จนมาถึงในพ.ศ.2413 ฝรั่งเศสได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็น "สมัยสาธารณรัฐ ที่ 3" อำนาจอการบริหารประเทศขึ้นอยู่กับฝ่ายสาธารณรัฐ ซึ่งได้มีความพยายามจัดระเบียบการปกครอง ไว้เกือบทุกด้าน โดยเฉพาะการลดบทบาทของศาสนจักรในการจัดการศึกษาด้วยนโยบายขยาย การศึกษาภาคบังคับให้กว้างออกไป โดยที่รัฐเป็นฝ่ายจัดการเองทั้งหมด และเปิดโอกาสให้เอกชนที่ไม่ใช่คณะนักบวชเข้ามาดำเนินงานได้อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังความนิยมในระบอบสาธารณรัฐ ให้แก่เยาวชน เมื่อจูส์ เฟอรี (Jules Ferry) เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

¹ หลุยส์ โบว์โน. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 58.

² ระบอบการปกครองของฝรั่งเศสภายหลังการปฏิวัติครั้งแรก เริ่มด้วยระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 1 ในพ.ศ.2234 ระบอบสาธารณรัฐครั้งที่ 1 ในพ.ศ.2235 ระบอบจักรวรรดิภายใต้การนำของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ในพ.ศ.2347 ระบอบภายใต้รัฐธรรมนูญครั้งที่ 2 ในพ.ศ.2357 ระบอบสาธารณรัฐครั้งที่ 2 ในพ.ศ.2391 และระบอบจักรวรรดิครั้งที่ 2 ภายใต้การนำของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในพ.ศ.2395 ซึ่งได้สลายลงในพ.ศ.2413 เมื่อเกิดสงครามฝรั่งเศส-เยอรมนี (Franco-German War) โดยฝรั่งเศสเป็นฝ่ายยอมจำนนต่อเยอรมนี (ทวิคัตติ ล้อมลิ้ม. (2542). *ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ค.ศ.1805-1945 เล่ม 2*. หน้า 169).

ในพ.ศ.2432 ได้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้รัฐสภาผ่านกฎหมายที่เกี่ยวกับการศึกษาออกมาหลายฉบับเรียกว่า "Ferry Law" ซึ่งบังคับให้เยาวชนต้องเข้าเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาของรัฐหรือเอกชนที่ไม่มีคณะนักบวชเข้าไปเกี่ยวข้อง รวมไปถึงการออกกฎหมายยุบคณะนักบวชบางกลุ่ม ส่งผลให้มีนักบวชเริ่มเดินทางออกนอกประเทศ ในขณะเดียวกันเฟอรียังได้พยายามกำจัดอิทธิพลของศาสนจักรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวฝรั่งเศส เริ่มจากการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งสำคัญทางศาสนาของกลุ่มพระ และให้ฝ่ายรัฐมีอำนาจควบคุมทั้งการแต่งงานตลอดจนการหย่าร้างให้เป็นไปตามกฎหมายของประเทศ¹ การดำเนินนโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดการต่อต้านจากฝ่ายอนุรักษนิยม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มพระ และปลุกระดมประชาชนให้เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบสาธารณรัฐอย่างต่อเนื่อง แต่สถานการณ์ยังไม่รุนแรง เพราะสมเด็จพระสันตะปาปาเลโอที่ 13 (Leo XIII) ทรงประณามโดยออกสมณโองการในพ.ศ.2436 ขอให้กลุ่มคาทอลิกในฝรั่งเศสให้การสนับสนุนรัฐบาลต่อไป²

การขยายตัวไปต่างประเทศของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในพ.ศ.2431 ที่ประเทศแคนาดา และอีก 2 ปีต่อมาที่สหรัฐอเมริกาและอียิปต์ตามลำดับ³ ซึ่งนับว่าเกิดขึ้นช้ากว่านักบวชคณะอื่นๆ ที่มีจุดประสงค์เพื่องานด้านสังคมสงเคราะห์และการให้การศึกษา แก่เด็กผู้ยากไร้และด้อยโอกาสเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะภคินีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ที่เดินทางไปยังประเทศกัวนาตั้งแต่พ.ศ.2270⁴ หรือในกรณีของภราดาคณะมาริส (The Marist Brothers) ที่ไปถึงไอร์แลนด์และแอฟริกาใต้เมื่อพ.ศ.2410 ก่อนแล้ว

วิกฤตการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อศาสนจักรฝรั่งเศสในเวลาต่อมาคือ คดีเดรียฟุส (The Dreyfus Affair) เมื่อพ.ศ.2437⁵ มีการจัดตั้งศาลทหารพิเศษขึ้นเพื่อพิจารณาคดีสินคดียุทธการของร้อยเอกอัลเฟรต เดรียฟุส (Captain Alfred Dreyfus) นายทหารชาวฝรั่งเศสเชื้อสายยิวที่ถูกกล่าวหาว่าทรยศ เพราะขายเอกสารที่เป็นความลับให้เยอรมัน ด้วยการพิพากษาให้ถอดยศและเนรเทศไปกักตัวไว้ที่เกาะเดวิล (Devil) ในทวีปอเมริกาใต้ คดีเดรียฟุสได้ถูกโยงไปเป็นประเด็นทางการเมือง สมาคมต่อต้านยิว

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 176-177.

² นันทา โชติกะพุกคณะ. (2526). *ประวัติศาสตร์ยุโรปคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 (ค.ศ.1815-1914)*.

หน้า 153.

³ หลุยส์ โบวีน. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 62.

⁴ สายอรุณ ผิวเกลี้ยง. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 29.

⁵ สมใจ ไพโรจน์ธีระรัชต์. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 159-164.

(Edouard Drumont) ได้เผยแพร่บทความปลุกระดมความรู้สึกชาวฝรั่งเศสให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาวยิว โดยกล่าวว่ายิวได้พยายามที่จะเข้าควบคุมกิจการทหารของฝรั่งเศส¹ ประกอบกับความเห็นของคนในประเทศที่แบ่งออกเป็นสองฝ่าย โดยฝ่ายอนุรักษนิยมเป็นที่มียกย่องและกลุ่มนิยมเจ้าให้การสนับสนุนเชื่อว่าเดรียฟุสกระทำผิดจริง ในขณะที่ฝ่ายนิยมสาธารณรัฐเห็นว่าเดรียฟุสไม่ได้กระทำผิดตามที่ถูกกล่าวหา และได้มีความพยายามให้ข้อพิพาทขึ้นมาใหม่ จนถึงพ.ศ.2442 ศาลทหารพิเศษได้นำคดีนี้มาพิจารณาอีกครั้ง โดยพิพากษาให้เดรียฟุสมีความผิดฐานทรยศต่อชาติ แต่ลดโทษให้จำคุกเป็นเวลา 10 ปี² ซึ่งเท่ากับเป็นการลดแรงกดดันของฝ่ายนิยมสาธารณรัฐไปได้บ้าง อย่างไรก็ตามคดีเดรียฟุสได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มพระด้วย เพราะเป็นกลุ่มที่อยู่เบื้องหลังและให้การสนับสนุนกลุ่มที่ต่อต้านยิวและฝ่ายสาธารณรัฐ

ความขัดแย้งจากคดีเดรียฟุสทำให้ฝ่ายสาธารณรัฐในฝรั่งเศสรวมกันได้เข้มแข็งมากขึ้น ภายใต้การนำของวัลเดค รูสโซ (Waldeck-Rousseau) นายกรัฐมนตรีคนใหม่ ยังผลให้รัฐบาลมีอำนาจมากขึ้น ศาสนจักรในฝรั่งเศสขณะนั้นได้ถูกลดบทบาทและอิทธิพลลงอย่างรุนแรงยิ่งกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา เริ่มจากการที่รัฐได้ออกคำสั่งยุบคณะนักบวชที่ให้การสนับสนุนกลุ่มคู่แข่งของฝ่ายตรงข้าม รัฐบาลที่นำไปสู่การออกกฎหมายควบคุมศาสนจักรในวันที่ 1 กรกฎาคม 2444 (Associations Law 1901) ที่มีความเข้มงวดมากขึ้นกว่าเดิม โดยระบุให้การดำเนินงานของนักบวชทุกคนจะต้องได้รับความเห็นชอบทั้งจากสภาและรัฐบาล พร้อมกับกำหนดบทลงโทษสำหรับองค์กรทางศาสนาที่ตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่ได้รับอนุญาตไว้ด้วย ซึ่งแท้จริงแล้วกฎหมายฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสลายองค์กรนักบวช มีผลให้โรงเรียนที่บริหารงานโดยคณะนักบวชและโรงเรียนเอกชนประมาณ 3,000 แห่งต้องถูกปิดและนักบวชอีกกว่า 20,000 องค์ถูกขับไล่ออกนอกประเทศ³ แม้กระทั่งมาเทียล (Matiel) อธิการ

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 179.

² ในพ.ศ.2449 ศาลสูงแห่งฝรั่งเศสได้กลับคำพิพากษาของศาลทหารพิเศษ โดยให้เดรียฟุสเป็นผู้บริสุทธิ์ให้คืนยศ และเลื่อนเป็นนายพันเอกพร้อมกับได้รับเครื่องอิสริยาภรณ์อันดับ 4 (Fourth Grade of the Legion of Honour). (สมใจ ไพโรจน์ธีระรัชต์. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 165).

³ ความขัดแย้งดำเนินมาจนถึงพ.ศ.2448 จึงได้มีการแยกศาสนจักรออกจากรัฐอย่างเด็ดขาด ข้อตกลงคองคอร์ดล่าสุดสมัยนโปเลียนถูกยกเลิก ทุกศาสนาในฝรั่งเศสได้รับความเสมอภาคกัน ต่อมาในพ.ศ.2450 ได้มีความพยายามที่จะประนีประนอมโดยทั้งสองฝ่ายยอมรับการแยกกันอยู่ และฝ่ายศาสนจักรงดรับความช่วยเหลือทางการเงินจากฝ่ายรัฐ แต่ให้กลุ่มพระมีอิสระในการปฏิบัติศาสนกิจได้ (ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 180.)

คณะเซนต์คาเบรียลในขณะนั้นจะจัดการประชุมหารือระหว่างนักบวชคณะอื่นๆ เพื่อคัดค้านมาตรการของรัฐบาล แต่ในท้ายที่สุดก็ไร้ผล คงทำได้แต่เพียงการขอสงวนสิทธิประโยชน์อื่นๆ ที่เคยได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ในระบอบจักรวรรดิเมื่อครั้งก่อนหน้านี้ไว้เท่านั้น

ผลจากสถานการณ์ของประเทศที่มีความผันผวนมาตามลำดับนี้เอง ทำให้คณะนักบวชในฝรั่งเศสบางส่วนต่างทยอยเดินทางไปประกอบกิจกรรมนอกประเทศ สำหรับภราดาคณะเซนต์คาเบรียลนั้น หลังจากที่เดินทางไปยังประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา และอียิปต์ตามที่กล่าวมาแล้ว ในพ.ศ.2443 ได้เดินทางไปยังประเทศเบลเยียม กาบอง และในปีถัดมาก็เดินทางเข้ามาในประเทศไทย

1.2 การเข้ามาประเทศไทยของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล

ในขณะที่สถานการณ์ทางการเมืองของฝรั่งเศสได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่มนักบวชดังกล่าวนั้น เป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับที่บาทหลวงกลอมเบต์เดินทางกลับมายังฝรั่งเศส ในพ.ศ.2444 โดยมีจุดประสงค์ประสงค์แรกเพื่อพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลในกรุงปารีส และติดต่อกณะนักบวชให้มารับช่วงดูแล Le Collège de L' Assomption ที่กิจการกำลังดำเนินไปด้วยดีโดยพิจารณาเห็นว่าภราดาคณะเซนต์คาเบรียลน่าจะมีความเหมาะสมที่สุด จึงได้เดินทางไปแสวง ลอแรงต์ เพื่อเจรจาข้อตกลงกับภราดามาเทียล อธิการคณะเซนต์คาเบรียลในขณะนั้น ปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจภายในเวลาไม่นานนัก ภราดามาเทียลได้ส่งภราดาชุดแรกจำนวน 5 คนเดินทางจากฝรั่งเศสในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2444 และมาถึงกรุงเทพในวันที่ 20 ตุลาคม ปีเดียวกันประกอบไปด้วย

1. ภราดามาร์ติน เดอ ตูร์ส์ (Martin de Tours) ชาวฝรั่งเศส
2. ภราดาฮิลารี (Hilarius-Marie, Francois Thouvenet) ชาวฝรั่งเศส
3. ภราดาอาเบล (Abel) ชาวฝรั่งเศส
4. ภราดาคาเบรียล เฟอเรตติ (Gabriel Ferretti) ชาวฝรั่งเศส
5. ภราดาอากุสต์ (Auguste) ชาวแคนาดา¹

การจัดส่งภราดาคณะเซนต์คาเบรียลชุดแรกทั้ง 5 คน เข้ามาบุกเบิกงานด้านการศึกษาในประเทศไทยขณะนั้น นับเป็นการสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองที่ผันผวนของฝรั่งเศส ซึ่งสั่งสมมาตั้งแต่การปฏิวัติใหญ่สืบเนื่องมาจนถึงสมัยสาธารณรัฐที่ 3 ที่นับเป็นช่วงเวลาในการหลอหลอมอุดมการณ์ของเหล่าภราดาที่เหลืออยู่ในเวลานั้นให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น การเข้ามาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลจึงไม่อาจได้รับการพิจารณาว่า “เป็นการหนีร้อนมาพึ่งเย็น เพราะผลที่ปรากฏให้

¹ หลุยส์ โบวโน. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 100.

เห็นตามมาภายหลังเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าท่านทั้ง 5 มิได้มาตัวเปล่า หากแต่พกพาเอาจิตวิญญาณของความเป็นครูผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม ความเสียสละมาหว่านพืชพันธุ์ในอุดมคติของท่านบนผืนดินใหม่ของท่านนี้”¹

ต่อมาในเดือนมกราคมพ.ศ. 2445 คณะเซนต์คาเบรียลได้จัดส่งภราดามาเพิ่มเติมอีก 4 คน รวมเป็น 9 คน ในเวลาใกล้เคียงกันเมื่อโรงเรียนเปิดภาคการศึกษา บาทหลวงกลอมเบิร์ตซึ่งเดินทางกลับจากฝรั่งเศสแล้ว ได้มอบโรงเรียนให้คณะภราดาทั้ง 9 คนดูแลแทน โดยภราดามาร์ติน เดอ ดูร์ส ที่มีอายุ 38 ปีในขณะนั้น และเป็นผู้ที่มีอาวุโสที่สุด ได้เข้ารับตำแหน่งอธิการของโรงเรียนแทนบาทหลวงกลอมเบิร์ตตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

2. การบริหารงาน Le Collège de L' Assomption

เมื่อภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามารับช่วงภารกิจของ Le College de L' Assomption ต่อจากบาทหลวงกลอมเบิร์ตนั้น ยังคงมีการจัดการเรียนการสอนเป็น 2 แผนกคือ แผนกภาษาอังกฤษกับแผนกภาษาฝรั่งเศส โดยมีการแบ่งชั้นเรียนเป็น

ชั้นภาษาไทย 1 ชั้น สำหรับผู้เริ่มต้น

ชั้นประถม 2 ชั้น คือ ชั้น A และ B

ชั้นเตรียม (Prepare) 1 ชั้น

ชั้นมัธยม (Standard) 7 ชั้น คือ มัธยม 1 ถึงมัธยม 7 (ซึ่งต่อมาได้ขยายไปจนถึงมัธยม 8 และ 9 ตามลำดับ)²

พระยาอนุমানราชชน (ยง เสฐียรโกเศศ) นักเรียนเก่าแผนกภาษาอังกฤษของโรงเรียนแห่งนี้ได้บันทึกเรื่องราวสมัยที่ยังเป็นนักเรียนไว้อย่างละเอียด ทำให้ทราบถึงการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ซึ่งอยู่ในช่วงต่อระหว่างบาทหลวงกลอมเบิร์ตกับภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามาบริหารงาน โดยท่านได้เข้าศึกษาเมื่อพ.ศ. 2442 ในชั้นประถมปีที่หนึ่งขณะอายุได้ 12 ปี ครั้นต่อมาก็ได้เลื่อนข้ามชั้นเตรียมไปเรียนชั้นมัธยม 1 ที่เรียกกันว่าสแตนดาร์ดวัน (Standard one)

¹ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2541). เล่มเดิม. หน้า 37-39.

² แหล่งเดิม. หน้า 74.

การจัดการเรียนการสอนใน Le Collège de L' Assomption สำหรับนักเรียนชั้นประถม ขณะนั้น พระยาอนุমানราชธนบันทึกไว้ว่า¹ ภาษาอังกฤษสอนโดยครูชาวต่างชาติมีการหัดอ่านจากหนังสือภาษาอังกฤษเล่มเล็กๆ ที่โรงเรียนจัดให้เริ่มจากการหัดอ่านตัวอักษรทีละตัว แล้วผสมคำอ่านง่ายๆ กับการหัดเขียนซึ่งมีทั้งเขียนตัวบรรจงด้วยการคัดลายมือ และเขียนตามคำบอก ส่วนวิชาภาษาไทยเริ่มเรียนจากหนังสือมูลบทบรรพกิจ โดยมีครูประจำชาวไทยเป็นผู้สอน

สำหรับในระดับชั้นมัธยมได้บันทึกไว้ว่า² ยังคงมีการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ที่ใช้ตำราภาษาอังกฤษ ภาษาไทย เลขคณิตและวาดเขียน โดยเพิ่มวิชาภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ วิชาเหล่านี้จะเรียนต่อเนื่องกันไปและเพิ่มความยากง่ายขึ้นตามระดับชั้น อาทิ ภาษาอังกฤษระดับชั้นต้นๆ จะเป็นการฝึกหัดเขียนเรียงความพร้อมการแปล เมื่อชั้นสูงขึ้นจะเพิ่มการเรียนกวีนิพนธ์ ส่วนภาษาไทยก็เปลี่ยนมาเรียนจากหนังสือวาทคดีนิกร ซึ่งเป็นตำราชุดเล่มสองต่อจากมูลบทบรรพกิจ

เมื่อพระยาอนุমানราชธนได้มีโอกาสเล่าเรียนกับภราดาคณะเซนต์คาเบรียลชุดแรกที่เข้ามาบริหารงานโรงเรียนขณะที่ยังเรียนอยู่ชั้นมัธยม 3 ท่านก็ยังบันทึกไว้ด้วยว่า

เมื่อพวกเราอาจารย์ (ภราดา) เข้ารับหน้าที่สอน ครูที่สอนข้าพเจ้าเมื่ออยู่ห้อง 3 และห้อง 4 ชื่อภราดาออกัสตัส นักเรียนให้ชื่อนายว่า อ้ายล้าน ซึ่งตั้งเอาจากลักษณะลงประการที่มีเด่นเห็นได้ชัดอยู่ที่ตัวท่าน หรือไม่ก็เป็นชาวสเปน ซึ่งได้ทราบว่าคุณะเจ้าจารย์ส่วนใหญ่มาจากชนชาติทั้ง 2 ที่กล่าวนี้ ครูที่สอนอยู่ชั้น 5 ลางครั้งเมื่อครูประจำชั้นขาด ข้าพเจ้าเข้าใจว่าท่านผู้นี้ก็ไม่ใช่ชาวอังกฤษอีกเหมือนกัน และไม่ปรากฏว่ามีฉายาเป็นพิเศษ...เมื่อครูส่วนใหญ่เป็นชาวฝรั่งเศสและสเปนดังกล่าวนี้อาเสียดายพูดของนักเรียนจึงเป็นเสียงอย่างฝรั่งเศสติดมาจนกระทั่งโต ถ้าเผลอตัวก็ยังพูดออกเสียงเช่นนั้นอยู่...³

นอกเหนือจากการให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศสในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งข้อสอบวิชาต่างๆ ด้วยแล้ว ทางโรงเรียนยังเข้มงวดกับนักเรียน โดยมีกฎให้ทุกคนต้องพูดเฉพาะภาษาอังกฤษ หรือภาษาฝรั่งเศสเท่านั้น หากฝ่าฝืนจะมีบทลงโทษกำหนดไว้

¹ พระยาอนุমানราชธน. (2533). พื้นความหลัง. หน้า 215 - 217.

² แหล่งเดิม. หน้า 257 - 260.

³ แหล่งเดิม. หน้า 245.

อาทิ การให้ยืมที่ช่างเสาได้ทุนโรงเรียนก่อนที่จะถูกภราดาหรือครูเรียกไปดักเตือน เป็นต้น¹ ซึ่งเท่ากับเป็นการได้ฝึกฝนภาษาต่างประเทศให้ได้ผลติดตัวนักเรียนเมื่อจบการศึกษาออกไป

ในช่วงภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามารับหน้าที่บริหารงานของโรงเรียนนั้น เป็นสมัยที่ไทยเข้าสู่ยุคปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยด้วยการเปิดรับวิทยาการตะวันตกมาระยะหนึ่งแล้ว จึงมีชาวต่างชาติจำนวนมากเข้ามาติดต่อกี่ยวข้องกับสังคมไทย โดยในทางภาครัฐนั้นได้มีการส่งนักเรียน หรือข้าราชการไปศึกษาต่อต่างประเทศ เพื่อนำประสบการณ์ความรู้กลับมาพัฒนาบ้านเมือง หรือมิฉะนั้นก็ไปปฏิบัติหน้าที่ประจำยังต่างประเทศ ซึ่งล้วนต้องเป็นผู้ที่พื้นความรู้ภาษาต่างประเทศตามสมควร สำหรับในภาคเอกชนก็ได้มีชาวต่างชาติเข้ามาดำเนินกิจการด้านพาณิชย์ มีการเปิดบริษัทห้างร้านขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่คนไทยที่รู้ภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศสในขั้นดี สามารถติดต่อเจรจาหรือเข้าทำงานกับบริษัทของชาวต่างชาติยังมีไม่มากนัก ประกอบกับการปรับเปลี่ยนบทบาททางกลุ่มพ่อค้าชาวจีนจากเดิมที่เคยผูกขาดการค้ากับรัฐบาลในฐานะเจ้าภาษีนายอากรหรือเป็นพ่อค้าคนกลางหันมาติดต่อกำขายกับชาวตะวันตกก็นิยมส่งบุตรหลานมาเข้าศึกษา โดยหวังที่จะให้รู้ภาษาต่างประเทศเพื่อมาช่วยกิจการค้าขายของครอบครัว จึงอาจจัดได้ว่า Le Collège de L' Assomption เป็นสถาบันหนึ่งในระยะเริ่มแรก ซึ่งผลิตคนที่มีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศออกสู่แก่สังคมได้อย่างเหมาะสมแก่ยุคสมัยอีกด้วย

อย่างไรก็ดี ทางโรงเรียนได้มีการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนในช่วงต่อๆ มาตามลำดับ กล่าวคือ ได้จัดให้มีการสอนวิชาพิมพ์ดีดขึ้นในพ.ศ.2455 และในปีต่อมาก็ได้เปิดสอนเพิ่มขึ้นในช่วงเย็นสำหรับนักเรียนที่เรียนจบออกไปทำงานแล้ว² โดยมุ่งพัฒนาความรู้ด้านการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสให้นำไปใช้งานได้ดี ซึ่งนับเป็นการปรับหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับการทำงานภาคธุรกิจมากขึ้น จนนำไปสู่การเปิดแผนกพาณิชย์การของโรงเรียนในเวลาต่อมา

สำหรับกำหนดเวลาในการเล่าเรียนของโรงเรียนนั้น จะแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป ปีการศึกษาจะเริ่มจากสัปดาห์แรกของเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงวันที่ 21 ธันวาคมของทุกปี โดยไม่มีการปิดภาคการศึกษา ให้หยุดเฉพาะวันอาทิตย์ที่เป็นวันหยุดประจำสัปดาห์กับวันหยุดพิเศษในเทศกาลสำคัญทางศาสนาคริสต์เท่านั้น และถือปฏิบัติเช่นนี้มาจนถึงปีการศึกษา 2483 จึงได้เปลี่ยนมาเปิดเรียนในเดือนพฤษภาคม โดยแบ่งการเรียนออกเป็น 3 ภาคกับการปิดภาคและวันหยุด เช่นเดียวกับโรงเรียนทั่วไปเพื่อให้เป็นไปตามกฎของกระทรวงธรรมการในขณะนั้น³

¹ พระยาอนุমানราชชน. (2533). เล่มเดิม. หน้า 246-247.

² โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2541). เล่มเดิม. หน้า 78.

³ แหล่งเดิม.

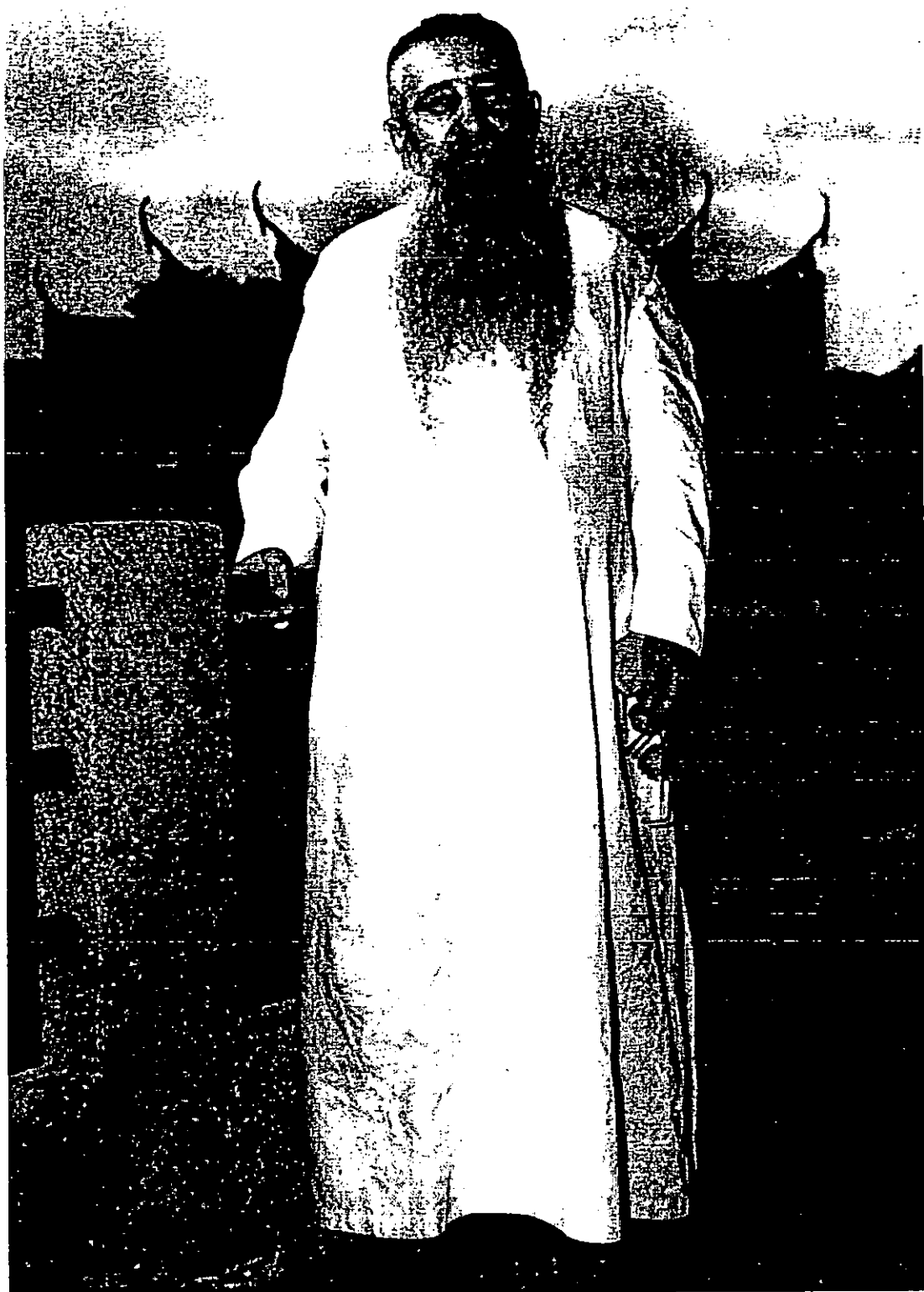
3. บทบาทของภราดาฮีแลร์ต่อ Le Collège de L' Assomption

ภราดาชุดแรกที่เกิดทางเข้ามาบุกเบิกงานในประเทศไทยนั้น ต่างมีภารกิจที่ได้รับมอบหมายในเบื้องต้นคือ การสอนภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสพร้อมกับการศึกษาภาษาไทยเพื่อประโยชน์ในการสื่อสารไปด้วย โดยเฉพาะภราดาฮีแลร์¹ ได้ให้ความสนใจศึกษาจนแตกฉานนับเป็นภราดาชาวตะวันตกคนเดียวที่มีความสามารถสอนภาษาไทยได้อีกด้วย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้วิชาภาษาไทยให้แก่ภราดาฮีแลร์ มีอาทิ ครูวัน มหาทิม ครูฟุ้ง เจริญวิทย์ และมหาศุข สุขศิริ เป็นต้น

การที่ภราดาฮีแลร์มีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาไทยดีกว่าภราดาองค์อื่นๆ นี้เองจึงได้รับมอบหมายหน้าที่ให้เป็นอาจารย์ผู้ปกครองพร้อมกับวางระเบียบกำหนดให้มีการอบรมจิตใจและศีลธรรมจรรยาเด็กนักเรียนในทุกวันเสาร์ตอนบ่าย ปรากฏว่าเป็นที่พอใจแก่นักเรียนมาก เพราะมีการใช้หลักจิตวิทยา มีวาทีลปี่ที่ฟังแล้วทำให้เกิดความเลื่อมใสขึ้นได้

เมื่อแรกก่อตั้ง “Le Collège de L' Assomption” ซึ่งเป็นชื่อในภาษาฝรั่งเศสนั้น บาทหลวงกลอมเบต์ได้ใช้ชื่อในภาษาไทยว่า “โรงเรียนอาชมซาน กอเล็ส” แต่คนภายนอกทั่วๆ ไปมักเรียกและเขียนผิดกันไปตามความถนัด ดังนั้นในวันที่ 14 กันยายน 2453 ภราดาฮีแลร์จึงได้มีหนังสือไปยังพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) อธิบดีกรมศึกษาธิการในขณะนั้น เพื่อขอเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นภาษาไทยว่า

¹ มีชื่อเดิมว่า ฟรังซัว ดูเวอเนท์ (François Touvenet) เกิดเมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2423 ที่เมืองบัวเตียร์ ประเทศฝรั่งเศส ขณะอายุ 12 ปี ได้เข้าอบรมในยุวนิสิตสถาน (Noviciate) ของคณะภราดาเซนต์คาเบรียลที่เมืองแซงต์ ลอแรนต์ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการประกาศอุทิศตนเพื่อพระผู้เป็นเจ้าด้วยการบวชเป็นภราดาเมื่ออายุ 18 ปี ได้รับศาสนนามว่า ภราดาฮิลาริอุส มารี (Hilarius Marie) หรือที่เรียกกันว่า ฟ.ฮีแลร์ คำว่า ฟ. ย่อมาจาก Frère ในภาษาฝรั่งเศสที่ตรงกับ Brother ในภาษาอังกฤษ (ส.ศิริรักษ์. (2512). ประวัติเจ้าคุณคุณคุณ ฟ.ฮีแลร์. ใน *อัสสัมชัญอุโฆษสมัย ที่ระลึกวันมรณภาพครบ 1 ปีของเจ้าคุณคุณ ฟ.ฮีแลร์*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.)

ภาพประกอบ 2 ภราดาฮิลาริอุส มารี (ฟ.ซีแลร์)

บัดนี้ข้าพเจ้าได้ตรวจดูเห็นว่าศัพท์ว่า “อาศรมชัญ” นี้เสียงเป็นคำไทยคล้ายกันกับคำว่า “Assumption” มากกว่าศัพท์อื่นที่กล่าวมาแล้ว ทั้งเห็นว่า รากศัพท์ต้นเดิม ก็เป็น “อัสสโม” แปลงเป็น “อาศรม” คงแปลได้ความว่า “ที่เป็นที่ระงับบาป, กุฎิ, ตำแหน่ง ฯลฯ” ศัพท์ที่สอง คือ “ช” ก็แปลว่า “เกิด” ศัพท์ที่สามคือ “ญ” ก็แปลว่า “ญาณ, ความรู้” รวบรวมศัพท์ได้ความว่า “สำหรับเกิดแห่งญาณความรู้” ถึงหากว่ายังห่างจากรากศัพท์ “Assumption” เดิมมากก็จริง แต่ดูพอสมเป็นชื่อแห่งโรงเรียนแท้ๆ เพราะอันที่จริง “อาศรมชัญ” ก็หมายความว่า “โรงเรียนบาป, โรงเรียนหัด, โรงเรียนเกิดญาณ” คือโรงเรียนนั่นเอง...’

อย่างไรก็ดี พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ก็ได้ตอบกลับมาว่าควรเปลี่ยนเป็น “อัสสัมชัญ” (Assumption) เพราะได้เสียงใกล้เคียงคำเดิมและความหมายก็คงไว้ตาม “อาศรมชัญ” ชื่อ “อัสสัมชัญ” จึงได้เริ่มใช้อย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2453² เป็นต้นมา

ในปีเดียวกันนี้เอง ภารดาฮีแลร์ได้สร้างผลงานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในด้านภาษาไทยอย่างเด่นชัดที่สุดคือ การแต่งหนังสือแบบเรียนภาษาไทยชื่อ “ตรุณศึกษา” ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ใจหนึ่งก็กลัวเด็กไทย ใจหนึ่งก็อยากเรียนภาษาไทย เวลาแรกสอนภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสอยู่ห้องหนึ่งนั้น หมักพยายามเงี่ยฟังว่าห้องถัดไปเขาสอนภาษาไทยว่าอย่างไร...”³ การที่ภารดาฮีแลร์มีความสนใจในภาษาไทย สามารถอ่านมหาชาติได้อย่างเข้าใจ ประกอบกับความไพเราะของจังหวะจะโคน ตลอดจนลีลาของภาษาไทยที่นักเรียนท่องจากมูลบทบรรพกิจ จึงเป็นแรงผลักดันที่จะศึกษาเรียนรู้คำศัพท์จนทราบความหมาย และทำให้มีความเพียรพยายามในการแต่งแบบเรียนภาษาไทยให้นักเรียนได้ใช้ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนอัสสัมชัญ⁴ ท่านได้เริ่มแต่งเล่มแรกในพ.ศ. 2453 และแต่งต่อเนื่องเพิ่มเติมมาตามลำดับเป็นเวลาถึง 10 ปี ในระหว่างนั้นบาทหลวงกลอมเบติได้นำภารดาฮีแลร์เข้าเฝ้าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ เพื่อขอประทานพระกรุณาตรวจแก้ไขและคำแนะนำ สำหรับเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ตามที่ภารดาฮีแลร์ได้มีจดหมายถึงพระองค์ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2461 ว่า

¹ ดูภาคผนวก ข

² โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2541). เล่มเดิม. หน้า 71.

³ ส. ศิวรักษ์. (2512). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁴ แหล่งเดิม.

ท่านโปรเฟสเซอร์เซแดสบรรณารักษ์หอสมุดสำหรับพระนครได้มาหาข้าพเจ้า และได้นำหนังสือตรุณศึกษาสองเล่ม ซึ่งพระองค์ทรงพระเมตตาให้เป็นพระฐะที่จะตรวจมาคืนให้ ทั้งได้ยื่นใบตรวจซึ่งพระองค์ทรงพระศรัทธาและอุสาหะเขียนไว้...เป็นที่ปลื้มใจข้าพเจ้าที่สุด เพราะเห็นเป็นความจริงสมตามคำทักทายของพระองค์ทุกอย่าง...แล้วต่อไปเมื่อพระองค์ทรงสร้างพระฐะน้อย ตั้งใจจะถวายให้ทอดพระเนตรตรงที่แก้อีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะลงพิมพ์กับจะทูลขอพระโอกาส เพื่อฟังพระเดชพระคุณอีกต่อไป คือ จะอ้อนวอนให้พระองค์ทรงเมตตาตรวจแก้หนังสือตรุณศึกษาจนจบ เพราะเป็นประโยชน์มาก... หากพระองค์จะทรงยินดีรับช่วยในการกุศลนี้ต่อไป...¹

และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ก็ได้ทรงมีลายพระหัตถ์ตอบกลับมา ยังภราดาอีแลร์ ยินดีที่จะตรวจแก้ไขหนังสือตรุณศึกษาในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ ปีเดียวกันว่า

ได้รับจดหมายของท่านส่งมายังข้าพเจ้าที่หัวหิน ได้ทราบความทุกประการแล้ว เรื่องหนังสือตรุณศึกษาที่ท่านประสงค์จะให้ข้าพเจ้าช่วยตรวจให้ต่อไปจนจบนั้น ถ้าหากไม่เป็นการเร่งรัดก็เห็นจะพอทำให้ได้ ขอให้ท่านส่งให้อาจารย์เซเดร์มาสักเล่ม 1 ก่อน ข้าพเจ้ายังจะอยู่ที่หัวหินต่อไปจนวันที่ 7 มีนาคม อยู่ที่นี่เวลาว่างมากกว่าอยู่ที่กรุงเทพฯ ก็ส่งมาให้ตรวจ ที่นี้ได้เห็นจะดี ขอให้ท่านชี้แจงแก่อาจารย์เซเดร์ให้ทราบด้วย...²

แบบเรียนตรุณศึกษาเมื่อแรกแต่งมีทั้งหมด 3 เล่ม ได้แก่ ตรุณศึกษาตอน กอ ขอ³ ตรุณศึกษาตอนกลาง และตรุณศึกษาตอนปลาย ต่อมาท่านเห็นว่าตรุณศึกษาตอน กอ ขอ มีเนื้อหาที่ทำให้หนังสือมีความหนาเกินไป จึงได้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ยังคงใช้ชื่อว่าตรุณศึกษาตอน กอ ขอ ส่วนตอนที่ 2 เรียกว่าตรุณศึกษาตอนต้น

¹ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2522). จดหมายจาก ฟ.อีแลร์ ถึง กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ใน *อุโฆษสาร 2521-2522*. หน้า 34-35.

² แหล่งเดิม.

³ ฉบับตีพิมพ์ครั้งแรกในพ.ศ.2453 โรงเรียนอัสสัมชัญได้นำมาจัดพิมพ์ (ร่วม) เป็นหนังสืออนุสรณ์งานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภราดาฮีแลร์ได้มีแนวคิดในการแต่งแบบเรียนชุดนี้เพื่อให้เด็กไทยสามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้อย่างเข้าใจ ในเวลาไม่นานนัก ตามที่ท่านได้กล่าวไว้ในคำนำของดรณศึกษาตอน กอ ขอ ความตอนหนึ่งว่า

แต่งขึ้นเพื่อจะแนะนำให้นักเรียนย่อยๆ รู้จักอ่านภาษาไทยเบื้องต้นได้ง่าย จึงได้คิดแบ่งสระและพยัญชนะออกเป็นตอนๆ ผสมกัน เรียบเรียงเป็นมาตราขึ้น บทละน้อยๆ เด็กเรียนวันเดียวก็พอ จะเข้าใจเป็นบทๆ ไปได้ ครั้นอ่านรวบรวมมาตราสระแลพยัญชนะตลอดเล่มแล้ว ก็คงเต็มบริบูรณ์อยู่ตามวิธีที่ใช้มาแต่โบราณนั่นเอง ขอบรรดากุลบุตรจงมีความสมัครรักใคร่ต่อภาษาไทยให้ยิ่งๆ ขึ้นไปได้เป็นผลสำเร็จ...¹

กลวิธีที่ใช้ในการเรียบเรียงของภราดาฮีแลร์นั้น จะพิมพ์ตัวอักษรแยกเป็นคำๆ มีการนำเครื่องหมายในภาษาตะวันตกเข้ามาใช้ อาทิ เครื่องหมายจุลภาค เครื่องหมายจุด เพื่อคั่นประโยคหรือจบประโยค รวมทั้งการวางประธาน กริยา และกรรมในประโยค ก็เลือกเขียนให้แยกเป็นคำๆ เป็นส่วนๆ ออกจากกัน ดังจะเห็นได้จากหนังสือดรณศึกษาตอน กอ ขอ ซึ่งท่านให้เหตุผลว่า “การเขียน ดิดๆ กันนั้น เราต้องคิดถอดคำนั้นออกในใจเรา เสียเวลาไปโดยที่เราไม่รู้สีกตัว...”²

ความโดดเด่นของแบบเรียนดรณศึกษาที่ภราดาฮีแลร์ได้เพียรพยายามจะให้ตำราภาษาไทยเล่มนี้เป็นที่น่าสนใจทรงคุณค่าในด้านเนื้อหาและสารัตถะอยู่ที่การรวบรวมถ้อยคำซึ่งมีทั้งตัวสะกด ตัวการันต์ และศัพท์บัญญัติต่างๆ ที่นิยมใช้พูดและเขียนกันอย่างแพร่หลายในเวลานั้นมารวมไว้เป็นบทๆ พอที่จะให้นักเรียนสังเกตและจดจำได้ง่ายเพื่อประโยชน์ของการเขียนการสะกดคำอย่างถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากหนังสือดรณศึกษาตอนกลาง นอกจากนี้ท่านยังได้ค้นคว้าเรื่องราวนิทานที่เป็นเรื่องจริงบ้าง นิยายสนุกๆ คติธรรมทางศาสนา ตำนาน ชาดก ตลอดไปจนถึงพงศาวดารมาเรียบเรียงเป็นเรื่องสั้นๆ หลังบทเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนการอ่านและได้รับความรู้เพิ่มเติมไปด้วย

¹ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2540ก). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

² ส.ศิริรักษ์. (2512) เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

โดยมีเนื้อหาความยากง่ายที่เหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน ทุกเรื่องจะมีการสรุป อธิบายในเชิงสังเขป แทรกไว้เป็นข้อเสนอแนะให้คิดใช้วิจารณ์ญาณอยู่ด้วย พร้อมกับรูปภาพประกอบที่กระตุ้นความสนใจของนักเรียน ผูกด้วยโคลงกลอนในตอนท้ายของเรื่องสั้นนั้นๆ เพื่อปลูกฝังให้มีความคุ้นเคยกับวรรณคดีและสำนวนโวหารต่างๆ นอกเหนือไปจากเรื่องที่เรียน เป็นการได้สัมผัสกับคติธรรมสอนใจ ซึ่งนับเป็นอีกกลวิธีหนึ่งในการนำเสนอตำราเรียนของภราดาฮีแลร์ให้ทรงคุณค่าตามที่ท่านได้ตั้งปณิธานในการเรียบเรียงจากคำนำของหนังสือตรุณศึกษาตอนกลาง ความตอนหนึ่งว่า

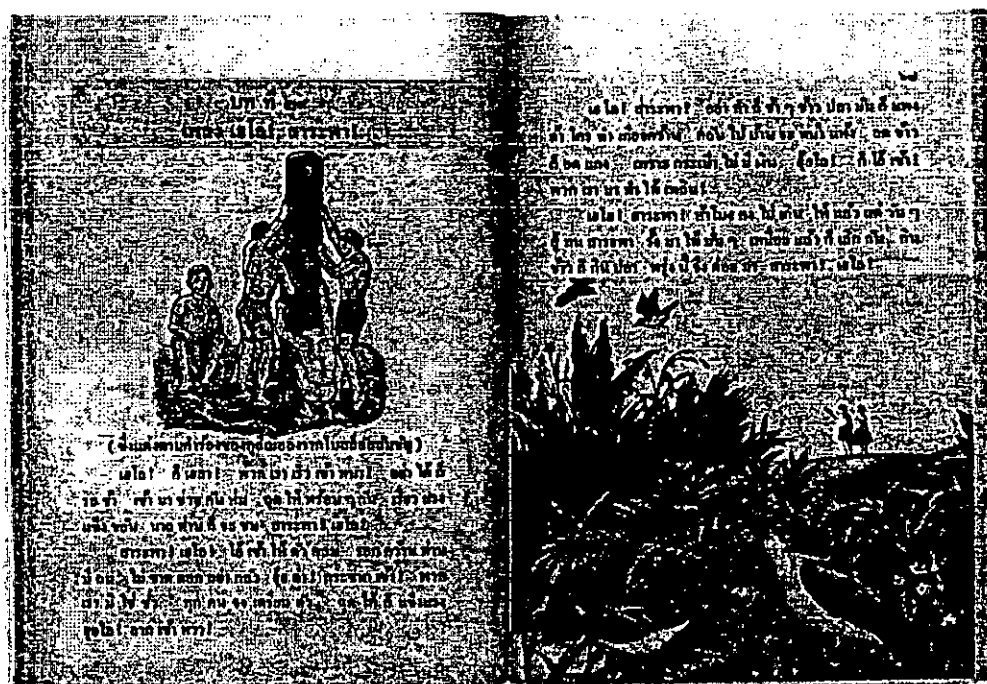
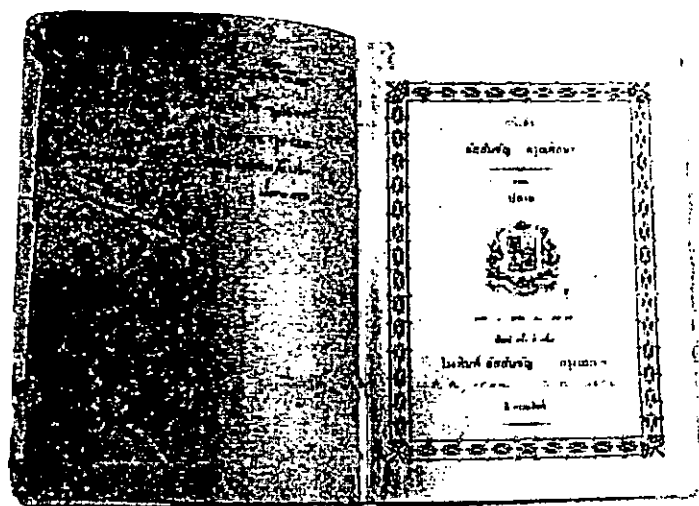
หากว่าหนังสือตรุณศึกษาตอนกลางเล่มนี้ ได้เป็นเหตุทำให้นักเรียนบางคนยิ่งชอบเรียนหนังสือไทยและของน่ารู้อื่นๆ มากขึ้น ทั้งทำให้เขายิ่งนิยมนับถือในสิ่งที่ควรนับถือ เช่น ความประพฤติอันชอบธรรม ความเลื่อมใสศรัทธาในการปฏิบัติพระเยซูเป็นเจ้า ความนบนาบต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ความจงรักภักดีต่อชาติ และพระมหากษัตริย์ เป็นต้นแล้ว ข้าพเจ้าก็มีความยินดีอย่างยิ่ง จะถือว่าหนังสือตรุณศึกษาเล่มนี้มีผลสำเร็จเต็มความประสงค์ของข้าพเจ้าทุกอย่างทุกประการ...¹

และคำนำจากหนังสือตรุณศึกษาตอนปลาย ความตอนหนึ่งว่า

ทั้งหวังจะได้เป็นประจักษ์หนึ่งดวงประทีปย่อมนำ คอยส่องให้เห็นหนทางสัมมนาปฏิบัติบ้าง นักเรียนจะได้หัดประพฤติชอบด้วยกฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายของพระผู้เป็นเจ้าที่มีจารึกอยู่ในใจของมนุษย์ทุกคน และซึ่งเป็นหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ยิ่งของครูทั้งปวง ควรจะต้องสอนและของนักเรียนควรจะต้องเริ่มฝึกฝนอบรมนิสัยไว้จนชินแต่เล็กๆ โตขึ้นจะได้เป็นพลเมืองและสัปบุรุษที่ดีโดยเกือบไม่รู้ตัวก็ได้...²

¹ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2540ก). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

² แหล่งเดิม.

ภาพประกอบ 3 หนังสือดรณศึกษา

โรงเรียนอัสสัมชัญได้ใช้แบบเรียนดรุณศึกษามาได้ระยะหนึ่ง จนเมื่อภราดาคณะเซนต์คาเบรียล มีการขยายงานออกไปตั้งโรงเรียนแห่งใหม่ขึ้นในเวลาต่อมา ก็ยังคงให้โรงเรียนสามัญทุกแห่งใช้หนังสือ ดรุณศึกษามาเป็นแบบเรียนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาสืบต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน และรวมไปถึงโรงเรียนบางแห่งของคณะนักบวชคาทอลิกอื่นๆ ที่ก่อตั้งขึ้นภายหลังอีกด้วย

ขณะที่ภราดาอีแลร์เรียบเรียงแบบเรียนดรุณศึกษาอยู่นั้น ท่านยังได้เป็นผู้ริเริ่มออกวารสารของโรงเรียนคือ “อุโฆษสมัย” (Echo de L' Assumption) ซึ่งมีทั้งภาษาไทย อังกฤษ และ ฝรั่งเศส รวมอยู่ในเล่มเดียวกัน กำหนดออกทุก 4 เดือน ท่านได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์การจัดทำไว้ในบทนำฉบับแรกที่ตีพิมพ์เมื่อพ.ศ.2456 ว่า “ก็แต่เพียงจะเอื้อเพื่อการศึกษาวิชาความรู้ ความสามัคคี พร้อมเพรียงกัน ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ต่อพระศาสนา อ่อนน้อมสุภาพต่อกฎหมายบ้านเมือง และการระเบียบเรียบร้อยระหว่างศาสนิกชนสำนักนี้เท่านั้น...”¹ เนื้อหาของอัสสัมชัญอุโฆษสมัยจะประกอบไปด้วยข่าวสาร เรื่องแปล บทความ สารคดี เรื่องสั้น ตลอดจนคำประพันธ์ประเภทต่างๆ อุโฆษสมัยจึงเปรียบเสมือนเป็นเวทีของการแสดงความรู้ ความสามารถ และการเป็นสื่อประสานความสัมพันธ์ระหว่างคณะภราดา คณะครู และศิษย์อัสสัมชัญอีกด้วย²

ในพ.ศ.2462 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงมอบหมายให้ภราดาอีแลร์ แปลและเรียบเรียงเอกสารสำคัญที่เป็นภาษาฝรั่งเศสเรื่อง *Voyage des Ambassadeurs de Siam en France* ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในระหว่างที่ออกพระวิสุทสุสุนทร และคณะราชทูตไทยเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศส โดยมีมองซิเออร์ เลอแกงต์ ฌ็อง ดอนโน เดอ วีเซ ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์ เป็นผู้บันทึกไว้และนำออกตีพิมพ์เมื่อพ.ศ.2229 หลังจากคณะราชทูต

¹ สมาคมอัสสัมชัญ. (2546). *อัสสัมชัญ 115 ปี*. หน้า 176.

² วารสารอุโฆษสมัย ออกมาได้จนถึงพ.ศ. 2484 ก็ต้องหยุดไป เนื่องจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมา ได้มีการฟื้นฟูวารสารของโรงเรียนขึ้นใหม่เป็นระยะ คือ “แดง-ขาว” ตามมาด้วย “อุโฆษสาร” ตามลำดับ แต่ก็ต้องหยุดไปอีก ในพ.ศ.2512 ทางโรงเรียนได้ออกวารสารขึ้นอีกครั้ง คือ “อัสสัมชัญสาร” และได้มีผู้รับช่วงงานติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

เดินทางกลับแล้วไม่นานนัก¹ ภราดาฮีแลร์ได้เริ่มแปลงานชิ้นนี้ ในพ.ศ.2463 โดยแบ่งลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในวารสารอุโฆษสมัย ใช้ชื่อเรื่องว่า “ทูตไทยไปเมืองฝรั่งเศส” จนจบลงในพ.ศ.2467 นับเป็นหลักฐานสำคัญอันทรงคุณค่าในทางประวัติศาสตร์การทูตของไทยที่เป็นผลงานของนักบวชชาวต่างชาติท่านนี้

นอกเหนือจากความเชี่ยวชาญในด้านภาษาไทยที่ทำให้ภราดาฮีแลร์ได้สร้างสรรค์ผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง จนสมเด็จพระยามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ โปรดให้เชิญเข้าเป็นสมาชิกของวรรณคดีสโมสรที่ก่อตั้งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ภราดาฮีแลร์ยังได้มีโอกาสดูแลเปลี่ยนความคิดเห็นในศาสตร์แขนงอื่นกับปราชญ์และผู้รู้ของไทยขณะนั้น จนเป็นที่ยอมรับในความรู้ ความสามารถ ดังเช่นครั้งที่ก่อนจะเดินทางไปยุโรปเพื่อขอรับบริจาคทุนทรัพย์นำมาสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ของโรงเรียนอัสสัมชัญ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่บาทหลวงกลอมเบต์ ท่านได้มาทูลลาสมเด็จพระยามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ แล้วจึงเดินทางไปเฝ้าสมเด็จพระยามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ที่ปิ่นัง ตามที่ปรากฏในลายพระหัตถ์โต้ตอบของเจ้านายทั้งสองพระองค์ว่า

ด้วยภราดาฮีแลร์จะไปยุโรป แวะมาเที่ยวเรียไรสร้างอนุสรณ์บาทหลวงกลอมเบต์ในเมืองปิ่นังและมาหาหม่อมฉันด้วย แกบอกหม่อมฉันว่า เมื่อไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเรื่องพิธีตั้งสังฆราชโรมันคาทอลิกที่หม่อมฉันแต่งบันทึกถวายไป หม่อมฉันได้โอกาสจึงถามเขาถึงความหมายที่ยังไม่เข้าใจบางข้อ แกอธิบายแจ่มแจ้ง...

ดำรงราชานุภาพ²

¹ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส (George Coedès) อดีตบรรณารักษ์ใหญ่หอสมุด พระนคร เป็นผู้พบเอกสารฉบับนี้ขณะกลับไปเยี่ยมบ้านที่ฝรั่งเศส และได้นำมาถวายสมเด็จพระยามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ก่อนที่จะทรงมอบให้ภราดาฮีแลร์ ต่อมาในพ.ศ.2475 ราชบัณฑิตยสถานได้นำมารวบรวมจัดพิมพ์เป็นเล่มเข้าไปในชุดประชุมพงศาวดารภาคที่ 57-60 และให้ชื่อใหม่ว่า “โกศป่านไปฝรั่งเศส” (โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2540ข). *วรรณกรรม ฟ.ฮีแลร์ โกศป่านไปฝรั่งเศส*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.)

² สยามอัสสัมชัญ. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 182.

หลวงพี่อีแลร์หมายมั่นปั้นมือมาแต่กรุงเทพฯ แล้ว จะมาตามหาฝ่าพระบาท รีดเอาเงินตามที่ได้รูดตามความบางข้อในพิธีโรมันคาทอลิกไว้ให้ และตรัสประทานไปให้ทราบเกล้านั้น ดีนิก ได้ความรู้กว้างขวางออกไป...

นริศรานุวัตติวงศ์¹

ภราดาอีแลร์ปฏิบัติงานที่โรงเรียนอัสสัมชัญแห่งเดียวมาโดยตลอดจนถึงวัยชราภาพ แม้ในระยะต่อมา ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลจะได้ขยายงานด้วยการเปิดโรงเรียนรองรับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มมากขึ้น ท่านก็ได้โยกย้ายไปประจำยังโรงเรียนที่เปิดขึ้นใหม่เหมือนกับภราดาองค์อื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม ไม่เคยรับตำแหน่งอธิการ ท่านถึงแก่กรรมภาพเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2511 ขณะมีอายุ 87 ปี² นับเป็นมิชชันนารีที่เข้ามาปฏิบัติงานอยู่ในประเทศไทยยาวนานถึง 67 ปี

4. ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานในระยะแรก

งานหลักของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในประเทศไทยระยะแรกคือ การจัดการศึกษา เฉพาะที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ทั้งนี้ในการดำเนินงานของคณะก็ได้ประสบกับปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้าง เริ่มจากการสื่อสารกับคนไทย ภราดาทุกคนจะต้องเรียนภาษาไทย ความรู้เรื่องภาษาอังกฤษอันเป็นภาษาต่างประเทศยังไม่แพร่หลายในสังคมไทยขณะนั้น ยังมีคนไทยอีกเป็นจำนวนมากยังไม่สามารถอ่านเขียนหนังสือไทยได้³ แต่เนื่องจากกลุ่มภราดามักจะใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งต้องใช้ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสกับนักเรียนที่พอจะมีพื้นความรู้อยู่แล้ว ปัญหาด้านการสื่อสารจึงไม่ยุ่งยากมากนัก ต่างกับการปฏิบัติงานของภคินีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตรที่ดูแลผู้ป่วยในโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ก่อนหน้านี้ที่พบกับปัญหาดังที่ภคินีท่านหนึ่งกล่าวว่า “บางครั้งการติดต่อระหว่าง ผู้ป่วยกับบรรดาภคินีกับญาติของผู้ป่วย ต้องใช้เวลานานในการอธิบาย เนื่องจากบรรดาภคินียังพูดภาษาไทยไม่ค่อยเก่ง...”⁴

¹ สมาคมอัสสัมชัญ. (2546). เล่มเดิม. หน้า 183.

² ส.ศิริรักษ์. (2512). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2512). นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 27

⁴ สายอรุณ ผิวเกลี้ยง. (2538). เล่มเดิม. หน้า 35.

ภายหลังจากที่ภราดาทั้งสองชุดได้เดินทางเข้ามายังประเทศไทยแล้ว คณะเซนต์คาเบรียล ยังคงจัดส่งภราดามาปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ จนมาถึงปีพ.ศ.2456 มีภราดาที่ถูกส่งเข้ามาประจำอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนถึง 30 คน¹ แต่เนื่องจากปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อสุขภาพของภราดาที่เป็นชาวต่างชาติมาจากทวีปยุโรป ที่มีภูมิอากาศค่อนข้างจะแตกต่างจากทวีปเอเชีย ประกอบกับการสาธารณสุขในประเทศไทยยังไม่เจริญเท่าที่ควร ต้องเผชิญกับโรคภัยไข้เจ็บเกี่ยวกับอาหารการกินและที่อยู่อาศัย ทำให้ภราดาหลายคนถึงแก่กรรมภาพก่อนเวลาอันสมควร บางคนต้องกลับไปพักรักษาตัวยังบ้านเกิดอีกด้วย

ในพ.ศ.2457 สงครามโลกครั้งที่ 1 ได้อุบัติขึ้น ฝรั่งเศสถูกโจมตีจากเยอรมนีอย่างหนัก รัฐบาลได้ขอให้ชาวฝรั่งเศสในต่างประเทศกลับไปช่วยบ้านเกิดของตน ดังนั้นภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ที่เป็นชาวฝรั่งเศสในประเทศไทยจำนวน 13 คน จึงต้องเดินทางกลับไปฝรั่งเศส² รวมทั้งภราดาอีแลร์ด้วย โดยท่านได้เข้าประจำการในหน่วยเสนารักษ์ประจำโรงพยาบาลที่เมืองบัวเตียร์ การที่ทางโรงเรียนอัสสัมชัญต้องขาดภราดาไปถึง 13 คน ย่อมส่งผลกระทบกับการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก ประกอบกับเป็นช่วงสงคราม ทางโรงเรียนได้แก้ปัญหาโดยให้ศิษย์เก่าเข้ามาเป็นครูทดแทนภราดาอยู่ระยะหนึ่ง³ จนเมื่อภราดาเสร็จสิ้นภารกิจและเดินทางกลับประเทศไทยใน พ.ศ.2459 แต่มีภราดา กลับคืนมาเพียง 6 คน เท่านั้น

อย่างไรก็ดี แม้ว่าภราดาคณะเซนต์คาเบรียลรุ่นแรกๆ ที่มาบุกเบิกปฏิบัติงานในประเทศไทย ต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้างดังกล่าวแล้ว แต่ด้วยความยึดมั่นในอุดมการณ์ อันสืบเนื่องมาจากปณิธานของคณะเซนต์คาเบรียลที่มีจุดมุ่งหมายในการอุทิศตัวเพื่อการศึกษา และอบรมสั่งสอนแก่เยาวชนผู้ยากไร้และด้อยโอกาส ทำให้บรรดาภราดาสามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆ และดำเนินงานของโรงเรียนอย่างไม่หือถอย พยายามจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งอบรมศีลธรรมจรรยาแก่นักเรียนตามแนวความมุ่งหมายของการศึกษาในยุคหนึ่งที่จะสนองความต้องการของสังคม

¹ มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย. (2544). *เล่มเดิม*. หน้า 90.

² สมาคมอัสสัมชัญ. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 242.

³ *แหล่งเดิม*.

บทที่ 4

พัฒนาการของการดำเนินการจัดการศึกษาโดยภราดาคณะเซนต์คาเบรียล

การดำเนินการจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ซึ่งจัดเป็นภาคเอกชนกลุ่มหนึ่งนั้นในระยะแรกรัฐยังมิได้ให้ความสนใจในการเข้าควบคุม คงยินยอมให้เป็นไปโดยเสรี ทั้งนี้เพราะกลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มของมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ กลุ่มคนจีนและกลุ่มคนไทยด้วยกันเอง มิได้สร้างปัญหาใดๆ ให้แก่สังคมและการเมืองของไทย ระยะต่อมาาระบบการศึกษาแบบใหม่นี้สามารถเข้าถึงประชาชนและมีการส่งบุตรหลานมาศึกษามากขึ้น การจัดตั้งโรงเรียนจึงมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น ประกอบกับแนวคิดในการจัดตั้งโรงเรียนของผู้ดำเนินการที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะโรงเรียนจีนซึ่งได้ดำเนินการจัดการศึกษามาตั้งแต่ พ.ศ.2452¹ ในระยะแรกมีจุดประสงค์เพื่ออบรมสั่งสอนพื้นฐานทางด้านสังคมให้นักเรียนสามารถดำรงวัฒนธรรมความเป็นจีนไว้ด้วยการศึกษาภาษาจีนและให้มีวิชาความรู้นำไปประกอบอาชีพได้ แต่เมื่อ ดร.ซุน ยัตเซ็น ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ระยะปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อวางแผนเตรียมการ ปฏิวัติในประเทศจีนและต้องการกำลังสนับสนุนในทุกๆ ด้านจากชาวจีนนอกประเทศ โรงเรียนจีนและ สมาคมจีนได้เริ่มมีบทบาททางการเมือง ทำให้รัฐมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องกำหนดนโยบายและวางมาตรการในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ให้อยู่ในแนวทางที่ไม่ขัดต่อความสงบและความมั่นคงของประเทศ

ปัญหาของโรงเรียนจีนที่เริ่มมีบทบาททางการเมืองมากขึ้นดังกล่าวแล้ว ทำให้รัฐบาลหาวิธีการควบคุมการดำเนินงานการจัดการศึกษาของโรงเรียนจีน โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรก พ.ศ.2461 แสดงให้เห็นความพยายามของรัฐในการจัดระเบียบโรงเรียนและองค์กรทางการศึกษาให้อยู่ในระเบียบของสังคมอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อสร้างเอกภาพทางด้านความคิดทางสังคมตามที่รัฐต้องการคือ ยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์² แม้พระราชบัญญัติฉบับนี้จะควบคุม

¹ คือโรงเรียนหัวยี่ (Hua-yi) จัดตั้งโดยสมาคมถุงหมิงฮ่วยหรือพันธมิตรเพื่อการปฏิวัติจีน (T'ung Meng Hui Association) (จี. วิลเลียม. สกินเนอร์. (2529). *สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. หน้า 161.)

² วารุณี โอสการมย์. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 247.

โรงเรียนราษฎร์ทั้งปวง¹ แต่เป็นที่เข้าใจกันดีว่ามุ่งควบคุมโรงเรียนจีนและปลูกฝังลูกหลานจีนให้กลายเป็นคนไทยเป็นประการสำคัญ

อย่างไรก็ดี การประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับ พ.ศ.2461 โดยมีสาเหตุมาจากปัญหาโรงเรียนจีนเป็นประเด็นสำคัญนั้น มิได้ทำให้บทบาทของโรงเรียนจีนลดลง แต่กลับเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการแสดงปฏิกิริยาตอบโต้นโยบายของรัฐบาล อาทิ การเสนอบทความของหนังสือพิมพ์จีนคัดค้านพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ โดยให้ความเห็นว่าไม่ยุติธรรมที่จะให้เด็กจีนต้องเรียนภาษาไทยในโรงเรียนจีน² และได้นำไปสู่ความตื่นตัวของชาวจีนในการออกมาเรียกร้องเงินเพื่อนำไปสร้างโรงเรียนจีนให้เพิ่มมากขึ้นในพ.ศ. 2463 เป็นจำนวนถึง 30 แห่งทั่วประเทศ³

ในพ.ศ.2464 รัฐบาลจึงออกประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นใช้เป็นครั้งแรกที่ระบุให้เด็กอายุตั้งแต่ 7-14 ปีบริบูรณ์ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5⁴ โดยโรงเรียนจะต้องสอนภาษาไทยสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง และต้องสอนวิชาต่างๆ เป็นภาษาไทยในระดับประถมศึกษาเป็นเวลา 3-5 ปี ทำให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนจีนมีโอกาสดูเรียนภาษาไทย และครูจีน

¹ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เรียกโรงเรียนเอกชนหรือโรงเรียนที่ราษฎรตั้งขึ้นว่าโรงเรียนเฉลยศักดิ์ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ โรงเรียนเฉลยศักดิ์ เปิดสอนหลักสูตรภาษาไทย และโรงเรียนวิเศษเฉลยศักดิ์ เปิดสอนหลักสูตรพิเศษ เช่น ภาษาจีน ภาษามลายู ภาษาอังกฤษ เป็นต้น ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนมาเรียกว่าโรงเรียนบุคลล จนเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับพ.ศ.2461 ได้กำหนดให้เรียกว่าโรงเรียนราษฎร์ หมายถึงสถานที่ซึ่งเอกชนคนใดคนหนึ่งจะให้การศึกษาก่อนแก่นักเรียน และได้เปลี่ยนมาเรียกว่าโรงเรียนเอกชน ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนพ.ศ.2525 จนถึงปัจจุบัน (กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). เล่มเดิม. หน้า 98. และสมหมาย จันทรเรือง. (2544). พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน และในสหัสวรรษใหม่. หน้า 38.)

² ณรงค์ พ่วงพิศ. (2517). พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรและการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับโรงเรียนจีนในประเทศไทย เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ. หน้า 18-19.

³ ปฐมพร อินทรากูร ณ อยุธยา. (2525). บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทย พ.ศ.2461-2497. หน้า 58.

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 70.

สอนภาษาจีนลดน้อยลงไป แต่การควบคุมโดยพระราชบัญญัติประถมศึกษาในระยะแรกๆ ยังไม่สามารถยับยั้งการขยายตัวของโรงเรียนจีนได้มากนัก เนื่องจากในพ.ศ.2464 ยังมีได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาในกรุงเทพฯ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนในกรุงเทพฯ นิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาอยู่แล้ว และในกรุงเทพฯ ก็ไม่มีโรงเรียนประชาบาล มีแต่โรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนของคณะมิชชันนารีอยู่จำนวนหนึ่ง¹ ซึ่งก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่าได้รับผลกระทบ จนก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านแต่อย่างใด เพราะโรงเรียนในกลุ่มนี้มิได้ใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเผยแพร่ลัทธิการเมืองหรือจุดประสงค์อื่นอันส่งผลต่อความมั่นคงของชาติ คงจัดตั้งโรงเรียนเพื่อมุ่งอบรมวิทยาการสมัยใหม่และสอนศาสนา จึงสามารถปรับตัวให้อยู่ภายใต้ข้อบังคับของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์พ.ศ.2461 และพระราชบัญญัติประถมศึกษาพ.ศ.2464 ได้โดยไม่ยากนัก

1. การขยายงานระดับสามัญศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล

1.1 ระยะก่อนพ.ศ.2461

การดำเนินการจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเริ่มที่โรงเรียนอัสสัมชัญเพียงแห่งเดียวตั้งแต่พ.ศ.2444 เป็นต้นมา โดยให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสในการจัดการเรียนการสอน จนเป็นที่นิยมและรู้จักกันแพร่หลาย อีกทั้งในบางช่วงเวลายังได้รับการอุปถัมภ์จากชนชั้นผู้นำดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น* ในช่วงแรกรัฐยังมิได้ดำเนินการเข้าควบคุม ซึ่งเป็นผลมาจากสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้น เพราะชาติตะวันตกกำลังขยายอำนาจเข้ามายึดครองดินแดนในแถบตะวันออกเป็นอาณานิคมภายใต้ลัทธิจักรวรรดินิยม² การดำเนินนโยบายของประเทศไทยจึงเป็นไปอย่างระมัดระวัง ไม่มีการต่อต้านการเผยแพร่ศาสนาหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เพราะอาจจะทำให้เกิดข้ออ้างในการเข้ามายุ่งยงจากมหาอำนาจตะวันตกได้ สิ่งที่รัฐดำเนินการจึงเป็นเพียงการตั้งโรงเรียนของรัฐ การสนับสนุนให้เปิดโรงเรียนราษฎร์เพิ่มขึ้น ทั้งที่เป็นของเอกชนและของเจ้านายชั้นสูง เพื่อป้องกันไม่ให้บุตรหลานของชนชั้นสูงไปเข้าโรงเรียนของฝ่ายศาสนาคริสต์³ อาทิ การเปิดโรงเรียนราชินีในพ.ศ.2447 โรงเรียนมหาดเล็กหลวง⁴ ในพ.ศ.2453

¹ ปฐมพร อินทรากูร ณ อยุธยา (2525). เล่มเดิม. หน้า 59.

² ดูรายละเอียดในบทที่ 3 หน้า 54-67.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์ ; และ สดาวัลย์ พวงนิล. (2532). พัฒนาการของการศึกษาเอกชน. หน้า 2-3.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ ปัจจุบันคือโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย.

1.2 ระยะพ.ศ.2461-2475

ในขณะที่พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับพ.ศ. 2461 ประกาศใช้มาได้ระยะหนึ่ง กระแสความนิยมในการเข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญได้เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ จนสถานที่ที่มีอยู่เริ่มไม่เพียงพอที่จะรองรับปริมาณนักเรียน ทำให้มีผู้ปกครองจำนวนหนึ่งผิดหวัง เนื่องจากบุตรหลานของตนไม่สามารถเข้าเป็นนักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญได้ ภราดามาร์ติน เดอ ดุรส์ อธิการโรงเรียนอัสสัมชัญ ร่วมกับบาทหลวงยอแซฟ บัวชาติ (Joseph Broizat) เจ้าอาวาสวัดนักบุญฟรังซิส เซเวียร์ (Saint Francis Xavier) สามเสนจึงเปิด “โรงเรียนเซนต์คาเบรียล” (Saint Gabriel's College) ขึ้นในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2463¹

การก่อตั้งโรงเรียนเซนต์คาเบรียลที่สามเสนดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นภายในระยะเวลาเพียง 19 ปี นับจากการเข้ามาดำเนินการจัดศึกษาในประเทศไทยของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ในด้านหนึ่งจัดเป็นภาพสะท้อนของความตื่นตัวเรื่องการศึกษาของสังคมไทย ขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จที่สามารถสร้างให้เกิดความเชื่อมั่นในมาตรฐานและกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ดำเนินการโดยคณะภราดาชุดนี้ ประเด็นที่น่าสนใจได้จำกัดอยู่เฉพาะผลสัมฤทธิ์ของคณะภราดาเท่านั้น หากแต่การขยายงานมาเปิดโรงเรียนแห่งที่ 2 ที่ชุมชนสามเสนนั้นยังมีเจตจำนงเบื้องหลังที่แยกได้เป็น 2 ประการ กล่าวคือ ในทัศนะของบาทหลวงบัวชาติเห็นว่า การติดต่อภราดาคณะเซนต์คาเบรียลซึ่งมีประสบการณ์ด้านการศึกษานานปีจากการบริหารโรงเรียนอัสสัมชัญให้มาเปิดโรงเรียนในชุมชนสามเสนอีกสาขาหนึ่งนั้นก็เพื่อพัฒนาและยกระดับการศึกษาของเยาวชนให้สูงขึ้น ขณะที่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลภายใต้การนำของภราดามาร์ติน เดอ ดุรส์ ก็คาดหวังว่าการเปิดโรงเรียนแห่งใหม่ขึ้นมาจะช่วยลดปริมาณบุตรหลานที่ผู้ปกครองมุ่งให้เข้าศึกษาในโรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งมีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากสถิติปรากฏว่าในพ.ศ.2458 โรงเรียนอัสสัมชัญมีนักเรียน ถึง 1,000 คน เพิ่มขึ้นจากพ.ศ.2445 ถึงกว่า 600 คน อย่างไรก็ตามเจตนารมณ์ของภราดามาร์ติน เดอ ดุรส์ ไม่สัมฤทธิ์ผลดังหวัง เพราะปรากฏว่าในปีแรกของการเปิดโรงเรียนเซนต์คาเบรียลได้รับนักเรียนจากโรงเรียนอัสสัมชัญมาเรียนเพียง 38 คน² ซึ่งนับเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก ขณะที่นักเรียนมาสมัครเรียนเพียง 18 คน แต่เมื่อสิ้นปีนี้มีนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 141 คน

¹ สุเนตร ชุตินธรานนท์. (2544). 80 ปีเซนต์คาเบรียล จากมุมมองของนักประวัติศาสตร์. ใน *อัสสัมชัญศึกษา* 13(1): 226-240.

² แหล่งเดิม.

สาเหตุที่ทำให้ต้องใช้ชื่อ เซนต์คาเบรียล ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากข้อกำหนดของกระทรวง
กรรมการในขณะนั้นที่ไม่อนุญาตให้มีโรงเรียนใช้ชื่อเดียวซ้ำซ้อนกัน แต่ในระยะแรกประชาชนมักจะ
เรียกชื่อว่า อัสสัมชัญล่าง ซึ่งชื่อทั้งสองนี้ก็บอกถึงความสัมพันธ์ว่าเป็นโรงเรียนพี่น้องกันนั่นเอง

การขยายงานมาเปิดโรงเรียนเซนต์คาเบรียลในฐานะสาขาที่สองของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล
มิได้เกิดขึ้นท่ามกลางสภาพบ้านเมืองปกติ เพราะขณะนั้นเป็นช่วงที่สงครามโลกครั้งที่ 1 เพิ่งสิ้นสุดลง
ได้ไม่นาน และแม้ว่าประเทศไทยจะอยู่ฝ่ายชนะสงคราม แต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบทางด้าน
เศรษฐกิจและสังคมไปได้ วัสดุที่จำเป็นสำหรับการก่อสร้างขาดแคลนและมีราคาแพง ขณะที่แรงงาน
กรรมกรก็เป็นสิ่งที่หาได้ยากเช่นกัน ภราดามาร์ติน เดอ ดูร์ส์ ได้ย้ายจากโรงเรียนอัสสัมชัญมารับ
ตำแหน่งอธิการโรงเรียนเซนต์คาเบรียลเพื่อควบคุมงานก่อสร้างโรงเรียนด้วยตนเอง และเป็นนายช่าง
สถาปนิกออกแบบตัวอาคารตึกแดง ซึ่งเป็นอาคารหลังแรกของโรงเรียน² พร้อมกับวางรากฐาน
การพัฒนาโรงเรียนแห่งนี้ตามแนวทางเดียวกับโรงเรียนอัสสัมชัญอีกด้วย

ช่วงระยะเวลาที่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเปิดโรงเรียนเซนต์คาเบรียลขึ้นนั้น โรงเรียนราชบุรี
มีการขยายตัวมากขึ้น³ กล่าวคือกรุงเทพฯในพ.ศ.2463 มีนักเรียนทั้งสิ้น 27,012 คน ในจำนวนนี้
มีนักเรียนโรงเรียนราชบุรีถึง 11,046 คน ร้อยละ 25 เป็นนักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนของคณะ
มิชชันนารี และมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญ⁴ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระราชบัญญัติ
โรงเรียนราชบุรีพ.ศ.2461 ได้ให้แนวทางในการจัดตั้งและบริหารโรงเรียน ดังนั้นแม้ว่าประเด็นสำคัญ
ของพระราชบัญญัติฉบับนี้จะมุ่งควบคุมโรงเรียนของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจีนก็ตาม
แต่ผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ สามารถจูงใจให้ภาคเอกชนมาร่วมลงทุนเพื่อการจัดการศึกษา⁵
ซึ่งก็รวมถึงภราดาคณะเซนต์คาเบรียลด้วย

¹ สมาคมอัสสัมชัญ. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 249.

² *แหล่งเดิม*.

³ ในปีเดียวกันภราดาคณะเซนต์คาเบรียลได้รับเชิญให้เข้าไปดูแลโรงเรียนเซนต์ปอล (Saint Paul)
ที่คณะสงฆ์พื้นเมืองตั้งขึ้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราอยู่ระยะหนึ่ง แต่เมื่อเกิดกรณีความขัดแย้งกับฝรั่งเศสในช่วงต้น
สงครามโลกครั้งที่ 2 โรงเรียนแห่งนี้จึงต้องปิดทำการเมื่อพ.ศ.2483 (หลุยส์ โบวีน. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 104.)

⁴ ปฐมพร อินทรากูร ณ อยุธยา. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 105.

⁵ *แหล่งเดิม*. หน้า 102.

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนราษฎร์ขยายตัวคือ รัฐยังมิได้เร่งจัดการศึกษาประชาบาล เนื่องจากปัญหาการปกครองท้องถิ่นยังไม่เรียบร้อย ปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียนไม่พอเพียง และจำหน่ายในราคาสูง ปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอน สวัสดิการและเงินเดือนครูประชาบาลมีอัตราไม่สูงนัก ทำให้ผู้ต้องการเป็นครูในโรงเรียนประชาบาลมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะครูที่มีคุณสมบัติส่วนมากสอนอยู่ในโรงเรียนราษฎร์ที่มีเงินเดือนสูงกว่า โดยเฉพาะโรงเรียนของคณะมิชชันนารี คุณภาพของนักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนประชาบาลจึงต่ำกว่าปกติ ทำให้ผู้ปกครองที่มีฐานะนิยมส่งบุตรหลานของตนมาเข้าเรียนในโรงเรียนราษฎร์

การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในพ.ศ.2475 นับเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ทางการเมือง การปกครองของไทย คณะราษฎรผู้ก่อการได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะให้ประชาชนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาเกินครึ่งของจำนวนประชาชนทั้งหมด หรืออย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี เพื่อผลดีสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย¹ แต่รัฐบาลของคณะราษฎรขณะนั้นไม่สามารถจัดการศึกษาให้ได้ผลดังกล่าวยังไปโดยลำพังได้ จึงเปิดโอกาสให้โรงเรียนราษฎร์ได้มีส่วนช่วยรัฐจัดการศึกษา²

ภายหลังจากการขยายสาขาของภราวาดาคณะเซนต์คาเบรียลที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล ซึ่งดำเนินไปได้ด้วยดีแล้วนั้น ภราวาดาคณะเซนต์คาเบรียลได้ขยายสาขาไปเปิดโรงเรียนใหม่ขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยสาเหตุจากศิษย์เก่าตระกูลนิมมานเหมินท์ ที่เคยศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญได้ทาบตามประกอบกับฝ่ายศาสนจักรภายใต้การนำของสังฆราชแฟรงส์ ได้ขยายพื้นที่ออกมาปฏิบัติงานที่ภาคเหนือในจังหวัดเชียงใหม่มาได้ระยะหนึ่งแล้ว จึงได้มอบที่ดินให้ภราวาดาคณะเซนต์คาเบรียลเปิดโรงเรียน “มงฟอร์ตวิทยาลัย” (Monfort College) ในพ.ศ.2475³ เพื่อช่วยในงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 89-90.

² ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ.2475-2479 ได้มีประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ จำนวน 3 ฉบับ คือฉบับที่ 1 พ.ศ.2475, ฉบับที่ 2 พ.ศ.2479, และฉบับที่ 3 พ.ศ.2494 ทั้ง 3 ฉบับได้กล่าวถึงนโยบายของรัฐที่มีต่อโรงเรียนราษฎร์ว่ารัฐจะใช้วิธีแบ่งแรงในการจัดการศึกษา โดยรัฐจัดเองบ้าง ให้เทศบาลและประชาบาลจัดขึ้นบ้าง และให้เอกชนจัดขึ้นตามความต้องการ ทั้งนี้เพราะยังมีเด็กอีกเป็นจำนวนมากยังไม่มีที่เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). เล่มเดิม. หน้า 317, 343 และ 353).

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ประวัติโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย. (2525). ใน สุวรรณสมโภช มงฟอร์ตวิทยาลัย 2475-2525. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ได้ผลดียิ่งขึ้น¹ อย่างไรก็ตามการเปิดโรงเรียนใหม่ของมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิกในครั้งนี้เกิดขึ้นภายหลังจากที่มิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ ได้เดินทางเข้าไปปฏิบัติงานก่อนหน้านี้แล้ว²

1.3 ระยะพ.ศ. 2476-2503

บทบาทของโรงเรียนจีนในช่วงที่ผ่านมา ยังคงก่อปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยสาเหตุหลักมาจากการที่โรงเรียนจีนถูกใช้เป็นแหล่งเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลต้องหาวิธีการควบคุมในรูปแบบต่างๆ อยู่เสมอ จนนำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับใหม่พ.ศ.2479 ที่ยังคงมุ่งควบคุมโรงเรียนจีนให้เข้มงวดมากขึ้น³

¹ ในปีเดียวกัน บาทหลวงมีราเบลได้เชิญภคินีคณะพระหฤทัยของพระเยซูเจ้าแห่งกรุงเทพฯ (The Sisters of the Sacred Heart of Jesus of Bangkok) มาเปิดโรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์เชียงใหม่ และเชิญภคินีคณะอูร์สุลินแห่งสหภาพโรมัน (Ursulines of the Roman Union) ที่ดูแลโรงเรียนมาร์แตเดอวีทาลัยมาเปิดโรงเรียนเรยีนา เซลี ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีทั้งสองแห่งด้วย (การศึกษาสังคมพลเชียงใหม่.(2545). ใน 336 ปี การศึกษาคาทอลิกไทย. หน้า 77-78)

² มิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ ได้ขยายการปฏิบัติงานไปที่เชียงใหม่ตั้งแต่พ.ศ.2410 โดยในพ.ศ.2422 ได้เปิดโรงเรียนสตรีอเมริกัน ปัจจุบันคือโรงเรียนดาราวิทยาลัย และในพ.ศ.2431 ได้เปิดโรงเรียนชายวังสิงห์คำ ปัจจุบันคือโรงเรียนปิ่นสร้อยแยสวิทยาลัย (ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2547). เล่มเดิม. หน้า 130-131).

³ ปัญหาโรงเรียนจีนยังคงมีอยู่และมีความรุนแรงในบางระยะ ความพยายามของรัฐในการลดจำนวนโรงเรียนจีนได้ประสบความสำเร็จโดยลดได้เหลือเพียงโรงเรียนเดียวเท่านั้น แต่ความภาคภูมิใจในฐานะผู้ชนะสงครามระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ทำให้โรงเรียนจีนเปิดขึ้นอีกอย่างมากมาย และเกี่ยวข้องกับการเมืองมากยิ่งขึ้น ทั้งนิยมก๊กมินตั๋ง และสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์จีน รัฐบาลจึงต้องผ่อนคลายความเข้มงวดลง ครั้นถึงพ.ศ.2492 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ชัยชนะบนผืนแผ่นดินใหญ่ รัฐบาลไทยซึ่งมีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ในพ.ศ.2495 และกลับมาใช้นโยบายที่เข้มงวดขึ้นอีก มีการออกข้อบังคับควบคุมตัวบุคคลและความคิดควบคุมไปกับการใช้หลักสูตร ตลอดจนการบริหารงานภายในโรงเรียนจีน ประกอบกับฐานะทางด้านการเงินที่เริ่มขาดการสนับสนุนมาตามลำดับ โรงเรียนจีนจึงไม่อาจฟื้นฟูปบทบาทการศึกษาขึ้นในสังคมไทย เช่นเวลาที่ผ่านมาได้อีก (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ปฐมพร อินทรางกูร ณ อยุธยา. (2525). เล่มเดิม. หน้า 79-85. และจี. วิลเลียม. สกินเนอร์. (2529). เล่มเดิม. หน้า 368-374.)

ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ไม่นาน ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนาคริสต์กับสังคมไทย อันเนื่องมาจากกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในพ.ศ.2483-2484¹ ช่วงต้นสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการปลุกกระดมประชาชนด้วยนโยบายชาตินิยมให้หันมาต่อต้านฝรั่งเศส และทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับฝรั่งเศส โดยเฉพาะศาสนาคริสต์ ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของมิชชันนารีชาวฝรั่งเศส ทำให้ต้องเดินทางออกจากประเทศไทย อาทิ ภคินีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ต้องลี้ภัยไปที่เวียดนาม ภคินีคณะอูร์สุลิน ไปที่อินโดนีเซีย สำหรับภราดาคณะเซนต์คาเบรียลที่เป็นชาวฝรั่งเศส 13 คน ก็ต้องลี้ภัยไปอยู่ที่เมืองปอนดิเชอรี ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นดินแดนในความปกครองของฝรั่งเศส และยังคงอยู่ต่ออีก เพราะเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ภราดาชาวสเปนและชาวไทยจึงต้องรับภาระในการดูแลรับผิดชอบโรงเรียนต่อไป²

ผู้ที่เข้ามามีบทบาทรับช่วงการดำเนินงานของโรงเรียนในช่วงระยะเวลานี้คือภราดาซิน บุนยานันท์ (Theophane Venard) ซึ่งเป็นภราดาชาวไทยคนแรก โดยต้องรับหน้าที่เป็นผู้ถือใบอนุญาตในตำแหน่งเจ้าของและผู้จัดการโรงเรียนของคณะเซนต์คาเบรียลแทนสังฆราชเปโตรส และยังเป็นอธิการโรงเรียนเซนต์คาเบรียล ขณะนั้นอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในพ.ศ.2486 ได้มีการอพยพภราดา นักเรียนจากโรงเรียนอัสสัมชัญและโรงเรียนเซนต์คาเบรียลไปเรียนในพื้นที่ปลอดภัยที่ศรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่งคณะเซนต์คาเบรียลได้รับมอบบ้านพักตากอากาศจากผู้มีจิตศรัทธาและซื้อที่ดินเพิ่มเติมประมาณ 600 ไร่ในบริเวณใกล้เคียงที่เคยเป็นไร่นาของบริษัชาวฝรั่งเศสไว้ หากแต่มิได้ใช้ประโยชน์มากนัก ปีต่อมาพ.ศ.2487 สถานที่แห่งนี้ก็ได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็น "โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา"³ ก่อนหน้าที่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลชาวฝรั่งเศสจะเดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทยเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลงในปีถัดมา

¹ ไทยได้เรียกร้องให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงและเมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณในเขมร แต่ถูกปฏิเสธ สถานการณ์ความขัดแย้งที่รุนแรงที่สุดเกิดขึ้นที่หมู่บ้านสองคอน อำเภอภูพานในขณะนั้น มีชาวไทยคาทอลิกรวมทั้งนักบวชจำนวน 7 คน ถูกบังคับให้ละทิ้งศาสนาแต่ได้ปฏิเสธ จึงถูกยิงถึงแก่ความตายพร้อมกันที่ป่าช้าของหมู่บ้าน ในพ.ศ.2532 พระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ 2 (John Paul II) ทรงสถาปนาให้ชาวไทยทั้ง 7 คนนี้เป็นบุญราศี (ไมตรี ไตรภพ. (2532). *บุญราศีทั้งเจ็ดแห่งประเทศไทย*. หน้า 13-39.)

² โรเบิร์ต กอสเต. (2547). *2000 ปีแห่งการประกาศพระวรสาร*. หน้า 329.

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ชาดรี อนุเชียร. (2537). *ประวัติโรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชาใน 50 ปี อัสสัมชัญศรีราชา*. หน้า 123-136.

การขยายตัวออกไปในส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในช่วงสงครามดังกล่าว ส่งผลให้ชื่อเสียงของโรงเรียนคณะเซนต์คาเบรียลลงหลักปักฐานในพื้นที่แห่งนี้ได้อย่างไม่ยากนัก โดยในพ.ศ.2491 ได้เปิด “โรงเรียนเซนต์หลุยส์” (Saint Louis College) ขึ้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา¹ ภายใต้ความร่วมมือของบาทหลวงเอช การ์ริเอ เจ้าอาวาสวัดเซนต์ แอนโทนี (Saint Antony) ที่ปีก่อนหน้านั้นได้เชิญให้ภคินีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร มาดูแลโรงเรียนสตรีเซนต์ แอนโทนีที่เปิดดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว

โรงเรียนที่เกิดขึ้นใหม่แห่งต่อมา ยังคงเป็นผลมาจากความร่วมมือของคณะสงฆ์พื้นเมือง กล่าวคือภราดาคณะเซนต์คาเบรียลได้ตอบรับคำเชิญของบาทหลวงเจเตียน กรวงซ์ เจ้าอาวาสวัดแม่พระประจักษ์ จังหวัดลำปาง ให้มาเปิดโรงเรียนเพื่อรองรับเด็กนักเรียนชายของโรงเรียนอรัญนันทน์ เพื่อแยกเป็นโรงเรียนชาย-หญิง “โรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง” จึงถือกำเนิดขึ้นในพ.ศ.2501²

1.4 ระยะพ.ศ. 2504 - 2522

การจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ระยะก่อนพ.ศ.2503 นั้นดำเนินไปตามนโยบายของรัฐ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จประการหนึ่งของรัฐที่ต้องการพัฒนาการศึกษาระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บทบาทของโรงเรียนราษฎร์ในการจัดการศึกษาช่วงระยะนี้จึงยังคงอยู่ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับที่รัฐกำหนดไว้เป็นส่วนใหญ่

รัฐได้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา จึงได้มอบหมายให้สภาการศึกษาแห่งชาติ³ ปรับปรุงแผนการศึกษาชาติให้มีความเหมาะสมกับกาลสมัย และความก้าวหน้าของการศึกษาศสมัยใหม่ เรียกว่า “แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับพ.ศ.2503” โดยมีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2503 แต่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2504⁴ พร้อมกับได้ปฏิรูประบบโรงเรียนโดยลดจาก 5 ระดับชั้นเรียนเป็น 4 ระดับชั้นเรียนคือ อนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา โดยระดับประถมศึกษาได้ปรับเพิ่มจาก 4 ชั้นเรียนเป็น 7 ชั้นเรียน เพื่อมุ่งขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นเป็น 7 ปี⁵ การจัดการศึกษาของรัฐในระยะนี้จึงดำเนินไป โดยใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับพ.ศ.2503

¹ ภักดี ทุมกานนท์. (2541). โรงเรียนเซนต์หลุยส์ แปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา. ใน *ทำเนียบรุ่น 50 ปี เซนต์หลุยส์*. หน้า 8-9.

² ดุราลัยเอียดเพิ่มเติมใน ประวัติโรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง. (2544). *ศตวรรษสมโภช*. หน้า 262-272.

³ ก่อตั้งในพ.ศ. 2502 ปัจจุบันคือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ. (2533). *98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ*. หน้า 195.

⁵ *แหล่งเดิม*. หน้า 193

เป็นแม่บท ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาครั้งสำคัญ เพราะเป็นการวางแผนในการสร้างกำลังคนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรก (พ.ศ.2504-2509)¹

การขยายสาขาโรงเรียนของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลยังคงดำเนินต่อมา โดยในช่วงระยะเวลานี้ การเกิดขึ้นของโรงเรียนแห่งใหม่สะท้อนให้เห็นเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่าสถาบันในคณะเซนต์คาเบรียลได้อย่างชัดเจน² โดยเริ่มมาจากความพยายามในการก่อตั้งโรงเรียนบนพื้นที่ฝั่งธนบุรีที่มีมานานพอสมควร และเมื่อนายไถง สุวรรณทัต ศิษย์เก่าอัสสัมชัญกรุงเทพฯ ซึ่งขณะนั้นอยู่ระหว่างการเปิดโครงการจัดสรรที่ดินขนาดใหญ่ย่านฝั่งธนบุรี ได้บริจาคที่ดินจำนวน 56 ไร่เศษให้แก่คณะเซนต์คาเบรียล “โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี” จึงได้ถือกำเนิดขึ้น ในพ.ศ.2504³ พร้อมกับได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายศิษย์เก่าและผู้ปกครองด้วย

ส่วนการก่อตั้ง “โรงเรียนอัสสัมชัญระยอง” ในพ.ศ.2506⁴ เกิดจากการทาบทามและติดต่อประสานงานของกลไกภาครัฐที่ดำเนินการผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด⁵ โดยนายส่ง เหล่าสุนทรผู้ว่าราชการจังหวัดระยองในขณะนั้น ได้เห็นความก้าวหน้าของโรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา และเห็นว่าควรจะให้มีโรงเรียนประเภทนี้ในจังหวัดที่ตนเองรับผิดชอบ จึงได้ดำเนินการจัดหาที่ดินให้ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล พร้อมกับทาบทามให้ภคินีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร มาเปิดโรงเรียนสตรีพร้อมกันในปีเดียวกันอีกด้วย

¹ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ; และ กำแหง พลงกุล. (2507). งานในด้านพัฒนาการศึกษา. ใน *ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์*. หน้า 98-101.

² สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย. (2545, กันยายน). 100 ปีแห่งพันธกิจศักดิ์สิทธิ์คณะเซนต์คาเบรียลประเทศไทย. *ผู้จัดการ*. 20 (228) : 88.

³ ตูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ประวัติโรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี. (2542). ใน *36 ปี อัสสัมชัญธนบุรี*. หน้า 19-30.

⁴ ตูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ประวัติโรงเรียนอัสสัมชัญระยอง. (2546). ใน *40 ปี อัสสัมชัญระยอง 2506-2546*. หน้า 53-69.

⁵ สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย (2545) *เล่มเดิม*.

ความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์พื้นเมืองกับภราดาคณะเซนต์คาเบรียลนำไปสู่การเปิดโรงเรียนแห่งใหม่ที่จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดนครราชสีมาตามลำดับ กล่าวคือในพ.ศ.2508 สังฆราชเกลาดิอูส บาเย ประมุขมิสซังอุบลราชธานีในขณะนั้น ได้ติดต่อให้ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามาบริหารโรงเรียนสัพพัญญูวิทยาสงเคราะห์ ที่เปิดทำการมาตั้งแต่พ.ศ.2500 โรงเรียนแห่งนี้จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนอัสสัมชัญอุบลราชธานี”¹ ถัดมาในพ.ศ.2509 สังฆราชอาแลง วังกาแวร์ ประมุขมิสซังนครราชสีมาในขณะนั้น ได้มอบที่ดินเพื่อให้ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในพื้นที่ ซึ่งสามารถเปิดสอนได้ในปีถัดมาคือ “โรงเรียนอัสสัมชัญนครราชสีมา”² และในพ.ศ.2536 ได้ขยายหลักสูตรโดยเปิดแผนกพาณิชยการขึ้น

โรงเรียนระดับสามัญศึกษาแห่งสุดท้ายที่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลจัดตั้งขึ้น โดยมีมูลเหตุที่คล้ายกับการเปิดโรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี คือ “โรงเรียนอัสสัมชัญสำโรง” ในพ.ศ.2522³ นายวิชัย มาลีนนท์ ซึ่งดำเนินธุรกิจพัฒนาที่ดินย่านเทพารักษ์ จังหวัดสมุทรปราการ ได้บริจาคที่ดินจำนวน 14 ไร่เศษให้แก่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล โรงเรียนแห่งนี้ทางคณะฯ มีนโยบายให้คณะครูเป็นผู้ดำเนินงาน โดยไม่มีภราดาอยู่ประจำเหมือนกับโรงเรียนแห่งอื่นๆ ที่เปิดขึ้นก่อนหน้านี้

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

เมื่อภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามาดำเนินงานด้านการศึกษาในประเทศไทยได้ระยะหนึ่ง กระแสความนิยมในการเข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญเพิ่มมากขึ้น และนำไปสู่การขยายสาขาด้วยการเปิดโรงเรียนแห่งใหม่ตามมาเป็นระยะดังกล่าวมาแล้วนั้น ได้ส่งผลให้การดำเนินงานของคณะภราดาประสบกับปัญหาและอุปสรรค ทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน กล่าวคือ

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ประวัติโรงเรียนอัสสัมชัญอุบลราชธานี.(2544). ใน ศตวรรษสมโภช. หน้า 324-339.

² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ประวัติโรงเรียนอัสสัมชัญนครราชสีมา. (2546). ใน อนุสรณ์ 36 ปี อัสสัมชัญนครราชสีมา. หน้า 30-34.

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อัสสัมชัญ สำโรง. (2534). ใน 12 ปี รำลึกโรงเรียนอัสสัมชัญสำโรง. หน้า 51-58.

2.1 ปัจจัยภายนอก : การดำเนินนโยบายของรัฐ

เมื่อรัฐได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรก พ.ศ.2461 เป็นต้นมา โรงเรียนของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลไม่ได้รับผลกระทบเท่าใดนัก แม้ในระยะต่อมาจะมีการออกกฎระเบียบข้อบังคับฉบับต่างๆ ติดตามมาอย่างต่อเนื่องก็ตาม ทั้งนี้รัฐได้กำหนดนโยบายให้เอกชนมีส่วนร่วมแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษามาโดยตลอด แต่เนื่องจากการที่รัฐก็มิได้กำหนดสัดส่วนที่แน่นอนไว้จึงก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติอยู่เป็นอันมากกล่าวคือ การจัดการศึกษาของรัฐและเอกชนไม่มีความสัมพันธ์กันต่างฝ่ายต่างจัดตามกำลังความสามารถของตน เมื่อใดที่รัฐมีงบประมาณมากก็จะทุ่มให้กับการศึกษาของรัฐอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา โดยไม่คำนึงถึงโรงเรียนเอกชนบางแห่งที่ได้รับผลกระทบ เพราะนักเรียนจำนวนมากพากันไปเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลซึ่งไม่เก็บค่าเล่าเรียน นักเรียนในโรงเรียนเอกชนจึงลดน้อยลง ส่งผลให้โรงเรียนของคณะเซนต์คาเบรียลในส่วนภูมิภาคที่เปิดขึ้นในช่วงหลังต้องพบกับปัญหาดังกล่าวนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทางคณะฯ จึงได้แก้ไขด้วยการเปิดรับนักเรียนหญิงเข้ามาศึกษาาร่วมกันกับนักเรียนชาย ซึ่งดำเนินการมาได้ระยะหนึ่งแล้ว

2.2 ปัจจัยภายใน : การบริหารจัดการโรงเรียน

ด้านการจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลทุกแห่งได้ให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง แต่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้หลักสูตรภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสในแต่ละชั้นเรียนต่ำกว่าระดับความรู้ของนักเรียนในโรงเรียนคณะเซนต์คาเบรียล คณะฯ ได้แก้ปัญหาโดยการส่งตำราจากต่างประเทศมาใช้สอนนักเรียนแทน ซึ่งเป็นวิธีเดียวกับโรงเรียนของภคินีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร์¹ ปฏิบัติ

อย่างไรก็ดี หลักสูตรที่ทางโรงเรียนวางไว้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากแนวคิดของทางตะวันตกที่บางครั้งยังไม่สอดคล้องกับสภาพการพัฒนาคนให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย เนื่องจากเป็นการศึกษาที่เน้นความจำมากกว่าความคิด

¹ วิวัฒน์ แพรศิริ. (2543). *เล่มเดิม*. หน้า 325.

ด้านบุคลากร

ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลให้ความสำคัญกับบุคลากรโดยเฉพาะคณะครูที่ส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ สมควรกับคุณวุฒิ อย่างไรก็ตามในแต่ละปีจะมีบุคลากรส่วนหนึ่งลาออกไปรับราชการ เนื่องจากมีความมั่นคงและสวัสดิการที่ดีกว่า รวมไปถึงความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ และได้รับบำเหน็จบำนาญภายหลังเกษียณอายุ ทางโรงเรียนจึงต้องจัดหาครูมาทดแทนอยู่ตลอดเวลา สำหรับครูที่ปฏิบัติงานมานาน เมื่อมีวัยวุฒิสูงขึ้น ประสิทธิภาพจะถดถอยลง ปรับตัวได้ช้าไม่ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม อีกทั้งยังไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาดตนเองในด้านความรู้เชิงวิชาการ

เมื่อทางคณะเซนต์คาเบรียล มีนโยบายปรับปรุงด้านสวัสดิการของคณะครูให้มีความมั่นคงเพิ่มขึ้น การลาออกก็ลดน้อยลง รวมทั้งการส่งเสริมให้คณะครูได้มีโอกาสได้พัฒนาศักยภาพของตนเองตามควรแก่ความรู้ความสามารถ¹

ด้านนักเรียน

เมื่อกระแสความนิยมของการเข้าศึกษาโรงเรียนของคณะเซนต์คาเบรียลมีเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จนทางคณะฯ ได้ขยายสาขาด้วยการเปิดโรงเรียนขึ้นใหม่ตามมาอีกหลายแห่งดังกล่าวแล้ว แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ปกครองที่ต้องการให้บุตรหลานเข้ามารับศึกษา ทางโรงเรียนจึงได้แก้ปัญหาด้วยการใช้ระบบสอบคัดเลือก

การดำเนินการจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในแต่ละช่วงเวลา ได้พบกับอุปสรรคและปัญหาที่แตกต่างกันไป แต่คณะภราดาก็พยายามหาทางแก้ไขและยังมีความมุ่งมั่นที่จะให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไป

¹ ภราดาวิริยะ ฉันทวโรดม. (2548, 3 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย ธนพล ทับทิม

3. การขยายงานระดับอาชีวศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล

3.1 โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ (พ.ศ. 2482-ปัจจุบัน)

แนวคิดในการขยายงานจากระดับสามัญศึกษาไปสู่ระดับอาชีวศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล เริ่มต้นมาจากการที่ภราดาโรเกเตียง มารี (Rogatien Marie) ชาวฝรั่งเศสได้เดินทางเข้ามาปฏิบัติงานที่โรงเรียนอัสสัมชัญในพ.ศ.2453 ได้ริเริ่มที่จะเปิดสอนตัวเลขและสานงานต่อจากภราดาอิวเบิร์ตในการสอนวิชาพิมพ์ดีดให้นักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญได้มีวิชาชีพควบคู่ไปกับความรู้ด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอนได้ดำเนินมาโดยลำดับ จนถึงพ.ศ.2482 จึงได้แยกตัวออกมาเปิดเป็นโรงเรียนพาณิชยการ ใช้ชื่อว่า “Assumption Commercial College” ในระยะแรกโรงเรียนใหม่แห่งนี้ยังคงใช้พื้นที่ของโรงเรียนอัสสัมชัญเป็นที่ทำการ ก่อนที่จะแยกออกไปใช้เป็นที่ของสนามกีฬาที่เรียกว่า Villa Montfort ในพ.ศ.2485 โดยการย้ายสถานที่ครั้งนี้มีจุดประสงค์หลักเพื่อป้องกันไม่ให้กองทัพญี่ปุ่นที่เข้ามายึดครองประเทศไทยตั้งแต่พ.ศ.2484 เข้ามาตั้งกองกำลังในพื้นที่ดังกล่าว

หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนยังคงเป็นการใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนโดยตลอด รวมถึงวิชาชีพ อาทิ บัญชี เลข และพิมพ์ดีด หลักการพาณิชย กฏหมายพาณิชย วรรณคดีและศีลธรรม ซึ่งเป็นวิชาต้นแบบของการศึกษาด้านพาณิชยการมาจนถึงปัจจุบัน แต่ในระยะแรกหลักสูตรของทางโรงเรียนยังไม่ได้ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากกระทรวงศึกษาธิการ จนมาถึงสมัยที่รัฐมนตรีนโยบายเร่งรัดพัฒนาการศึกษา ทำให้ฐานการศึกษาขยายตัวสูงขึ้น มีการแบ่งออกเป็นสายสามัญศึกษาและสายอาชีวศึกษา โรงเรียนพาณิชยการเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากทั้งในส่วนของรัฐและของเอกชน กระทรวงศึกษาธิการจึงวางระเบียบข้อบังคับว่าด้วยสถานศึกษาเอกชนให้รัดกุมยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับสิทธิประโยชน์ในด้านการบริหาร โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการจึงต้องปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ อาทิ กำหนดจำนวนหน่วยกิตในแต่ละวิชาที่สอน เพิ่มหลักสูตรวิชาทหาร (ร.ด.) นอกจากนี้ โรงเรียนยังเริ่มเปิดรับนักศึกษาหญิงเข้าศึกษาตั้งแต่พ.ศ.2516 เป็นต้นมา¹

ก่อนหน้านี้ในพ.ศ.2512 โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการได้ขยายฐานการศึกษาออกไปถึงระดับปริญญาตรี และได้แยกส่วนออกไปตั้งเป็นวิทยาลัยอัสสัมชัญบริหารธุรกิจ ซึ่งจะได้นำกล่าวต่อไป

¹ ประวัติโรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ. (2544). ใน *ชุมชนศิษย์เก่า ACC*. หน้า 31-32.

อย่างไรก็ดี แนวโน้มของนักเรียนที่สนใจเข้าศึกษาในโรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชย์การมีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากการปรับเปลี่ยนค่านิยมของการเข้าเรียนในระดับอาชีวศึกษา ประกอบกับนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมไปถึงสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนที่เปิดทำการเพิ่มมากขึ้น ทางโรงเรียนจึงได้มีนโยบายหันมาให้ความสำคัญกับการศึกษาภาษาจีนเพื่อนำไปประกอบอาชีพได้ โดยมีแผนการที่จะขยายหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาวิชาภาษาจีนจนถึงระดับปริญญาตรีต่อไป¹

3.2 โรงเรียนอัสสัมชัญเทคนิคนครพนม (พ.ศ. 2522-ปัจจุบัน)

ภารกิจสำคัญของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในประเทศไทย นอกจากการดำเนินการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว ยังมีงานด้านสังคมสงเคราะห์ในการดูแลเยาวชนผู้ยากไร้และด้อยโอกาส โดยเริ่มจากการเปิดศูนย์ฝึกอาชีพที่ชนบุรีและระนองตามลำดับ แต่ดำเนินการไปได้ไม่นานนัก ศูนย์ทั้งสองก็ปิดตัวลง จนเมื่อรัฐได้ตั้งโรงพยาบาลสำหรับคนโรคเรื้อนขึ้นที่จังหวัดขอนแก่น ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลชาวฝรั่งเศส 2 คนคือภราดาเอมมานูเอลและภราดาวิกตอเรียได้มีศรัทธาที่จะอุทิศตนในการดูแลผู้ที่เป็นโรคเรื้อน รวมถึงบุตรหลานที่มักจะถูกรังเกียจจากสังคม จึงเดินทางมาที่ขอนแก่นในพ.ศ.2511 เพื่อเปิดสถานสงเคราะห์สำหรับดูแลบุคคลเหล่านี้ พร้อมกับฝึกอาชีพให้กับบุตรหลาน² และต่อมาในพ.ศ.2522 ได้พัฒนามาเป็น “ศูนย์ฝึกอาชีพวิริยานุชนสถาน”

การศึกษานอกระบบที่ดำเนินงานโดยศูนย์ฝึกอาชีพวิริยานุชนสถานแห่งนี้ ได้พัฒนาเยาวชนผู้ยากไร้และด้อยโอกาสให้มีวิชาชีพออกไปรับใช้สังคมไทยมากกว่า 18 รุ่นๆ ละประมาณ 20 คน คณะฯ ได้ตระหนักถึงประโยชน์ของการรับใช้สังคมเช่นนี้ และให้การสนับสนุนส่งเสริมในทุกๆ ด้านตลอดมา เพราะถือได้ว่าเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์โดยตรงของนักบุญหลุยส์ มารี กรีญอง เดอ มงฟอร์ต อีกทั้งยังเป็นการสร้างชีวิตและอนาคตให้แก่เด็กผู้ยากไร้และด้อยโอกาส เพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่ดีมีคุณค่าแก่สังคมอีกด้วย แต่ในระยะหลังๆ ขอนแก่นเจริญขึ้นมาก มีสถาบันฝึกอาชีพเพิ่มขึ้นทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ เยาวชนที่มารับการฝึกในช่วงนี้มาจากจังหวัดที่ห่างไกลออกไป คณะฯจึงได้พิจารณาเห็นควรให้ย้ายสถานที่ไปตั้งในที่ใหม่ที่จังหวัดนครพนมในพ.ศ.2541

¹ ภราดาวิริยะ ฉันทวโรดม. (2548, 3 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย ธนพล ทับทิม

² หลุยส์ โบวโน. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 114.

และให้ชื่อว่าศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพอัสสัมชัญ (Assumption Vocational Center) ซึ่งต่อมาได้รับการพัฒนาให้เข้าสู่วการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับอาชีวศึกษาในพ.ศ.2544 มีชื่อว่า "โรงเรียนอัสสัมชัญเทคนิคนครพนม" เปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยยังคงยึดถือนโยบายเดิมกล่าวคือ เด็กนักเรียนที่รับเข้ามาเรียนต้องเป็นเด็กมาจากครอบครัวที่ฐานะยากจน บิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่สามารถจะส่งให้เรียนต่อในระดับสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยคณะฯ จะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดในระหว่างการศึกษาเป็นนักเรียนประจำของโรงเรียนแห่งนี้¹

4. การขยายงานระดับอุดมศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล

4.1 มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2515-ปัจจุบัน)

ในพ.ศ.2512 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชนฉบับแรก ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์เซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทยได้เริ่มโครงการดำเนินการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก² โดยใช้ชื่อว่า Assumption School of Business (ASB.) ใช้หลักสูตร Bachelor of Science in Commerce (BSC.) ที่ปรับปรุงจากหลักสูตรของ University of Santa Clara, California, USA. มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียน 51 คน เป็นชายล้วน ตั้งอยู่บริเวณโรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ

โครงการดังกล่าวได้รับอนุมัติให้จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการโดยกระทรวงศึกษาธิการในพ.ศ.2515 และตั้งชื่อใหม่เป็นวิทยาลัยอัสสัมชัญบริหารธุรกิจ (Assumption Business Administration College : ABAC) และย้ายที่ตั้งมาอยู่ที่แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ โดยได้อิโณนักศึกษาและอาจารย์จาก ASB มาทั้งหมด แล้วเปิดดำเนินการสอนตามหลักสูตรใหม่ที่ได้รับการอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน 2515 ในคณะบริหารธุรกิจซึ่งมี 4 สาขาวิชาคือ สาขาวิชาการตลาด สาขาวิชาการบริหารทั่วไป สาขาวิชาการเงินและการธนาคาร และสาขาวิชาการบัญชี จึงถือว่าวิทยาลัยแห่งนี้ได้รับ

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน โรงเรียนอัสสัมชัญเทคนิคนครพนม. (2544). ใน ศตวรรษสมโภช. หน้า 400-412.

² ก่อนหน้านั้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มิชชันนารีนักายโปรแตสแตนต์ คณะเพรสไบทีเรียน ได้มีแนวคิดที่จะก่อตั้งสถาบันระดับอุดมศึกษา แต่ต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคทางด้านการเมืองและกฎหมาย จนถึงพ.ศ.2517 จึงได้จัดตั้งวิทยาลัยพายัพขึ้นและได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยในพ.ศ. 2527 (ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2547). เสริมเติม. หน้า 133-134.)

การสถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการตั้งแต่พ.ศ.2515 เป็นต้นมา¹ นับเป็นการบุกเบิกงานการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ท้าทายสำหรับภราดาคณะเซนต์คาเบรียลไม่น้อย เพราะแม้จะมีประสบการณ์ในการดำเนินงานการศึกษาในประเทศไทยมากกว่า 70 ปี แต่ก็เป็นการศึกษาในระดับสามัญศึกษาเป็นหลัก

วิทยาลัยอัสสัมชัญบริหารธุรกิจได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาโดยลำดับ จนได้รับการยกฐานะเป็น “มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ” (Assumption University) ในพ.ศ.2533 ผู้ที่มีบทบาทในการบริหารสถาบันอุดมศึกษาแห่งนี้คือ ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ ท่านได้กล่าวว่า “ภราดาสามารถบริหาร ABAC ให้ก้าวหน้าดังที่เห็นอยู่ได้ก็เพราะภราดาคณะเซนต์คาเบรียลให้อิสระในการบริหารอย่างเต็มที่ ไม่ต้องผ่านกระบวนการของคณะกรรมการที่ยุ่งยากซับซ้อนซึ่งมักเป็นปัจจัยที่ฉุดรั้งการพัฒนา”²

ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญถูกมองว่าเป็นสถาบันการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับนักศึกษาที่มีฐานะดีเท่านั้น แม้ว่าในภาพรวมอาจถือได้ว่า สถาบันแห่งนี้มีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในส่วนของการใช้จ่ายด้านการศึกษาที่ถูกกว่าการเดินทางไปศึกษาต่างประเทศ

5. การบริหารงานภายในคณะเซนต์คาเบรียล

ในพ.ศ.2491 คณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทยได้มีการปรับระดับของคณะจากเขตแห่งสยาม (District of Siam) เป็นแขวงแห่งประเทศไทย (Province of Thailand) มีอธิการเจ้าคณะแขวงเป็นผู้ดูแลภราดาทั้งหมด และในเวลาใกล้เคียงกัน คณะฯ ได้ตั้งบ้านฝึกอบรม (House of Formation) ขึ้นเพื่อฝึกหัดผู้ที่จะมีชีวิตเป็นภราดา ก่อนหน้านั้นนวกชน (Novice) ได้รับการฝึกอบรมกับกลุ่มนวกชนอินเดียในประเทศอินเดีย เมื่อจบนวกภาพแล้วก็อยู่ต่อในอินเดียอีก 2-3 ปี จากนั้นจึงเข้าศึกษาต่อด้านศาสนา และเข้ามหาวิทยาลัยโลโยลาของคณะเยซุอิตที่มีทราสเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ในพ.ศ.2528 มีการเปิดนวกสถานที่สันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ที่มาเข้านวกสถานนี้ต้องผ่านการศึกษาด้านปรัชญาและเทวศาสตร์ที่วิทยาลัยแสงธรรมมาแล้ว 4 ปี โดยมีการเปิดบ้านนักศึกษาขึ้นที่นี้ด้วยชื่อ “บ้านเซนต์คาเบรียล” อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม หลังจากจบนวกสถานแล้ว ภราดาจะเข้าปฏิบัติงานตามโรงเรียนของแขวงโดยศึกษาเพิ่มเติมไปด้วย ภราดาที่ถวายเป็นดวลอดชีพแล้ว

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ชาวลิต หมื่นนุช. (2536). ภราดา ดร.ประทีป ม.โกมลมาศ กับพัฒนาการของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. ใน *ครู อาจารย์นักบริหารการศึกษาและนักบริหารการพัฒนา*. หน้า 471-507.

² สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย. (2545). *เล่มเดิม*. หน้า 77.

อาจไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ เช่น ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย อเมริกา เบลเยียม อิตาลี ในช่วงต่อมา ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลที่เป็นชาวไทยได้มีส่วนบริหารงานโรงเรียนร่วมกับภราดาชาวต่างประเทศ ซึ่งมีจำนวนลดน้อยลงตามลำดับ เนื่องจากไม่มีการส่งเข้ามาเพิ่มเติมและผลัดเปลี่ยนกันมาเหมือนแต่ก่อน ส่วนภราดาที่มีอยู่เดิมก็สูงอายุและจากไป ประกอบกับคณะฯ มีนโยบายให้ภราดาคนไทยจัดการศึกษาในประเทศไทยเอง จึงจัดตั้งมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทยขึ้นเมื่อพ.ศ.2503 ให้มีหน้าที่รับผิดชอบทั้งในด้านการศาสนาและการศึกษาในประเทศไทย

ภราดามิศักดิ์ ว่องประชาบุญกุล ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลสรุปได้ดังนี้คือ

มูลนิธิฯ จะบริหารในรูปคณะกรรมการ และกรรมการบริหารมีอธิการเจ้าคณะแขวงเป็นประธาน โดยตำแหน่ง และที่ปรึกษาอีก 6 คน ซึ่งมีการเลือกตั้งทุก 3 ปี รวมทั้งอธิการเจ้าคณะแขวงด้วย มีการประชุมกันทุกเดือน ใช้เวลา 1 วัน ทั้งเช้าและบ่าย โดยประชุมคณะที่ปรึกษาก่อนแล้วประชุมอธิการของโรงเรียนและสถาบัน การศึกษาทุกแห่งของมูลนิธิฯ เรื่องที่ประชุมมีทั้งเรื่องเกี่ยวกับการบริหารของมูลนิธิฯ ส่วนเรื่องของโรงเรียนเป็นการประชุมภายในเฉพาะของภราดา ถ้ามีสิ่งใดต้องแก้ไขหรือปฏิบัติจะมอบหมาย และรับมอบหมายกันโดยมีความเห็นชอบ และยอมรับตามระเบียบของคณะอย่างเป็นระบบระเบียบ¹

โรงเรียนในมูลนิธิภราดาคณะเซนต์คาเบรียลมีประวัติการก่อตั้งจากศรัทธาและความปรารถนาที่จะช่วยเหลือเด็กยากจนให้มีที่พำนักอาศัย และได้เรียนหนังสือโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา การจัดการเรียนการสอนและดำเนินกิจการโรงเรียนมีลักษณะเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ต่อๆ กันมา โรงเรียนจึงทำหน้าที่เป็นสถาบันครอบครัวด้วยคือ ผู้เรียน ผู้สอน รวมทั้งผู้บริหาร มีความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในฐานะที่ได้ผ่านการศึกษาร่วมจากสถาบันเดียวกัน การปกครองภายในโรงเรียนระยะแรกเป็นการบริหารแบบครอบครัว² ภาวะของผู้นำของผู้บริหารเป็นแบบประเพณีนิยมคือ ยึดถือระเบียบแบบแผน อาวุโส และประสบการณ์เป็นสำคัญ ความสัมพันธ์ในโรงเรียนเกิดจากความยึดถือและศรัทธาร่วมกันในตัวบุคคลคือ ภราดาผู้บริหารโรงเรียน

¹ มีศักดิ์ ว่องประชาบุญกุล. (2527). เล่มเดิม. หน้า 2 – 3.

² สุรกิจ ศรีสรานุกุลวงศ์. (2537). การวิเคราะห์รูปแบบพฤติกรรมบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย ตามแนวคิดของลิเคิร์ท. หน้า 1.

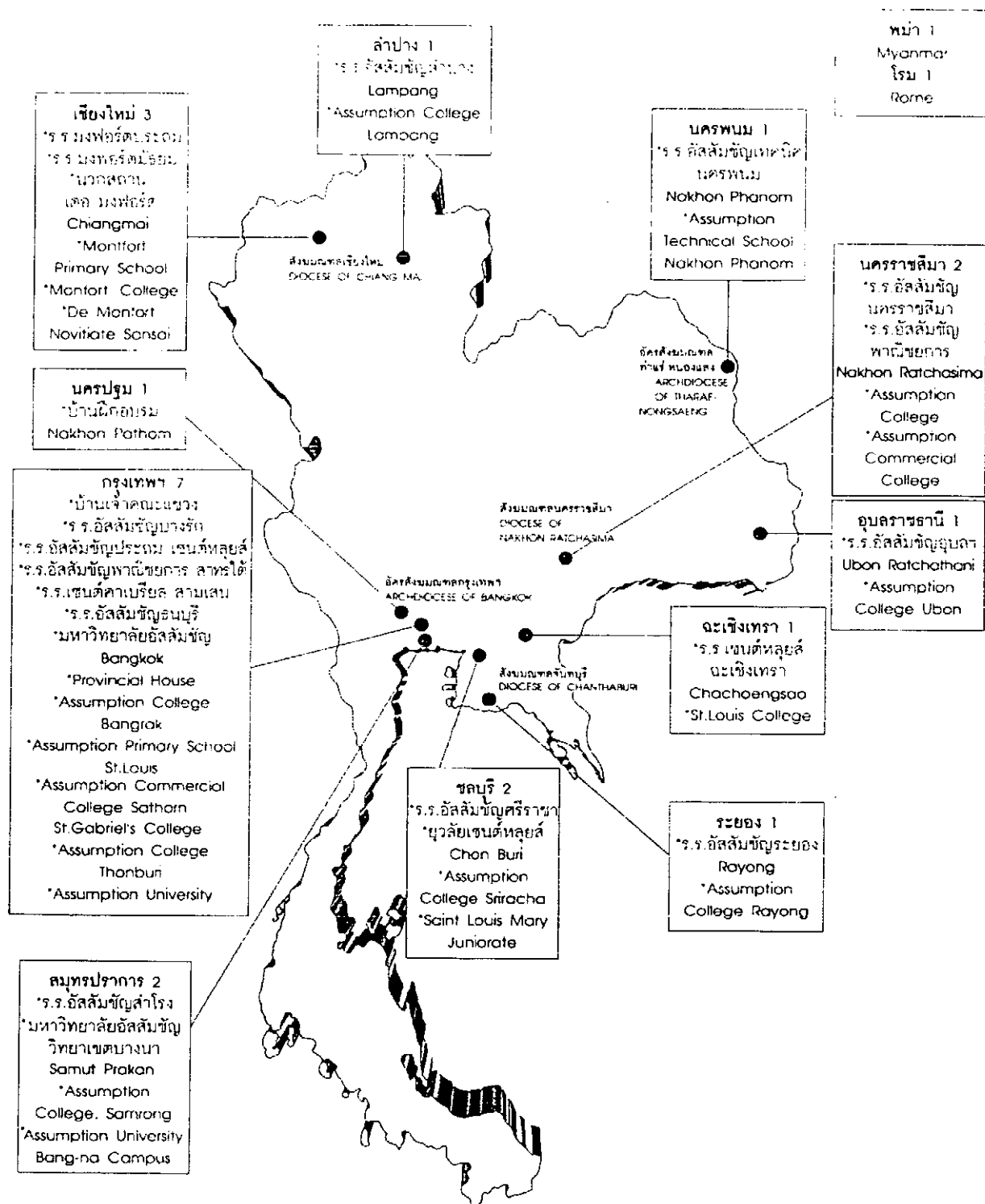
ด้วยลักษณะดังกล่าว ทำให้การบริหารโรงเรียนของมูลนิธิดนตรีเคาเบรียลมีสายการบังคับบัญชาที่สั้น ง่าย คือ จากอธิการหรือครูใหญ่ไปถึงครูน้อยและเจ้าหน้าที่ การบริหารงานขึ้นอยู่กับบุคคลคนเดียว ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบาย วางแผน กำหนดความมุ่งหมาย วางเป้าหมาย และวิธีดำเนินการ ผู้บริหารเป็นศูนย์กลางที่จะทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ไม่ว่าจะเป็นการบังคับ ขอร้อง ลงโทษ หรือให้รางวัล เพื่อให้ครูสอนหนังสืออย่างกวดขัน ให้นักเรียนอ่านเขียนแตกฉาน สอบได้ดี ทั้งครูและนักเรียนมีระเบียบวินัย เชื่อฟังผู้บังคับบัญชา ซึ่งมีอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการ โครงสร้างของการบริหารเป็นสายตรงถึงครูและนักเรียน

นับได้ว่าลักษณะเฉพาะของโรงเรียนมูลนิธิดนตรี ที่ทำให้การดำเนินการจัดการศึกษาของมูลนิธิตายตัว มีสถาบันการศึกษาเพิ่มขึ้นและมีบทบาทต่อการบริหารการศึกษาในสังคมที่กว้างขวาง และสลับซับซ้อน มากขึ้นเช่นในปัจจุบัน เจ้าคณะแขวงที่เป็นชาวไทยมีรายนามต่อไปนี้

1. ภราดาอำนาจ	ปิ่นรัตน์	พ.ศ. 2508-2517
2. ภราดาประทีป	ม.โกมลมาศ	พ.ศ. 2517-2520
3. ภราดาวิริยะ	ฉันทโรดม	พ.ศ. 2520-2529
4. ภราดาสุรสิทธิ์	สุขชัย	พ.ศ. 2529-2538
5. ภราดาศิริชัย	พอนซีกา	พ.ศ. 2538-2544
6. ภราดาศักดิ์ดา	กิจเจริญ	พ.ศ. 2544

ในปีการศึกษา 2544 มีโรงเรียน/สถาบัน นักเรียน/นักศึกษา ครู/อาจารย์ ในความรับผิดชอบของมูลนิธิดนตรีเคาเบรียลแห่งประเทศไทย จำนวน 12 โรงเรียน (ไม่รวมโรงเรียนอัสสัมชัญ เทคนิคนครพนม) มหาวิทยาลัย 1 แห่ง สถาบันฝึกอบรมด้านจิตใจจำนวน 3 แห่ง ซึ่งมีจำนวนนักเรียนในระบบโรงเรียนทั้งสิ้น 43,641 คน จำนวนนักศึกษาระดับปริญญาตรี 15,135 คน ระดับปริญญาโท 1,965 คน และระดับปริญญาเอกจำนวน 57 คน รวมจำนวนนักศึกษาทั้งสิ้น 17,157 คน (รวมนักศึกษาต่างชาติจาก 47 ประเทศจำนวน 906 คนด้วย) และจำนวนครูที่จัดการศึกษาในระบบโรงเรียน 2,794 คน จำนวนอาจารย์ 1,119 คน¹ (รวมทั้งอาจารย์พิเศษด้วย)

¹ วิเศษฐ์ ศรีวิชัยรัตน์ และอินทรีย์ บัวสมบุญ. (2544). การจัดการศึกษาโรงเรียนมูลนิธิดนตรีเคาเบรียล.

ภาพประกอบ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านและสถาบันการศึกษาในคณะเซนต์คาเบรียล

ที่มา : สหพันธ์อธิการเจ้าคณะนักบวชในประเทศไทย (2545). นักบวชหญิงและชายในประเทศไทย.
 หน้า 128.

6. ผลการดำเนินการจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล

การศึกษาเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ มีเจตคติที่ถูกต้องเหมาะสม ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การให้การศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดให้แก่ประชาชนอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานคุณภาพชีวิตที่ดีอันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน แต่จากระยะเวลาที่ผ่านมารัฐไม่สามารถจัดการศึกษาให้ประชาชนได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะมีอุปสรรคด้านกำลังเงินและกำลังคน จึงเปิดโอกาสให้เอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในลักษณะแบ่งแรงกับเอกชน โดยรัฐจะควบคุมผ่านทางพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในฐานะภาคเอกชนกลุ่มหนึ่งได้มีบทบาทช่วยพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ กล่าวคือ

ด้านเศรษฐกิจ

ทำให้รัฐสามารถประหยัดงบประมาณในการใช้จ่ายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดให้กับประชาชน ประกอบกับรัฐมักมีปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการจัดการศึกษาอยู่เสมอ โดยเฉพาะช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่รัฐมีนโยบายขยายการศึกษาภาคบังคับให้ได้เกินครึ่งของประชาชนทั้งหมด อย่างช้าภายใน 10 ปี รัฐจึงต้องพบกับอุปสรรคในการจัดหางบประมาณเป็นอย่างมาก แม้ว่าขณะนั้นวัดต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากแล้วก็ตาม¹

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ในขณะที่รัฐขาดแคลนงบประมาณการจัดการศึกษา ประชาชนส่วนหนึ่งได้รับการศึกษาจากโรงเรียนเอกชน โรงเรียนเหล่านี้บางช่วงอาจได้รับการอุดหนุนจากรัฐในด้านการเงินอยู่บ้างแต่เป็นจำนวนเพียงเล็กน้อย ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลก็สามารถสนองนโยบายของรัฐในการผลิตบุคลากรมาพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี จึงมีส่วนช่วยรัฐประหยัดงบประมาณการจัดการศึกษาได้ตามนโยบายของรัฐ

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 126-127.

ด้านสังคม

การดำเนินการจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ได้มีส่วนช่วยผลิตบุคลากรให้กับรัฐ ในขณะที่รัฐประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรมาพัฒนาประเทศ และยังได้เป็นต้นแบบร่วมกับโรงเรียนของคณะมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนต์ในการจัดการศึกษาให้กับรัฐ เป็นแหล่งผลิตคนให้มีคุณภาพตามความมุ่งหมายของรัฐ ผู้นำทางการเมืองไทยตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลายคนได้ผ่านการศึกษามาจากโรงเรียนของคณะเซนต์คาเบรียล รวมทั้งผู้บริหารระดับสูงทั้งภาครัฐและเอกชน นักวิชาการ นักการศึกษาและอื่นๆ ก็เป็นผลิตผลจากโรงเรียนของคณะเซนต์คาเบรียลด้วยเช่นกัน¹

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนคณะเซนต์คาเบรียล ส่วนใหญ่มุ่งอบรมทางด้านจิตใจให้เป็นผู้มีคุณธรรมตามคำสอนของศาสนาคริสต์ ส่วนทางด้านวิชาการนั้น มุ่งส่งเสริมวิชาชีพควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้นักเรียนจบการศึกษาและประกอบอาชีพได้ และยังได้มีส่วนกระตุ้นให้โรงเรียนของรัฐบาลปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้เท่าเทียมกับโรงเรียนของเอกชนกลุ่มอื่นๆ ซึ่งผลดีก็จะเกิดแก่ผู้เรียน

ในขณะเดียวกันนโยบายขยายงานของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลด้วยการเปิดโรงเรียนสาขาเพื่อรองรับปริมาณนักเรียนที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งดำเนินไปเช่นเดียวกับภคินีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร รวมทั้งนักบวชในภคินีคาทอลิกคณะอื่น ๆ ได้ทำให้ผู้ปกครองมีโอกาสส่งบุตรหลานมาเข้ารับการศึกษาและเป็นต้นแบบการเปิดโรงเรียนสาขาของฝ่ายรัฐที่เกิดขึ้นตามมา

นอกจากนี้ ศิษย์เก่าหรือบุคลากรที่เคยประกอบอาชีพครูในโรงเรียนของคณะเซนต์คาเบรียล ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในขั้นดี ก็ยังได้ออกไปเปิดโรงเรียนของตนเอง โดยใช้แนวทางการดำเนินงานที่คล้ายกับของคณะเซนต์คาเบรียล อาทิ นายสมัย ชินะผา ศิษย์เก่าโรงเรียนเซนต์คาเบรียลได้เปิดโรงเรียนเซนต์จอห์น ซึ่งต่อมาได้รับการพัฒนาและยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น นายมานิตย์ บุญคันผล ครูเก่าโรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ ได้เปิดโรงเรียนสหพาณิชย เป็นต้น² นับเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เยาวชนไทยได้อีกทางเลือกหนึ่ง

¹ ดูรายละเอียดในภาคผนวก จ.

² นพเสถียร สรโชติ. อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสหพาณิชย สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) จากโรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ พ.ศ. 2491 (2547, 10 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ธนพล ทับทิม.

บทที่ 5

สรุป

ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล เป็นนักบวชในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส ได้เดินทางเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทยตั้งแต่พ.ศ.2444 ตามที่ได้รับการติดต่อจากบาทหลวงกลอมเบต์ โดยมีภราดาซูดแรกจำนวน 5 คนนำโดยภราดามาร์ติน เดอ ตรูส์ เข้ามาบริหารงานโรงเรียนอัสสัมชัญเป็นแห่งแรก การจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ได้รับการตอบรับจากประชาชนคนไทยด้วยดี มีการส่งบุตรหลานมา เข้ารับการศึกษาเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี

นอกจากนี้ภราดาฮีแลร์ ซึ่งเริ่มต้นปฏิบัติงานที่โรงเรียนอัสสัมชัญตั้งแต่พ.ศ.2444 ขณะมีอายุเพียง 20 ปี ก็มีความสนใจศึกษาภาษาไทยจนแตกฉาน และได้แต่งหนังสือ “ดรุณศึกษา” ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในพ.ศ.2453 เพื่อใช้สอนเด็กไทยและยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ความก้าวหน้าของโรงเรียนอัสสัมชัญนับเป็นผลมาจากการบริหารของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล เพราะนอกจากจะมีการแต่งหนังสือเพื่อใช้สอนเด็กไทยขึ้นเองแล้ว ภราดาในคณะฯ อาทิ ภราดาฮิวเบิร์ต ได้เปิดสอนวิชาพิมพ์ดีดขึ้นภายในโรงเรียนอัสสัมชัญเมื่อพ.ศ.2455 ภราดาโรเกเตียงเป็นอีกผู้หนึ่ง ที่สร้างนวัตกรรมในวงการศึกษาไทย ด้วยการเปิดสอนวิชาพิมพ์ดีดและตัวเลขให้แก่นักเรียนอัสสัมชัญ ในฐานะเป็นวิชาพิเศษ เพื่อรองรับกับการติดต่อกับชาติตะวันตกที่เข้ามาในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ทำให้อาชีพเสมียนเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานขณะนั้นเพิ่มมากขึ้น

กระแสความนิยมในการเข้าเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จนสถานที่ที่มีอยู่ไม่เพียงพอรองรับ และนำไปสู่การเปิดโรงเรียนเซนต์คาเบรียลที่สามเสนเมื่อพ.ศ.2463 หรือในระยะเวลาเพียง 19 ปี นับจากการเข้ามาจัดการศึกษาในประเทศไทยของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ในด้านหนึ่งเป็นภาพสะท้อนของความตื่นตัวเรื่องการศึกษาของสังคมไทย ขณะเดียวกันก็เป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จคณะเซนต์คาเบรียลที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นในมาตรฐานและวิธีการเรียนการสอนที่ดำเนินการโดยคณะภราดาซูดนี้

เมื่อขยายสาขาที่สองในชื่อโรงเรียนเซนต์คาเบรียลซึ่งยังจำกัดอยู่เฉพาะในเขตเมืองหลวงแล้ว ในพ.ศ.2475 ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลได้ขยายไปเปิดโรงเรียนแห่งที่ 3 ที่จังหวัดเชียงใหม่ตามการเรียกร้องของบรรดาศิษย์เก่า ประกอบกับสังฆราชเรอเน แปร์โรส ประมุขมิสซังและบาทหลวง

ยอร์ช มีราเบลต้องการให้มีโรงเรียนคาทอลิกเพื่อช่วยให้การเผยแผ่ศาสนามีผลดี จึงเปิดโรงเรียน มนต์ฟอร์ดวิทยาลัยขึ้นอีกแห่งหนึ่ง

นอกเหนือจากการบริหารโรงเรียน 3 แห่งดังกล่าวแล้ว ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลยังได้เปิดโรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชย์การ ซึ่งมีรากฐานจากแผนกพาณิชย์การในโรงเรียนอัสสัมชัญและแยกตัวออกอย่างเป็นทางการในพ.ศ.2482 โดยยังคงใช้พื้นที่ของโรงเรียนอัสสัมชัญเป็นที่ตั้งโรงเรียนก่อนที่จะย้ายออกไปอยู่ที่ถนนสาทรในปัจจุบัน

ภัยจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลต้องย้ายนักเรียนจากโรงเรียน อัสสัมชัญและโรงเรียนเซนต์คาเบรียลไปอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยที่ศรีราชา จังหวัดชลบุรี จนถึงพ.ศ.2487 จึงเปิดเป็นโรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชาในเวลาต่อมา

การขยายตัวออกไปในส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในช่วงสงคราม ทำให้ชื่อเสียงของโรงเรียนในคณะเซนต์คาเบรียลลงหลักปักฐานในพื้นที่แห่งนี้ได้อย่างรวดเร็ว ในพ.ศ.2491 จึงเปิดโรงเรียนเซนต์หลุยส์ขึ้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ภายใต้ความร่วมมือระหว่าง บาทหลวงเอช การ์เโ เจ้าอาวาสวัดเซนต์แอนโทนีและภราดาคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย

ในช่วงระหว่างพ.ศ.2501-2510 หรือภายในระยะเวลาเพียง 9 ปี ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลได้เปิดโรงเรียนอีก 5 แห่ง เริ่มตั้งแต่โรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง อัสสัมชัญธนบุรี อัสสัมชัญระยอง อัสสัมชัญอุบลราชธานี และอัสสัมชัญนครราชสีมา

นอกจากนี้ระยะเวลา 8-9 ปีดังกล่าวยังเป็นช่วงเวลาแห่งการปรับเปลี่ยนสำคัญของคณะเซนต์คาเบรียล เพราะนับตั้งแต่พ.ศ.2444 ซึ่งเป็นปีแรกที่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลได้เริ่มกิจกรรมในประเทศไทย โดยตั้งเป็นเขตแห่งสยามในพ.ศ.2463 และปรับระดับเป็นแขวงแห่งประเทศไทย ในพ.ศ.2491ตามลำดับนั้น ในระยะแรกอธิการเจ้าคณะทั้งสี่ท่านล้วนเป็นภราดาชาวต่างประเทศทั้งสิ้น ในพ.ศ.2508 ภราดาอำนวย ปิ่นรัตน์เป็นภราดาชาวไทยคนแรกที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิการเจ้าคณะแขวงไทย นับเป็นการเปลี่ยนผ่านจากยุคภราดาชาวต่างประเทศมาสู่ยุคของภราดาชาวไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

โรงเรียนที่เกิดขึ้นใหม่ช่วงเวลานั้น ในด้านหนึ่งยังเป็นผลมาจากความร่วมมือระหว่างภราดาคณะเซนต์คาเบรียลกับคณะสงฆ์คาทอลิกในท้องถิ่นคือที่จังหวัดลำปาง อุบลราชธานี และนครราชสีมา ขณะที่อัสสัมชัญระยองเป็นผลมาจากการทาบทามและติดต่อประสานงานของกลไกภาครัฐที่ดำเนินการผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด แต่สำหรับอัสสัมชัญธนบุรีเป็นกรณีพิเศษที่สะท้อนให้เห็นเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่าสถาบันในเครือกับภราดาคณะเซนต์คาเบรียลอย่างชัดเจน

โดยนายไถ่ สุวรรณหัตถ์ ศิษย์เก่าอัสสัมชัญ ซึ่งขณะนั้นอยู่ระหว่างการเปิดโครงการจัดสรรที่ดินขนาดใหญ่ในฝั่งธนบุรี ได้บริจาคที่ดิน 56 ไร่เศษให้แก่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี จึงเกิดขึ้นพร้อมกับการสนับสนุนจากเครือข่ายศิษย์เก่าและผู้ปกครองด้วย

ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นอีกครั้งในกรณีของอัสสัมชัญ สำโรง เมื่อนายวิชัย มาสินนท์ ซึ่งดำเนินธุรกิจพัฒนาที่ดินย่านเทพารักษ์ได้บริจาคที่ดิน 14 ไร่เศษให้แก่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล เพื่อจัดตั้งโรงเรียนแห่งนี้ขึ้นในพ.ศ.2522 ก่อนที่จะชะลอการขยายตัว โดยหันมาเน้นการพัฒนามาตรฐานการศึกษาและการบริหารโรงเรียนในคณะฯ

พัฒนาการของคณะเซนต์คาเบรียลในช่วงหลังจากพ.ศ.2522 คือการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยอัสสัมชัญบริหารธุรกิจ ซึ่งได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญเมื่อพ.ศ.2533 สถาบันการศึกษาที่ดำเนินการในคณะเซนต์คาเบรียลจึงมีลักษณะครบวงจรมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลยังให้ความสำคัญกับงานสังคมสงเคราะห์ด้วย โดยเฉพาะกับเด็กผู้ยากไร้และด้อยโอกาส โดยเห็นได้จากการอุทิศตนให้กับบุตรหลานของคนที่เป็โรคเรื้อนที่วิริยานุชนสถานก่อนที่จะพัฒนามาเป็นศูนย์ฝึกอาชีพนครพนม และยกฐานะขึ้นเป็นโรงเรียนอัสสัมชัญเทคนิคนครพนมในพ.ศ.2544 ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาแห่งล่าสุดของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล

การดำเนินการจัดการศึกษาของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลในระบบโรงเรียนตามแบบแผนตะวันตกที่มีการจัดหลักสูตรซึ่งให้ความสำคัญกับภาษาต่างประเทศและวิชาชีพดังกล่าวแล้วได้เข้ามาแทนที่การศึกษาตามแบบแผนประเพณีของไทยที่ยังสอนกันตามวัดและบ้าน นับเป็นการเปลี่ยนศูนย์กลางการศึกษาของไทย ทำให้สามารถเปลี่ยนค่านิยมของประชาชนให้เห็นคุณค่าของการศึกษามากขึ้น และโรงเรียนของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลยังได้ร่วมกับโรงเรียนของมิชชันนารี นิกายโปรเตสแตนต์เป็นต้นแบบให้แก่รัฐในการจัดการศึกษาตามระบบใหม่ในระยะแรกด้วย อีกทั้งยังได้แบ่งเบาภาระการจัดการศึกษาของรัฐ นับได้ว่ามีส่วนช่วยรัฐในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเป็นอย่างมาก เพราะศิษย์เก่าของโรงเรียนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและบริหารประเทศให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้าน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

หนังสือ

25 ปีไทย – วาติกัน. (2537). กรุงเทพฯ : อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.

100 ปี ศรีกาลหวัร. (2540). กรุงเทพฯ : วัดกาลหวัร.

175 ปี พันธกิจคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย. (2547). นันทชัย มีชูชน.

บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงานโปรเตสแตนต์แห่งประเทศไทย.

336 ปี การศึกษาคาทอลิกไทย. (2545). กรุงเทพฯ : สภาการศึกษาคาทอลิก (ประเทศไทย).

กรมศิลปากร. (2506). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 15 ภาคที่ 27*. พระนคร : กรมศิลปากร.

_____. (2507ก). *ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 7*. พระนคร : ก้าวหน้า.

_____. (2507ข). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 16 ภาคที่ 27*. พระนคร : กรมศิลปากร.

_____. (2508ก). *ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 8*. พระนคร : ก้าวหน้า.

_____. (2508ข). *ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 9*. พระนคร : ก้าวหน้า.

_____. (2508ค). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 18 ภาคที่ 31*. พระนคร : กรมศิลปากร.

_____. (2508ง). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 18 ภาคที่ 32*. พระนคร : กรมศิลปากร.

_____. (2511). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 26 ภาคที่ 14*. พระนคร : กรมศิลปากร.

_____. (2515). *ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

_____. (2528). *470 ปีแห่งมิตรสัมพันธ์ระหว่างไทยและโปรตุเกส*. แปลโดย นันทนา ดันติเวสส.

กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

_____. (2538). *ไทย-โปรตุเกส หลายศตวรรษแห่งสายสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). *ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2435-2507*. กรุงเทพฯ :

กระทรวงศึกษาธิการ

_____. (2525). *200 ปีการศึกษาของไทย*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2533). *98 ปีกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

กอสเต, โรเบิร์ต. (2547). *2000 ปีแห่งการประกาศพระวรสาร*. กรุงเทพฯ : สื่อมวลชนคาทอลิก
ประเทศไทย.

แกมเฟอร์, เอนเยลเบิร์ต. (2545). *ไทยในจดหมายเหตุแกมเฟอร์*. แปลโดย อัมพร สายสุวรรณ.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

- ขจร สุขพานิช. (2523). *ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา*. วุฒิชัย มูลศิลป์, บรรณาธิการ.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2506). *ประชุมศิลาจารึกวัดพระเชตุพน*.
พระนคร : กรมศิลปากร.
- _____. (2511). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2*. กรุงเทพฯ : มปท.
- _____. (2531). *ประวัติบุคคลสำคัญ*. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- เดอ ชัวซีย์. (2516). *จดหมายเหตุรายวัน การเดินทางไปสู่ประเทศสยาม ในปี ค.ศ.1685 และ 1686*.
แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า.
- ทอมป์สัน, เจ. เอ็ม. (2525). *ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ. 1494 - ค.ศ.1789*. แปลโดย นันทา
โชติกะพุกกณะ และนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ทวีธาวัชรสมโภช วัดนักบุญฟรังซิส เซเวียร์. (2527). กรุงเทพฯ : วัดนักบุญฟรังซิส เซเวียร์.
- ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. (2542). *ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1805-1945 เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2543). *บันทึกเรื่องจินดามณี*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์
แห่งชาติ.
- ธวัช ปุณโณทก. (2542). *วิวัฒนาการหนังสือแบบเรียนวิชาภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : ภาควิชา
ภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธีรพันธ์ เหลืองทองคำ. (2535). *การทำพจนานุกรมไทย : อดีต-ปัจจุบัน พ.ศ.2389-2533*.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทา โชติกะพุกกณะ. (2526). *ประวัติศาสตร์ยุโรปคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 (ค.ศ. 1815-1914)*.
กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- นิโคลาส แชร์แวน. (2506). *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม*.
แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. พระนคร : ก้าวหน้า.
- โบว์โน, หลุยส์. (2540). *ประวัติศาสตร์กราฟาดาคณะเซนต์คาเบรียล*. แปลโดย สุรเดช วิสุทธีวรรณ.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย.
- ประสงค์ สุขุม. (2545). *150 ปี จากกฎจีนถึงประมวล*. กรุงเทพฯ : โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน
วิทยาลัย.

ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย. (2539). วิกเตอร์ ลาร์เก, รวบรวม. ฉะเชิงเทรา :
แม่พระยุคใหม่.

ปรีชา จินตเสรีวงศ์. (2531). แนวทางการพัฒนาสังคมของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย.
นครปฐม : วิทยาลัยแสงธรรม.

ปาลเลอกัวซ์, ฌอง แบปติสท์. (2520). เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. กรุงเทพฯ :
ก้าวหน้า.

_____. (2547). บันทึกเรื่องมิสซังแห่งกรุงสยาม. แปลโดย เพียงฤทัย วาสนุญา. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

พลับพลึง มูลศิลป์. (2523). ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศสสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.

พิพาดา ยังเจริญ ; และ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. (2529). การศึกษาและผลกระทบต่อสังคมไทย
สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 – 2394). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

พิษณุ อรรถภิญญ์. (2545). 150 ปี คบเพลิงบีบีซี. กรุงเทพฯ : โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย.

พลอริช, มาเรีย ดา กงไซเซา. (2547). ชาวโปรตุเกสและสยามสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16. แปลโดย
มธุรส ศุภผล. กรุงเทพฯ : ออริคิด

มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย. (2544). ศตวรรษสมโภช. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย.

เมอร์เมต, เร. (2545). หลุยส์ มารี กร็องฌอง เดอ มงฟอร์ต. แปลโดย สุรเดช วิสุทธีวรรณ.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย.

ไมตรี ไตรภพ. (2532). บุญราศีทั้งเจ็ดแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดงาน
เฉลิมฉลองการสถาปนาบุญราศีแห่งประเทศไทย.

ยูจิน เวบเบอร์. (2521). ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ.1450 – ปัจจุบัน. แปลโดย จันทรฉาย ภัคอุทัยม.
กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

โยส เซาเต็น. (2504). จดหมายเหตุของโยส เซาเต็น พ่อค้าชาวฮอลันดาในรัชสมัยพระเจ้า
ทรงธรรมและพระเจ้าปราสาททอง. แปลโดย ขจร สุขพานิช. พระนคร : ชุมชนช่าง.

โรงเรียนเซนต์คาเบรียล. (2539). เก้าทศวรรษ ขางตาคูสคอนแวนต์. กรุงเทพฯ :
โรงเรียนเซนต์คาเบรียล.

โรงเรียนเซนต์คาเบรียล. (2544). อัสติยวัสสาภิสมโภช. กรุงเทพฯ : โรงเรียนเซนต์คาเบรียล.

โรงเรียนเซนต์หลุยส์. (2541). *ทำเนียบรุ่น 50 ปีเซนต์หลุยส์*. ฉะเชิงเทรา : โรงเรียนเซนต์หลุยส์.

โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย. (2525). *สุวรรณสมโภช มงฟอร์ตวิทยาลัย 2547-2525*. เชียงใหม่ :

โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย.

โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย. (2541). *อนุสรณ์ 120 ปีกุสตรวิงหลัง-วัฒนาวิทยาลัย พ.ศ.2417-2537*.

กรุงเทพฯ : โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย.

โรงเรียนวัดมหรณพาราม. (2527). *พระผู้เริ่มพระราชทานการศึกษาออกถึงประชาชน*. กรุงเทพฯ :

โรงเรียนวัดมหรณพาราม.

โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ. (2512). *อัสสัมชัญอุโฆษสมัย ที่ระลึกวันมรณภาพครบ 1 ปีของ*

เชษฐาจารย์ฟ.อีแลร์. กรุงเทพฯ : โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ.

_____. (2515). *ประวัติโรงเรียนอัสสัมชัญ ที่ระลึกเสด็จพระราชดำเนินในพิธีเปิดตึก*

ฟ.อีแลร์. กรุงเทพฯ : โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ.

_____. (2522). *อุโฆษสาร 2521 – 2522*. กรุงเทพฯ : โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ.

_____. (2540ก). *วรรณกรรม ฟ.อีแลร์ ตรุณศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ.

_____. (2540ข). *วรรณกรรม ฟ.อีแลร์ โฆษปานไปฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ :

โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ.

_____. (2541). *อัสสัมชัญประวัติ*. กรุงเทพฯ : โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ.

โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี. (2542). *36 ปี อัสสัมชัญธนบุรี*. กรุงเทพฯ : โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี.

โรงเรียนอัสสัมชัญนครราชสีมา. (2546). *อนุสรณ์ 36 ปี อัสสัมชัญนครราชสีมา*. นครราชสีมา :

โรงเรียนอัสสัมชัญนครราชสีมา.

โรงเรียนอัสสัมชัญระยอง (2546). *40 ปี อัสสัมชัญระยอง*. ระยอง : โรงเรียนอัสสัมชัญระยอง.

โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา. (2537). *50 ปีอัสสัมชัญศรีราชา*. ชลบุรี : โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา.

โรงเรียนอัสสัมชัญสำโรง. (2534). *12 ปี รำลึกโรงเรียนอัสสัมชัญสำโรง*. กรุงเทพฯ : โรงเรียน

อัสสัมชัญสำโรง.

ลูแบร์, เดอ ลา. (2510). *จดหมายเหตุลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์*. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร.

พระนคร : ก้าวหน้า.

โลเนย์, อาเดรียง. (2546). *ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ.1662-1811*. แปลโดย ปอล ชาเวียร์.

กรุงเทพฯ : อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.

วัชรสมโภชอาสนวิหารอัสสัมชัญ. (2538). อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.

- วิไลเลขา ถาวรชนสาร. (2545). *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- วุฒิชัย มูลศิลป์ ; และ ลดาวัลย์ พวงนิล. (2532). *พัฒนาการของการศึกษาเอกชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เวลลา, วอลเตอร์ เอฟ. (2514). *แผ่นดินพระนั่งเกล้า*. แปลโดย พันเอกนิจ ทองโสภิต. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- แวลส์, เคนเทิน อี. (2501). *ประวัติศาสตร์โปรแตสแตนท์ในประเทศไทย ค.ศ.1828-1958*. พระนคร : สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย.
- สกินเนอร์, จี วิลเลียม. (2529). *สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สมจัย อนุมานราชชน. (2509). *การทูตของไทยสมัยอยุธยา*. พระนคร : พระจันทร์.
- สมใจ ไพโรจน์ธีระรัชต์. (2524). *ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมหมาย จันทรเรือง. (2544). *พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน และในสหัสวรรษใหม่*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สถาบันไทยคดีศึกษา. (2528). *หมอบรัดเลย์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สมาคมดาราศาสตร์ไทย. (2543). *จดหมายเหตุดาราศาสตร์จากฝรั่งเศสเกี่ยวกับราชอาณาจักรสยามในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช*. กรุงเทพฯ : สมาคมดาราศาสตร์ไทย.
- สมาคมศิษย์เก่าอัสสัมชัญพาณิชยการ. (2544). *ชุมนุมศิษย์เก่า ACC*. กรุงเทพฯ : สมาคมศิษย์เก่าอัสสัมชัญพาณิชยการ.
- สมาคมอัสสัมชัญ. (2546). *อัสสัมชัญ 115 ปี*. กรุงเทพฯ : สมาคมอัสสัมชัญ.
- สหพันธ์อธิการเจ้าคณะนักบวชในประเทศไทย. (2545). *นักบวชหญิงและชายในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สหพันธ์อธิการเจ้าคณะนักบวชในประเทศไทย.
- สะอาด ไชยวัฒน์. (2519). *การศึกษาประวัติศาสตร์เปรียบเทียบงานธรรมทูตของโรมันคาทอลิกกับโปรเตสแตนท์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สุริยบรรณ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2539). *24 ปีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา*

เอกชน : บนเส้นทางปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาเอกชน.

ลีปนันทน์ เกตุทัต. (2524). *การปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.

เสรี พงศ์พิศ. (2527). *คาทอลิกกับสังคมไทย สี่ศตวรรษแห่งบทเรียนและคุณค่า*. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิโกมล คีมทอง.

_____. (2531). *ศาสนาคริสต์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสถียร ศกุนตลา. (2514). *ประวัติการโรงเรียนราษฎร์ในเมืองไทย และทำเนียบโรงเรียนราษฎร์*.

พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย.

แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. (2515). *ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน (ค.ศ. 1453-1914)*.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

หนังสือจดหมายเหตุ (The Bangkok Recorder). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

นายสมหมาย สุนทรกุล. กรุงเทพฯ : สำนักราชเลขาธิการ.

อนุমানราชชน. พระยา. (2532). *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภพฤดิยากร. (2517).

กรุงเทพฯ : มปท.

_____. (2533). *ฟื้นความหลัง*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

(2511). กรุงเทพฯ : ศรุสภา.

สุตาร์ท, ฟรังซิส. (2524). *ศาสนากับสังคมเอเชีย*. แปลโดย บัณฑูร อ่อนดำ และ เสรี พงศ์พิศ.

กรุงเทพฯ : ปาจารย์สาร.

Pinto, Fernand Mendez. (1969). *The voyages and adventures of Fernand Mendez*

Pinto. Translated by Henry Cogan. London : Dawson of Pall Mall.

Wood, W.A.R. (1982). *History of Siam*. Bangkok : Chalermnit Press.

วิทยานิพนธ์

เคียว อุค ลี. (2539). การเผยแพร่ศาสนาคริสต์กับการตอบสนองของชาวพื้นเมืองในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ระหว่าง ค.ศ. 1511-1990. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปฐมพร อินทรางกูร ณ อยุธยา. (2525). บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทย

พ.ศ. 2461-2497. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2516). พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์

ค.ม. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มีศักดิ์ ว่องประชาบุญกุล. (2527). การวิเคราะห์โครงสร้างการบริหารของโรงเรียนมูลนิธิธรรมา

คณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ :

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารุณี โอสการมย์. (2523). การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2475. วิทยานิพนธ์ อ.ม.

(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิวัฒน์ แพร์ศิริ. (2543). วิวัฒนาการและอนาคตภาพของการศึกษาคาทอลิกกับการพัฒนา

สังคมไทย. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (สารัตถศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2512). นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). วิทยาลัยวิชาการ

ศึกษา ประสานมิตร.

สายอรุณ ผิวเกลี้ยง. (2538). พัฒนาการของการศึกษาที่จัดโดยภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร

ในประเทศไทย พ.ศ. 2441-2537. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (สารัตถศึกษา). กรุงเทพฯ :

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพรรณิ กาญจนันท์. (2507). บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึง

รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ :

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรกิจ ศรีสรานุกุลวงศ์. (2537). *การวิเคราะห์รูปแบบพฤติกรรมบริหารของผู้บริหารโรงเรียน
มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย ตามแนวคิดของลิเคิร์ท*. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Nguyen Van Khoi, Joseph. (1972). *A Study of the Impact of Christian Missionaries on
Education in Thailand 1662-1910*. Ph. D. Thesis : Saint Louis University.

บทความและวารสาร

กอสเต, โรเบิร์ต. แบล. (2524, กันยายน – ธันวาคม). คำแนะนำจากสมณกระทรวงเผยแผ่
ความเชื่อถึงพระสังฆราชในเขตมิสซัง (วิการิโอ อาโปสโตลีโก) ของคณะมิสซัง
ต่างประเทศฯ ค.ศ.1659. *แสงธรรมปริทัศน์*. 3 (3) : 58 – 60.

ชาลิต หมิ่นนุช. (2536). ปราดาศระที่ป ม.โกมลมาศ กับพัฒนาการของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
ใน *ครู อาจารย์นักบริหารการศึกษาและนักบริหารการพัฒนา*. หน้า 471-507.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.

นันทิยา สว่างวุฒิธรรม. (2528). เอกสารภาษาโปรตุเกสที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยุธยา.
ใน *เอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา เรื่อง หลักฐาน
ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีสมัยอยุธยา*. หน้า 1 – 20. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์. (2528). ข้อมูลที่ได้จากหมู่บ้านชาวค่ายต่างประเทศ. ใน *เอกสาร
ประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา เรื่อง หลักฐาน
ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีสมัยอยุธยา*. หน้า 1 – 10. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปรีดี พิศุกวิวิถี. (2545). ความสนใจในเอกสารไทยของชาวฝรั่งเศสในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช.
ใน *ปุมราชธรรม*. หน้า 109-141. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

ปิ่น มาลากุล. ม.ล. ; และ กำแหง พลังกูร. (2507). งานในด้านพัฒนาการศึกษา. ใน *ประวัติและ
ผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์*. หน้า 98-108. พระนคร : มปท.

วงเดือน นาราสัจจ์. (2532). บทบาทของมิชชันนารีอเมริกันในประเทศไทยในคริสต์ศตวรรษ
ที่ 19 : ความแตกต่างระหว่างศาสนาประจำสังคมไทยและอเมริกัน. ใน *รวมบทความ
ประวัติศาสตร์*. 11 : 70 – 82. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์.

ศิริชัย ฟอนซีกา. (2546). นักบุญหลุยส์ มารี กรีญอง เดอ มงฟอร์ต. *แดนมอไซก*. 31 (137) : 14 – 19.

สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย. (2545, กันยายน). 100 ปีแห่งพันธกิจศักดิ์สิทธิ์คณะเซนต์คาเบรียล

ประเทศไทย. *ผู้จัดการ*. 20 (228) : 81 – 93.

อ. ประจักษ์. (2533, ตุลาคม). ประวัติสามเณรลายนักบุญยอแซฟสามพราน. *สารอัครสังฆมณฑล*

กรุงเทพฯ. 1 (1) : 13 – 17.

สัมภาษณ์

นพเสถียร สรโชติ. (2547, 10 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ธนพล ทับทิม ที่ 67 ถนนสุขุมวิท 103

กรุงเทพฯ 10260.

วิริยะ ฉันทวโรดม. ภราดา. (2548, 3 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย ธนพล ทับทิม ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ

พาณิชยการ.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อคณะนักบวชเรียงตามลำดับการเข้ามา หรือก่อตั้งขึ้นในประเทศไทย

- 1 คณะโดมินิกัน พ.ศ.2110
- 2 คณะฟรังซิสกันภราดาน้อย พ.ศ.2125, 2528
- 3 คณะแห่งพระเยซูเจ้า (เกสุสิต) พ.ศ.2150, 2197
- 4 คณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส พ.ศ.2205
- 5 คณะรักกางเขนสยาม พ.ศ.2215
- 6 คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี พ.ศ.2316
- 7 คณะพระกุมารเยซู พ.ศ.2428/2499
- 8 คณะรักกางเขนแห่งอุบลฯ พ.ศ.2432
- 9 คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร พ.ศ.2441
- 10 คณะภคินีพระหฤทัยของพระเยซูเจ้าแห่งกรุงเทพฯ พ.ศ.2443
- 11 ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล พ.ศ.2444
- 12 คณะภคินีรักกางเขนแห่งท่าแร่ สกลนคร พ.ศ.2467
- 13 คณะอัครทูตแห่งสหภาพโรมัน พ.ศ.2467
- 14 ภคินีไมสวรมองเท้าคณะพระนางพรหมจารีย์มารีย์ แห่ง
กุเอคาร์แมล-กรุงเทพ พ.ศ.2468
- 15 คณะนักบุญฟรังซิส เดอ ซาลส์ (คณะซาเลเซียน)
พ.ศ.2470
- 16 คณะธิดาแม่พระองค์อุปถัมภ์ พ.ศ.2471
- 17 คณะกลาริส กาปูชิน-บ้านโป่ง พ.ศ.2479
- 18 คณะซิสเตอร์ผู้รับใช้ดวงหทัยนิรมลของพระแม่มาเรีย
พ.ศ.2480
- 19 คณะพระมหาไถ่ พ.ศ.2491
- 20 คณะภราดาอาซาอู พ.ศ.2494
- 21 คณะพระหฤทัยของพระเยซูเจ้าแห่งเบธาราม พ.ศ.2494
- 22 ภคินีไมสวรมองเท้าคณะพระนางพรหมจารีย์มารีย์ แห่ง
กุเอคาร์แมล-จันทบุรี พ.ศ.2495
- 23 คณะนักบวชรอยแผลศักดิ์สิทธิ์แห่งพระเยซูคริสตเจ้า
พ.ศ.2495
- 24 คณะคามิลเลียน พ.ศ.2495
- 25 คณะธิดาพระราชนิมาเรย์ผู้นิรมล พ.ศ.2497
- 26 คณะภคินีนักบุญออกแซพแห่งการประจักษ์ พ.ศ.2504
- 27 คณะแพร่ธรรมแห่งแม่พระผู้ปฏิสนธินิรมล (แม่ปียน)
พ.ศ.2508
- 28 คณะภคินีศรีมหาบาลี พ.ศ.2508
- 29 คณะธรรมทูตแห่งพระหฤทัยพระเยซูเจ้า
และพระนางมาเรีย พ.ศ.2508
- 30 คณะเมตตาธรรมแห่งมิลานและกุมาริมาเรีย พ.ศ.2509
- 31 คณะธรรมทูตแห่งมาเรียนิมล พ.ศ.2509
- 32 คณะภราดาอโยเกเตอร์รวมทูตแห่งแม่พระนิรมล พ.ศ.2509
- 33 คณะธิดาเมตตาธรรมแห่งนักบุญวินเซนต์ เดอ ปอล
พ.ศ.2512
- 34 คณะธรรมทูตแห่งประเทศไทยฟิลิปปินส์ พ.ศ.2513
- 35 คณะกลาริส กาปูชิน-ประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ.2515
- 36 คณะสงฆ์ต่างประเทศแห่งมิลาน พ.ศ.2515
- 37 คณะแมรีโบสถ์แห่งนักบุญดอมินิก พ.ศ.2515
- 38 คณะภคินีผู้รับใช้คนป่วยแห่งนักบุญคามิลโล พ.ศ.2517
- 39 คณะลาซาลิสเตอร์ พ.ศ.2518
- 40 คณะกลาริส กาปูชิน-อุดร พ.ศ.2522
- 41 คณะแม่พระแห่งพระตรีเอกภาพ พ.ศ.2522
- 42 คณะเมตตาธรรมแห่งเนอแวร์ส์ พ.ศ.2522
- 43 คณะผู้ประกาศพระวาจาแห่งพระผู้ไถ่ (ธรรมทูตอินเดีย)
พ.ศ.2523
- 44 คณะซิสเตอร์อัลลัมมัญญู พ.ศ.2523
- 45 คณะภราดาน้อย กาปูชิน พ.ศ.2523
- 46 คณะสงฆ์และบราเดอร์แมรีโบสถ์ พ.ศ.2526
- 47 คณะกลาริส กาปูชิน-สามพราน พ.ศ.2527
- 48 คณะซิสเตอร์ฟรังซิสกันแห่งแม่พระปฏิสนธินิรมล
พ.ศ.2528
- 49 คณะกลาริส กาปูชิน-ท่าแร่ พ.ศ.2529
- 50 คณะแม่พระถวายองค์ในพระวิหาร พ.ศ.2531
- 51 คณะกลาริส กาปูชิน-สุราษฎร์ธานี พ.ศ.2531
- 52 คณะธิดามารีย์ผู้ปฏิสนธินิรมล นครราชสีมา พ.ศ.2531
- 53 ภคินีไมสวรมองเท้าคณะพระนางพรหมจารีย์มารีย์
แห่งกุเอคาร์แมล-สามพราน พ.ศ.2531
- 54 คณะกลาริส กาปูชิน-โพนสูง พ.ศ.2533
- 55 คณะซิสเตอร์ยอห์นสันแห่งแม่พระแห่งความบรรเทาใจ
พ.ศ.2534
- 56 คณะธิดานักบุญเปาโล พ.ศ.2537
- 57 คณะคาร์เมไลท์มิชชันนารี พ.ศ.2538
- 58 ภคินีไมสวรมองเท้าคณะพระนางพรหมจารีย์มารีย์ แห่ง
กุเอคาร์แมล-นครสวรรค์ พ.ศ.2543
- 59 คณะธรรมทูตซาเวเรียนแห่งพระนางมาเรีย พ.ศ.2543

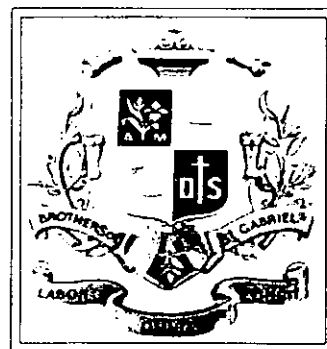
ภาคผนวก ค

ตราและความหมายมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย

ตรา และความหมาย

มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย มีโรงเรียนในเครือฯ ทั้งในประเทศไทยจำนวนหลายโรงเรียนด้วยกัน โรงเรียนทุกโรงเรียนในเครือมูลนิธิฯ จะใช้ตรา (logo) ของมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลร่วมกัน

โล่ หรือ Coat of Arms ที่อยู่กลางของตรานี้ เป็นเครื่องหมายแสดงเกียรติประวัติอันยาวนานและยั่งยืนของสถาบันคณะภราดาเซนต์คาเบรียล ภายในโล่แบ่งเป็น 4 ส่วน แต่ละส่วนมีความหมายเชื่อมโยงกันดังนี้

ส่วนที่ 1 A.M. คือ Ave Maria (ภาษาลาติน) ตรงกับภาษาไทยว่า “วันทา มาริอา” Maria เป็นชื่อพระมารดาของพระเยซูคริสต์ ช่อดอกช่อนกลิ้นขาวเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความบริสุทธิ์ โดยอีกนัยหนึ่ง A.M. ย่อมาจาก Alma Mater (ภาษาลาติน) หรือภาษาอังกฤษว่า Mother College หมายความว่า สถาบันเราเปรียบประดุจบ้านเกิดของเรา และเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวของเรา จะรักสถาบันเปรียบประดุจผู้บังเกิดเกล้าของเรา

ส่วนที่ 2 เป็นรูปเรือใบ ซึ่งเปรียบได้กับ “นาวาชีวิต” ที่จะต้องต่อสู้คลื่นลมและแสงแดดไปจนถึงฝั่ง เป็นคติให้ได้คิดเสมอว่า “ชีวิตคือการต่อสู้”

ส่วนที่ 3 มีดวงดาวอยู่ในท้องฟ้าเหนือเรือที่กำลังสู้คลื่นลม หมายถึง แสงแห่งความหวังได้แก่แสงธรรมแห่งศาสนา กับ แสงแห่งปัญญา จากสรรพวิทยาการที่ได้รับจากโรงเรียนรวมกันเป็น ดวงประทีปส่องนำชีวิต (คือคนที่อยู่ในเรือ) ไปสู่จุดหมายปลายทางได้ด้วย คุณธรรมและปัญญา

ส่วนที่ 4 เป็นเครื่องหมาย D S (ตัวย่อจากภาษาฝรั่งเศส Dieu Seul) มีความหมายว่า จงทำงานทุกอย่างเพื่อเป็นสิริมงคลแก่พระเจ้า เป็นคติพจน์ของนักบุญหลุยส์ มารี กริญอง เดอ มงฟอร์ต (Saint Louis Marie Grignon De Montfort) ผู้สถาปนาคณะเซนต์คาเบรียล โดยอีกนัยหนึ่ง D หรือ Divinity หมายถึงศาสนา ซึ่งเราทุกคนต้องมีศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เครื่องหมายไม้กางเขนเป็นเครื่องหมายแห่งความรักและความเสียสละ ดังที่พระคริสตเจ้าได้ทรงสละชีวิตของพระองค์ด้วยความรักเพื่อที่จะช่วยไถ่บาปให้แก่มวลมนุษย์ S หรือ Science หมายถึงวิทยาการ ความรู้ที่ทำให้เรามีเหตุผล คนเราทุกคนควรจะมีมโนธรรมอยู่เสมอ ยิ่งเรามีความรู้ฝ่ายโลกมากเท่าใด เราก็ยิ่งควรสนใจหาความรู้ฝ่ายธรรมให้มากขึ้นเท่านั้น

พวงดอกไม้ที่ประดับโล่ เป็นมาลัยเกียรติยศที่จะเตือนใจทุกคนให้กระทำความดีเพื่อเจริญและจรรโลงไว้ซึ่งเกียรติยศ ชื่อเสียงของสถาบันมิให้เสื่อมสูญสลายไป

คำว่า Labor Omnia Vincit (Labour conquers all things) ที่อยู่ใต้ชื่อ Brothers of St. Gabriel เป็นคติพจน์ (Motto) ประจำใจของชาวเซนต์คาเบรียลที่จะต้องชนะอุปสรรคทั้งปวงด้วยความวิริยะอุตสาหะ

ตรานี้จะอยู่ในความรำลึกของเราชาวคณะเซนต์คาเบรียลทุกคนและจะช่วยเตือนใจให้รำลึกถึงชีวิตในครอบครัวใหญ่แห่งคณะภราดาเซนต์คาเบรียล หรือภายในอ้อมอกของแม่คือ ศาสนา เป็นชีวิตที่มีความบริสุทธิ์และจริงใจต่อกัน เป็นชีวิตที่สอนให้เริ่มต่อสู้โดยมีความหวังคือคุณธรรมและปัญญาเป็นเครื่องนำทางเป็นชีวิตที่มีทั้งความรักและเสียสละ และเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ที่สามารถชนะอุปสรรคทั้งมวลได้ด้วยความสามารถ

Labor Omnia Vincit

ภาคผนวก ง

คติภาพ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ปรัชญา นโยบาย และลักษณะเฉพาะ ของการศึกษามูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย

คติภาพ (Vision = หรือญาณทัศน์ ปัจจุบันเรียกวิสัยทัศน์) ของมูลนิธิตะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย : บุคคลที่พัฒนาศักยภาพทุกมิติของตนอย่างเต็มที่ และเจริญชีวิตที่มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์อย่างเต็มภาคภูมิ

พันธกิจ (Mission) ของมูลนิธิตะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทยมีดังนี้

1. จัดการศึกษาโดยร่วมมือกับทุกฝ่ายในการสร้างบรรยากาศแห่งความรักและเสรีภาพที่แท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านและอุทิศตนรับใช้
2. ให้ความสนใจและช่วยเหลือผู้ยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษา

วัตถุประสงค์ของมูลนิธิตะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทยมีดังนี้

1. เพื่อให้การศึกษอบรมนักเรียนและสนับสนุนบุคลากรทุกคน ให้เป็นผู้ปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม บรรลุถึงศักยภาพสูงสุดของตนให้มีความพร้อมในด้านความรับผิดชอบ ทักษะ วิชาการ วินัย สติ ความรู้ และวิจารณ์ญาณในการเจริญชีวิต และพัฒนาสังคม
2. เพื่อให้การศึกษอบรมนักเรียนและสนับสนุนบุคลากรทุกคนให้เป็นมนุษย์เพื่อผู้อื่น เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของการทำงานและความพากเพียรอดทนเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย รักษาวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม

ปรัชญาของมูลนิธิตะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทยมีดังนี้

1. จุดมุ่งหมายสุดท้ายของชีวิตคือ การรู้จักสัจธรรม ความจริง และการเข้าถึงธรรมอันสูงส่ง อันเป็นบ่อเกิดแห่งชีวิต
2. มนุษย์ทุกคนจะประสบความสำเร็จได้ด้วยการทำงานอย่างอดุสสาเห วิริยะ ดังปณิธานที่ว่า "LABOR OMNIA VINCIT"

นโยบายของมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทยมีดังนี้

1. มุ่งสร้างสำนึกแห่งความยุติธรรม สันติภาพ ภราดรภาพ ความเอื้ออาทร การแบ่งปัน ความเสียสละและอุทิศตนเพื่อสาธารณประโยชน์
2. เปิดความรู้และวิทยาการ พร้อมทั้งสนับสนุนทุกกิจกรรมที่เพิ่มพูนการพัฒนามนุษย์ ให้เต็มทุกมิติ มีศักดิ์ศรี และอุทิศตน
3. เน้นการแข่งขันกับตนเอง ในขณะที่รู้จัก สามัคคีในการผนีกกำลังให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
4. เน้นการสร้างสรรคบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ การปฏิบัติศาสนา และสำนึกในสังคม
5. เน้นให้เป็นแหล่งต้นแบบในการปลูกฝังค่านิยม หล่อหลอมให้ยึดมั่นในคุณค่าแห่งคุณธรรม ในขณะที่มุ่งสร้างบรรยากาศแห่งเสรีภาพ เพื่อฝึกคนให้รู้จักเลือกและตัดสินใจ
6. มุ่งปลูกฝังคุณค่าและศักดิ์ศรีของการทำงาน ด้วยความวิริยะ อุตสาหะ
7. มุ่งส่งเสริมให้สถาบันของมูลนิธิฯ เป็นศูนย์กลางการบริการชุมชน

ลักษณะเฉพาะของการศึกษาของมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย

หลักวิธีการ ยุทธวิธีการดำเนินการจัดการศึกษาตามคติภาพ ของนักบุญหลุยส์ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่อไปนี้คือ

1. ให้นักเรียนและเยาวชนได้
 - 1.1 เข้าถึงสัจธรรมอันเป็นแก่นแท้ของชีวิต ทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์
 - 1.2 เห็นคุณค่าและความหมายของชีวิต ที่ต้องทำต่อเนื่องทุกมิติจนถึงที่สุด
 - 1.3 เป็นบุคคลที่มีความสามารถเพียบพร้อม เพื่อรับใช้สังคมอย่างมีประสิทธิภาพและไม่เห็นแก่ตัว

2. สนใจช่วยเหลือทุกคนรวมทั้งผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาส

เป้าหมายและภารกิจของการศึกษาของมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย

1. สนใจและมุ่งความช่วยเหลือไปที่คนยากจน และด้อยโอกาสเป็นพิเศษ
2. มุ่งความสุขที่แท้จริง ยั่งยืนของผู้เรียน (ลูถึงสัจธรรม เกิดดุลยภาพ มีความพอดี)
3. อยากให้ผู้เรียนพัฒนาถึงขีดสุดตามวัยในทุกมิติของชีวิตมนุษย์
4. ให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ศตนรับใช้สังคม เป็นผู้นำที่มีอุดมการณ์เสียสละเพื่อส่วนรวม
5. ให้ผู้เรียนสามารถเจริญชีวิตมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี มีคุณค่า รู้จักใช้อิสราภาพ รู้จักรักแท้

ภาคผนวก จ

**รายชื่อศิษย์เก่าสถาบันในคณะเซนต์คาเบรียล
ที่มีชื่อเสียงและทำคุณประโยชน์กับประเทศไทยในด้านต่าง ๆ**

รายชื่อศิษย์เก่า	สถาบันในคณะเซนต์คาเบรียล
นายกรัฐมนตรี	
พระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์)	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
พ.ต.ควง อภัยวงศ์	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร	โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย
ประธานสภานิติบัญญัติ	
เจ้าพระยาศรีธรรมราชเบศ (จิตร ณ สงขลา)	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
พระยามานวราชเสวี (ปลอด ณ สงขลา)	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
ร.ต.ต.วรรณ ชันชื้อ	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
ดร.โกคิน พลกุล	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
ประธานศาลฎีกา	
ศ.วิกรม เมลารนนท์	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
นายธวัชชัย พิทักษ์ผล	โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย
นายสันติ ทักกราล	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ / โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ
องคมนตรี	
พระยาศรีวิศาลวาจา (เทียนเลี้ยง ชุนตระกูล)	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
พล.ต.อ.หลวงอดุลเดชจรัส (บัตร์ พึ่งพระคุณ)	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพ
ม.ร.ว. อดุลกิติ์ กิติยากร	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล
พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล
นายอำพล เสนาณรงค์	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล

รายชื่อศิษย์เก่า		สถาบันในคณะเซนต์คาเบรียล
รัฐมนตรี		
ดร.ดิเรก	ชัยนาม	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ
ดร.ถนัด	คอมันตร์	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ
ศ.สุกิจ	นิมมานเหมินท์	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ
นายสมหมาย	ฮุนตระกูล	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ
ดร.สุววรรณ	วลัยเสถียร	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ / โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ
ศ.ระพี	สาคริก	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล
ดร.จิรายุ	อิศรางกูร ณ อยุธยา	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล
นายปองพล	อดิเรกสาร	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล
นายกร	ทัฬหะรังสี	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล
ดร.ศุภชัย	พานิชภักดิ์	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล
ร.ต.อ.ประชัย	เปี่ยมสมบุรณ์	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล
นายสมักร	สุนทรเวช	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล / โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ
นายสุวัจน์	ลิปตพัลลภ	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล / โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี
นายธารินทร์	นิมมานเหมินท์	โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย
นายอมเรศ	ศิลาอ่อน	โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ
ดร.ทง	พิทยะ	โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา
นายจาตุรนต์	ฉายแสง	โรงเรียนเซนต์หลุยส์
ดร.ประวัฒน์	อุตตะโมท	โรงเรียนอัสสัมชัญระยอง
นายวุฒิชัย	สงวนวงศ์ชัย	โรงเรียนอัสสัมชัญนครราชสีมา / มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
ผู้บริหารระดับสูงภาครัฐ		
นายภาवास	บุณนาค	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ
นายแก้วขวัญ	วัชโรทัย	โรงเรียนเซนต์คาเบรียล
ดร.พิสิฏฐ์	ภักเกษม	โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ
นายจเร	จุฑารัตนกุล	โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ
นายชนะศักดิ์	ยุวบูรณ์	โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา
นายศุภชัย	พิศิษฐ์วาณิช	โรงเรียนเซนต์หลุยส์

รายชื่อศิษย์เก่า	สถาบันในคณะเซนต์คาเบรียล
ข้าราชการทหาร / ตำรวจ พล.ต.อ.สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ พล.อ.อ.กันต์ พิมานทิพย์ พล.อ.อ.ประกอบ บุรพรัตน์ พล.อ.อัครเดช ศศิประภา พล.ร.อ.ประเจตน์ ศิริเดช พล.ต.อ.สมชาย วาณิชเสนี	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ / โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์หลุยส์
นักการเงิน / นักการธนาคาร นายบัญชา ลำช้า นายปกรณ์ ทวีสิน นายกฤตย์ รัตนรักษ์ นายชาติศิริ โสภณพนิช ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล นายศิริรินทร์ นิมมานเหมินท์	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย
นักธุรกิจภาคเอกชน นายอุเทน เตชะไพบูลย์ นพ.ปราเสริฐ ปราสาททองโอสถ นายณรงค์ โชควัฒนา นายวัลลภ เจียรนวนนท์ นายสุทธิเกียรติ จิราธิวัฒน์ นายปิยะ ภิมย์ภักดี นายเกษม ณรงค์เดช นายสนั่น อังอุบลกุล นายอมรเทพ ติโรจนวงศ์	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา

รายชื่อศิษย์เก่า	สถาบันในคณะเซนต์คาเบรียล
นักวิชาการ / นักการศึกษา ศ.พระยาอนุมานราชธน (ยง เสฐียรโกเศศ) ศ.พระเจียมวิรัชชพากย์ (เจียม ทรนทรานนท์) ศ.ขจร สุขพานิช ดร.เกริก มังคละพฤกษ์ ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ดร.อัมมาร สยามวาลา ดร.ธนู กุลชล ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ศ.นพ.อารี วัลลยะเสวี อ.สมัย ชินะผา ศ.ดร.นริศ ชัยสูตร ดร.พรชัย มงคลวนิช ดร.นิพนธ์ ตูวานนท์ ดร.สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ ศ.นพ.อรุณ เผ่าสวัสดิ์ อ.ชลิต ลิ้มปะนะเวช	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ / โรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
นักบวช พระคาร์ดินัลมีชัย กิจบุญชู สังฆราชยอด พิมพิสาร สังฆราชเทียนชัย สมานจิต สังฆราชสังวาล สุระตรงค์ ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ ภราดาปัญญา แสงหิรัญ ภราดาวิริยะ ฉันทวโรตม พระไพศาล วิสาโล (ไพศาล วงวรวิศิษฐ์)	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ / โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ

รายชื่อศิษย์เก่า	สถาบันในคณะเซนต์คาเบรียล
ศิลปิน พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์ นายประยูร จรรยาวัณษ์ นายอวบ สาณะเสน นายเรวัต พุทธินันท์ นายชินทร์ นันทนาคร	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย / โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ
สื่อมวลชน นายเอก วิสกุล นายประชา เหดระกุล นายพงษ์ศักดิ์ พัยคมวิเชียร นายชัยณรงค์ มนเทียรวิเชียรฉาย นายสุทธิชัย หยุ่น นายสนธิ ลิ้มทองกุล ฯลฯ	โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ / โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา

ที่มา : มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย. (2544). *เล่มเดิม*.

โรงเรียนเซนต์คาเบรียล. (2544). *เล่มเดิม*.

สมาคมอัสสัมชัญ. (2546). *เล่มเดิม*.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	นายธนพล ทับทิม
วันเดือนปีเกิด	8 กรกฎาคม 2507
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ที่อยู่ปัจจุบัน	401 พัฒนาการ 53 สวนหลวง กรุงเทพฯ 10250
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	นักวิชาการศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ฝ่ายวิชาการ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. 0-2256-4478
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2529	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2548	การศึกษามหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ